

องค์พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ

พระเทพวที
(ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

องค์พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์เผยแพร่

องค์พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ

© พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)

ISBN 974-88757-3-3

พิมพ์ครั้งที่ ๑ - กรกฎาคม ๒๕๓๔

๓,๐๐๐ เล่ม

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เผยแพร่

๕๘/๘ ถ. เพชรเกษม ๕๔ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ ๑๐๑๖๐

โทร ๔๑๓-๓๑๓๑, ๔๑๓-๑๙๕๘, ๔๑๓-๑๗๐๖

ออกแบบรูปเล่ม เชาว์ อิศว

คำนำ

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้จัดรายการเนื่องในวโรกาส ๓๖ พรรษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเป็นการเทอดพระเกียรติ และน้อมถวายกตเวทิตาคุณ ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ของสมาคม ตั้งแต่ครั้งยังทรงพระเยาว์ รายการดังกล่าวทางสมาคมได้อาราธนาพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ปราชญ์แห่งวงการพระพุทธศาสนา แสดงปาฐกถาพิเศษในเรื่อง “องค์พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ” ณ องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พสล.) เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๓๔ ซึ่งตรงกับวันจักรี ปาฐกถาพิเศษครั้งนี้ได้อรรถได้รสบริบูรณ์เป็นที่จับใจของผู้ฟังอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะ

ประการแรก องค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้น ทรงมีพระจริยาวัตรอันงดงาม ดำรงพระองค์อยู่ในสถานอันเหมาะสมสมควร เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาและประทับใจในดวงใจของพสกนิกรชาวไทยอย่างล้นหลาม พระราชกรณียกิจของพระองค์เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และการพัฒนาประเทศโดยส่วนรวม ด้วยเหตุนี้เรื่องราวเกี่ยวกับพระองค์จึงเป็นที่สนใจใคร่ทราบของผู้เข้าฟังการปาฐกถาในวันนั้น รวมทั้งประชาชนอีกจำนวนมากที่ไม่ได้มีโอกาสเข้ารับฟัง

ประการที่สอง องค์ปาฐก คือ พระเทพเวทีนั้น ได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์ เป็นผู้ที่มีปัญญากว้างไกล ประกอบกับมีวิจารณ์ญาณอันสูงมุลละเยียดลึกซึ้ง นอกจากนี้ยังมีความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ จึงสามารถนำเอาพระจริยาวัตรและพระราชกรณียกิจ

ขององค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาแสดงได้อย่างหมดจด ทั้งในด้านกว้าง และด้านลึก

ในด้านกว้างนั้นได้ชี้ให้เห็นพระจริยาวัตรและพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของพระองค์ เช่น พระจริยามารยาทและน้ำพระทัยอันงดงาม ทรงเข้าถึงจิตใจของประชาชนและประชาชนก็เข้าถึงพระองค์ด้วย ทรงมีพระราชกรณียกิจที่อำนวยความสะดวกต่อประชาชนและประเทศชาติ อาทิ ทรงตั้งมูลนิธิสหายใจไทย ทรงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ทรงศึกษาวิชาความรู้เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น วิชาเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ การอ่านแผนที่ การสื่อสาร ดาวเทียม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี เป็นต้น ทรงเป็นพุทธมามกะที่ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ทรงนำหลักธรรมมาใช้ประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต และการพัฒนาประเทศ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อสนองคุณพระราชบิดา และสนองราชการแผ่นดิน เสด็จไปยังท้องถิ่นต่างๆ เพื่อเยี่ยมเยียนพสกนิกร แม้ว่าท้องถิ่นนั้นจะทุรกันดารลึกเพียงใด ก็ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยพระวรกาย นอกจากนี้ยังเสด็จไปยังต่างประเทศ ทรงนำเกียรติยศศรีของประเทศไทยไปเผยแพร่ ยังต่างประเทศ และทรงนำเอาความรู้ที่ได้รับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ เป็นต้น

ในด้านส่วนลึกนั้นพระเทพเวทีได้สะท้อนให้เห็นว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์เชื่อมประสานระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ เพื่อเป็นกระแสนำไปสู่การพัฒนาประเทศ โดยชี้ให้เห็นว่าพระจริยาวัตรอันนอบน้อมอ่อนโยนต่อคนแก่คนเฒ่าหรือคนรุ่นเก่า เป็นที่ผูกใจให้คนรุ่นเก๋ารักศรัทธา และยอมนับถือพระองค์ ขณะเดียวกันก็ทรงประสานความคิด โดยนำเอาหลักวิชาการสมัยใหม่มาเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และการรักษาวัฒนธรรมไทย เป็นการเข้าสู่ยุคใหม่ได้โดยไม่ทิ้งอดีต ทรงเปลี่ยน

ค่านิยมของคนรุ่นใหม่ให้เห่อของนอก เช่นการศึกษา เป็นต้น โดยพระองค์ทรงศึกษาจากสถาบันการศึกษาในประเทศไทย ทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก แทนที่จะเสด็จไปศึกษาต่างประเทศตามค่านิยมของคนรุ่นใหม่สมัยนั้น ทรงศึกษาวรรณศิลป์และคิดศิลป์ ทรงพระปรีชาสามารถในการทรงดนตรีไทย และทรงบทกวี ซึ่งคนรุ่นใหม่ดูแคลนว่าเป็นของล้าสมัย และกำลังถูกทอดทิ้ง ให้กลับมาเป็นที่นิยมสนใจของคนรุ่นหลัง ซึ่งประเด็นนี้นับว่ามีความสำคัญมาก เพราะหากคนรุ่นใหม่สนใจแต่จะเลียนแบบตะวันตก โดยไม่ศึกษาพัฒนาวัฒนธรรมดั้งเดิมของบรรพบุรุษมาประยุกต์ใช้แล้ว ประเทศไทยก็อาจไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยระหว่างวัฒนธรรม และเป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เข้าทำนองที่ว่า ใหม่ก็เอาดีไม่ได้ เก่าก็ทิ้ง

ยิ่งไปกว่านั้น พระเทพเวทียังได้นำเอาข้อความที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงประทานสัมภาษณ์แก่เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษประสานงานโครงการพระราชดำริตอนหนึ่งมาเผยแพร่ว่า

“เหตุที่ขอการพัฒนาช่วยเหลือประชาชนนั้น เห็นจะเป็นเพราะความเคยชิน ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงจัดหาวิธีการต่างๆ ที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น ได้ตามเสด็จเห็นความทุกข์ยากลำบากของพี่น้องเพื่อนร่วมชาติก็คิดว่าช่วยอะไรได้ควรช่วย ไม่ควรนิ่งดูเฉยเมื่อโตขึ้นพอมีแรงทำอะไรได้ก็ทำไปอย่างอัตโนมัติ โดยทำตามพระราชกระแส หรือทำตามแนวพระราชดำริ การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องทำประจำอยู่แล้ว อนึ่งการช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากนั้นก็สอดคล้องกับคำสอนในพุทธศาสนาด้วย

ผู้ที่ทำบุญย่อมได้รับความอิมอก อิมใจ คือได้บุญ . . . อีกประการหนึ่ง
รู้สึกอยู่เสมอว่าการเป็นเจ้าฟ้านั้นได้เปรียบผู้อื่นหลายอย่าง คือได้รับ
ความสะดวกสบาย ความเชื่อถือ ความเอื้อเฟื้อจากผู้อื่น ได้รับความรู้
ความร่วมมือนานัปการ พุดจาติดต่อกับใครก็ง่าย ถือเป็นผลประโยชน์
ที่เกิดในตระกูลที่พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เคยทำคุณแก่บ้านเมือง ผลดี
มาตกอยู่กับลูกหลาน ดังที่ได้กล่าวมา ฉะนั้น จึงควรนำข้อได้เปรียบนี้
มาทำประโยชน์แก่คนอื่น”

พระคาร์ซังตันสะท้อนให้เห็นว่า ทรงมีความคิดว่าการช่วย
เหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ และทรงเห็น
ว่าการที่พระองค์มีพระกำเนิดในสถาบันเป็นเจ้าฟ้านั้นเป็นข้อได้เปรียบ
จึงควรนำข้อได้เปรียบนี้มาทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น

การที่ทรงมีความคิดเช่นนี้แสดงถึงน้ำพระทัยอันสูงส่ง โดย
ปกติแล้วคนจะพยายามเอาเปรียบกัน ยิ่งได้เปรียบผู้อื่นก็ยิ่งจะใช้ความ
ได้เปรียบนั้นเอารัดเอาเปรียบเพิ่มขึ้น แต่ถ้าผู้ใดเปรียบไม่เอาเปรียบ
กลับพยายามเสียสละแก่ผู้อื่น การได้เปรียบที่มีอยู่ก็กลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่า

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีความ
ภูมิใจในปาฐกถาพิเศษชุดนี้ จึงขอเผยแพร่ปาฐกถานี้เป็นสักการะ
แสดงกตเวทิตาคุณแด่องค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา “องค์พระรัฐ-
สีมาคุณากรปิยชาติ” สยามบรมราชกุมารี ผู้ทรงเป็นมิ่งขวัญของชาว
ไทยทั้งประเทศ และขอกราบนมัสการขอบพระคุณพระเทพเวทีเป็น
อย่างสูง ที่ได้มีเมตตารับอาราธนาเป็นองค์ปาฐก แสดงปาฐกถาพิเศษ
อันล้ำค่าครั้งนี้

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

กรกฎาคม ๒๕๓๔

อนุโมทนา

ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้
นิมนต์อาตมภาพแสดงปาฐกถาพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชน-
มายุ ๓๖ พรรษา ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เรื่อง “องค์พระรัฐ-
สีมาคุณากรปิยชาติ” เมื่อวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๓๔

ต่อมา ยุวพุทธิกสมาคมฯ ได้แจ้งกุศลฉันทะที่จะจัดพิมพ์
ปาฐกถาดังกล่าวขึ้นเผยแพร่เป็นเล่มหนังสือ เพื่อให้เป็นประโยชน์
กว้างขวางออกไป และได้มอบต้นฉบับที่คัดลอกจากแถบบันทึกเสียงให้
ตรวจแก้ อาตมภาพขออนุโมทนาบุญเจตนาของยุวพุทธิกสมาคมฯ
และบัดนี้ อาตมภาพได้ตรวจแก้ปรับปรุงบทปาฐกถาดังกล่าวเสร็จ
เรียบร้อยแล้ว จึงขอมอบต้นฉบับให้ทางยุวพุทธิกสมาคมฯ ดำเนินการ
พิมพ์เผยแพร่ตามความประสงค์

การจัดให้มีปาฐกถาดังกล่าวนี้นั้น นับว่าเป็นการแสดงออกซึ่ง
น้ำใจของชาวยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในการที่จะมีส่วนร่วม
เฉลิมฉลองพระชนมายุของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา การจัดพิมพ์
ปาฐกถาครั้งนี้ขึ้นเผยแพร่ นับว่าเป็นการยืนยันถึงความตั้งใจจริง ที่จะ

ให้การร่วมฉลองนั้นเป็นกิจกรรมที่สืบเนื่องต่อไปจนออกผลสมบูรณ์

อาตมภาพขออนุโมทนา และหวังว่ากุศลอันตะของยุวพุทธิก-
สมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ครั้นนี้ จะเป็นส่วนร่วม
ที่ช่วยให้ประชาชนได้นำคติแห่งพระราชจริยาวัตรและพระราชกรณีย-
กิจของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ไปประพฤติปฏิบัติให้เป็นประ-
โยชน์แก่ประเทศชาติและสังคมอย่างกว้างขวางและยั่งยืน สมตาม
ความหมายของการฉลองที่เป็นปฏิปัตินุชา อันเป็นการบูชาที่มีผลสูง
สุดสืบไป

พระเทพเวที

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๓๔

สารบัญ

คำนำ	(๑)
อนุโมทนา	(๕)
องค์พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ	๑
๑. พระคุณความดีที่ทำให้ทรงเป็นที่รัก	๕
พระองค์ผู้ทรงพระคุณความดีและเป็นที่รักของปวงประชา	๕
ความประทับใจเมื่อได้เห็นได้เฝ้าและฟังเสียงเล่ากล่าวขาน	๗
การทรงอุทิศพระองค์เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน	๙
แนวพระราชดำริในการแก้ปัญหาของประเทศชาติ	๑๒
การทรงส่งเสริมเชิดชูความภูมิใจในความเป็นไทย	๑๔
ค่านิยมไทยที่ได้ทรงนำให้กลับฟื้น	๑๗
การทรงส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่คู่กันมากับวัฒนธรรมไทย	๑๙
การทรงศึกษาพุทธธรรม	
และนำประชาชนให้ได้ประโยชน์จากพระพุทธศาสนา	๒๒
ความสนพระทัยในวิชาการหลากหลายที่จะใช้พัฒนาประเทศชาติ	๒๕
การทรงเป็นองค์แทนในหลวง และเป็นองค์แทนประเทศไทย	๒๘

๒. มองสมเด็จพระเทพฯในฐานะต่าง ๆ	๓๒
การฉลองที่จะทำให้เกิดความเจริญแก่ประเทศชาติ	๓๒
สมเด็จพระเทพฯในฐานะองค์แทนสถาบันพระมหากษัตริย์	๓๔
สมเด็จพระเทพฯในฐานะบุคคลแห่งยุคสมัย	๔๒
สมเด็จพระเทพฯในฐานะบุคคลในวงการการศึกษา	๔๖
สมเด็จพระเทพฯในฐานะผู้นำชาวพุทธรุ่นใหม่	๕๐
สมเด็จพระเทพฯในฐานะศูนย์รวมใจของประชาชนชาวไทย	๕๒
สมเด็จพระเทพฯในฐานะบุคคลดีที่เป็นแบบอย่าง	๕๔

๓. การฉลองอย่างแท้ที่ทุกคนมีส่วนร่วม	๕๖
พื้นฐานจิตใจของผู้จะออกไปร่วมอยู่ร่วมพัฒนาสังคม	๕๖
ปฏิบัติการทางสังคมที่เป็นฐานของการพัฒนา	๕๙
ลักษณะคนที่จะพัฒนา: ๑. คบหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี	๖๒
ลักษณะคนที่จะพัฒนา: ๒. มีวินัยไว้เอื้อโอกาสที่จะพัฒนา	๖๕
ลักษณะคนที่จะพัฒนา: ๓. ก้าวหน้าด้วยแรงจูงใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์	๖๙
ลักษณะคนที่จะพัฒนา: ๔. มุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ	๗๐
ลักษณะคนที่จะพัฒนา: ๕. ปรับทัศนะให้ตรงตามหลักการแห่งเหตุผล	๗๒
ลักษณะคนที่จะพัฒนา: ๖. มีสติกระตือรือร้นตื่นตัวตลอดเวลา	๗๔
ลักษณะคนที่จะพัฒนา: ๗. แก้ปัญหาและพึงพาตนได้ด้วยความรู้คิด	๗๗
คำเชิญชวนให้ฉลองอย่างแท้ที่เป็นประโยชน์ยั่งยืน	๘๒
รุ่งอรุณของการศึกษา เพื่อการพัฒนาที่สมบูรณ์	๘๔
การพัฒนาสมบูรณ์ เมื่อบุคคลกับสังคมเอื้อประโยชน์ต่อกัน	๘๗

องค์พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ

ภาพพระราชฉาย

องค์พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต)

องค์พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ

ปาฐกถาพิเศษ*

เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมายุ ๓๖ พรรษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ขอเจริญพร ท่านอาจารย์ผู้เป็นประธาน ท่านกรรมการยุวพุทธิก-
สมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
พร้อมทั้งท่านสาธุชน ผู้สนใจใฝ่ธรรมทุกท่าน

ช่วงเวลานี้เป็นระยะกาลแห่งความเป็นสิริมงคล ที่ทางราช
การและราษฎร ได้จัดงานพิธีและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการเฉลิม
พระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ในวโรกาสที่วันพระราชสมภพของพระองค์เวียนมาครบ ๓ รอบ
คือมีพระชนมายุครบ ๓๖ พรรษา ดังที่ทราบกันอยู่แล้ว

* จัดโดย ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

แสดง ณ สำนักงานองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ๖ เมษายน ๒๕๓๔

ในวันวันที่แท้จริงคือวันที่ ๒ เมษายน ได้มีพระราชพิธี
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล อันเหมือนกับเป็นการเริ่มต้น ต่อจากนั้น
ประชาชนและราชการ ก็ได้จัดงานและกิจกรรมต่าง ๆ ต่อ ๆ กันมา
อย่างเช่นที่จัดอยู่ในบัดนี้ โดยยุวพุทธิกสมาคมฯ เป็นเจ้าภาพ

แม้ว่าวันนี้จะห่างจากวันพระราชสมภพที่แท้จริงออกไป
ก็ไม่ใช่การล่าช้าแต่ประการใด อันที่จริง กลับมีเหตุที่ควรจะยินดี
เพิ่มขึ้นด้วยซ้ำ เพราะว่าวันนี้ก็เป็นวันหยุดราชการ เป็นวันที่สำคัญ
มากอีกวันหนึ่ง คือเป็น“วันจักรี” ซึ่งมีความหมายว่าเป็นวันที่
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ได้
เสด็จขึ้นเสวยราชย์ คือเป็นวันเริ่มต้นของราชวงศ์จักรี อันเป็นพระ
ราชวงศ์ของสมเด็จพระเทพฯนั่นเอง ฉะนั้นจึงเป็นวันที่เนื่องด้วย
พระองค์ท่าน

ยิ่งกว่านั้น ยังจำเพาะพอดีอีกว่า ส่วนหนึ่งแห่งพระนาม
ของสมเด็จพระเทพฯนี้ก็มีคำว่าจักรีอยู่ด้วย ได้แก่ส่วนแห่งพระนาม
ตอนที่ ๒ ว่า “สมเด็จพระเจ้าพ้ามหาจักรีสิรินธร” ซึ่งอาตมภาพขอ
แปลเอาเองตามรูปศัพท์ที่เปิดโอกาสให้ กล่าวคือ พระนามาภิไธยว่า
“มหาจักรีสิรินธร” นี้ สามารถจะแปลได้ว่า “ผู้ทรงไว้ซึ่งสิริแห่งพระ
ราชจักรีวงศ์อันยิ่งใหญ่” ฉะนั้นก็กลายเป็นว่าพระนามนี้เหมือน
ดังบอกว่า พระองค์ทรงเป็นพระมิ่งมงคลแห่งราชจักรีวงศ์ เพราะ
ฉะนั้น การเฉลิมฉลองพระราชจักรีวงศ์ ในวันที่ ๖ คือวันนี้ ก็เท่า
กับว่าเป็นการเฉลิมฉลององค์พระเทพฯไปด้วย ก็เลยเหมือนกับได้ ๒
งานมารวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะพระองค์ทรงเป็นพระ
มิ่งมงคลแห่งพระราชจักรีวงศ์ดังกล่าวแล้ว

อาตมภาพขออนุโมทนาในการที่ยุวพุทธิกสมาคมฯ ได้จัด
กิจกรรมเพื่อมุ่งเทิดพระเกียรติพระองค์ในโอกาสนี้ ซึ่งเข้าใจว่าเป็น
การจัดด้วยเหตุผลทั้ง ๒ ฐานะ ประการที่ ๑ คือ ในฐานะที่ชาว
ยุวพุทธิกสมาคมฯ ทั้งหมดนี้เป็นคนไทย ก็จัดในฐานะที่เป็นคนไทย
ที่มีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ประการที่ ๒ สมเด็จพระเทพฯทรง
เป็นพุทธมามกะ ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศึกษา
พระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ดูเหมือนว่าจะได้ทรงเป็นสมาธิ
กิตติมศักดิ์ของยุวพุทธิกสมาคมฯ ด้วย ฉะนั้น ยุวพุทธิกสมาคมฯ
ก็จึงจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติขึ้น ในฐานะที่เป็นองค์กรทางพระ
พุทธศาสนา และในฐานะที่เป็นคนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชน เพื่อ
แสดงถึงความซาบซึ้งและชื่นชมยินดีในพระคุณของพระองค์

รวมความว่าเหตุผลในการจัดมีความหนักแน่นอยู่พอสมควร
และเมื่อทางยุวพุทธจัดปาฐกถาขึ้นก็ได้ขอให้อาตมภาพตั้งชื่อหัว
ข้อให้ด้วย อาตมภาพได้เลือกเอาหัวข้อดังที่ทราบกันอยู่แล้วว่า “องค์
พระรัฐสีมาคุณากรปิยชาติ” ซึ่งก็คือการเอาส่วนหนึ่งแห่งพระนาม
หรือ พระนามาภิไธยของพระองค์มาตั้งเป็นหัวข้อปาฐกถาธรรม
เพราะว่าพระนามของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นั้น ต่อจาก
ส่วนที่ ๒ คือ “สมเด็จพระเจ้าพ้ามหาจักรีสิรินธร” ที่ได้แปลไปแล้ว ส่วนที่
๓ ก็คือข้อความที่นำมาตั้งเป็นหัวข้อปาฐกถานี้ว่า “รัฐสีมา
คุณากรปิยชาติ” แล้วจึงลงท้ายสุดว่า “สยามบรมราชกุมารี”

๑

พระคุณความดีที่ทำให้ทรงเป็นที่รัก

พระองค์ผู้ทรงพระคุณความดี
และเป็นที่รักของปวงประชา

ส่วนแห่งพระนามาภิไธยว่า รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ นี้
อาตมภาพเลือกมา โดยที่ไม่ได้รับพระราชทานราชานุญาต การที่
ได้ตั้งเป็นชื่อปารุสกถา ก็เพราะเห็นว่า พระนามส่วนนี้มีมีความหมาย
ที่แสดงถึงความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อองค์สมเด็จพระเทพฯ ซึ่ง
เป็นเหตุให้ราษฎรและราชการพากันจัดกิจกรรมต่างๆ และงาน
พิธีเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติขึ้น

เพื่อให้มองเห็นความหมายนั้น ก็เลยจะขอแปลข้อความนี้ไว้
โดยแยกคำนี้ออกเป็น ๓ ส่วน คือ “รัฐสีมา” + “คุณากร” + “ปิยชาติ”

“รัฐสีมา” แปลง่าย ๆ ก็คือ “เขตแดน” หมายถึงเขตแดน
แดนไทย เขตแดนแดนไทยก็คือประเทศไทยนี้เอง หมายถึงประ

เทศไทยทั้งหมด

“คุณากร” แปลว่า “บ่อเกิดแห่งคุณความดี” หรือ “แหล่ง
แห่งคุณสมบัติทั้งหลาย” หมายถึงเป็นที่ประชุม หรือเป็นที่ประมวล
แห่งคุณงามความดีทั้งหลายเป็นอันมาก

แล้วสุดท้าย “ปิยชาติ” ก็แปลได้ว่า “พระองค์ผู้ทรงเป็นที่รัก”
จึงแปลความทั้งหมดได้ว่า “พระองค์ผู้ทรงเป็นแหล่งแห่ง
คุณงามความดี และทรงเป็นที่รักของชนชาวไทย”

คิดว่าความหมายนี้คงจะตรงกับความรู้สึกของประชาชน
เพราะฉะนั้นประชาชนจึงได้พากันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้น

ที่นี่ พระนามในส่วนที่นำมาเอ่ยอ้างว่า “คุณากรปิยชาติ”
นี้มีความหมายเป็น ๒ ตอน และความหมายทั้ง ๒ ตอนนั้นก็มีความ
เป็นเหตุเป็นผลที่เนื่องกันอยู่ กล่าวคือ คุณากร แหล่งแห่งคุณ
งามความดีทั้งหลาย อันนี้เป็นพระคุณสมบัติส่วนพระองค์ ได้
แก่พระปรีชาสามารถ และพระจริยาวัตรต่างๆ ทั้งงดงาม เป็นต้น
เป็นส่วนของพระองค์ ส่วน ปิยชาติ พระองค์ผู้ทรงเป็นที่รัก หมาย
ถึงเป็นที่รักของประชาชน เป็นพระคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
คือเกี่ยวข้องกับประชาชน เป็นส่วนที่แสดงถึงพระองค์ในความรู้สึก
ของผู้อื่น ว่าผู้อื่นรู้สึกต่อพระองค์อย่างไร

ที่นี่ การที่พระองค์จะเป็นปิยชาติ คือพระองค์ผู้เป็นที่รัก ก็
เพราะว่าในส่วนพระองค์ทรงไว้ซึ่งพระคุณความดีก่อน เช่น ทรงมี
พระเมตตากรุณาเป็นต้น ฉะนั้น คุณากร แหล่งแห่งคุณงามความดี
จึงมาเป็นเหตุของปิยชาติ คือทำให้ทรงเป็นที่รัก นี่เป็นเหตุเป็น

ผลที่เนื่องกันอยู่

และเพราะการที่ทั้งทรงมีพระคุณความดีและทั้งเป็นที่รัก ก็จึงเป็นเหตุให้พระองค์ทรงกลายเป็นตัวอย่างหรือแบบอย่าง ที่คนอยากจะทำตามและพร้อมที่จะทำตาม เพราะว่าพระองค์มี คุณความดีแล้วพระองค์ก็เป็นที่รัก และด้วยความเป็นที่รักนั้นก็ทำให้คนทั้งหลาย พร้อมใจอยากจะทำอย่างพระองค์ในคุณความดีนั้น ฉะนั้นก็จึงกลายเป็นว่าพระองค์กลายเป็นแหล่งแห่งความดีของ ประชาชนไปด้วย หมายความว่า ในเมื่อประชาชนพากันพร้อมใจ ที่จะดำเนินตามแบบอย่างพระจริยาวัตรของพระองค์ น้อมนำเอา พระคุณความดีของพระองค์มาประพฤติปฏิบัติตาม พระองค์ก็ ทรงเป็นแหล่งแห่งความดีของประชาชนไป ก็เลยกลายเป็นว่า ทรง เป็นทั้งแหล่งแห่งคุณความดีของประชาชน และทรงเป็นที่รัก ของประชาชนไปด้วยพร้อมกัน

ด้วยเหตุที่กล่าวมานี้สภาพจึงเห็นว่า พระนามาภิไธย ส่วนนี้เหมาะที่จะนำมาตั้งเป็นชื่อหัวข้อปาฐกถาครั้งนี้

เมื่อทรงเป็นแบบอย่างที่คนรัก พร้อมที่จะตาม ก็นับว่าทรง เป็นผู้นำที่ดี พิจารณาตามหลักพระพุทธศาสนาที่เรียกได้ว่าเป็น บุคคลที่ควรบูชา หรือปุษยนียบุคคล การบูชาบุคคลที่ควรบูชา เป็น มงคลอันอุดมอย่างหนึ่ง ตามพุทธพจน์ในมงคลสูตรที่ว่า

ปุชา จ ปุชณียานํ เอตมมุงกลมุตตมํ.

การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นอุดมมงคลหรือมงคลอันสูงสุด

ที่นี้พระองค์มีพระคุณความดีอะไรบ้าง และทรงเป็นที่ รักอย่างไร ได้ทรงบำเพ็ญคุณประโยชน์อย่างไร จึงเป็นเหตุให้ประ

ชาชนทั้งหลายมีความจงรักภักดี อันนี้ก็เป็นเรื่องที่คิดว่า ประชาชน ทั้งหลาย โดยเฉพาะท่านสาธุชนในที่นี่ก็ได้ทราบแก่ใจตัวเองอยู่ โดยเฉพาะมีโอกาสที่จะทราบมากกว่าสภาพที่เป็นพระสงฆ์ เพราะสามารถเข้าถึงสื่อมวลชนมากกว่า ได้รับทราบข่าวคราว เกี่ยวข้องกับพระจริยาวัตรของพระองค์จากทีวี วิทยุ อะไรต่างๆ มากมาย

อย่างไรก็ตาม เพื่อจะให้เห็นเหตุเห็นผล ในความที่ทรงเป็น ปุชณียบุคคล สภาพภาพก็มาองดูพระคุณสมบัติตามที่ประชาชน กลุ่มต่างๆ ได้แสดงออกและกล่าวขวัญถึงพระองค์ ก็เลยลองประ มวณมาดู พระคุณต่อไปนี้ขอให้เข้าใจว่าสภาพประมวณมาตาม เสียงของประชาชน

ความประทับใจเมื่อได้เห็นได้เฝ้า
และฟังเสียงเล่ากล่าวหา

ประการแรกที่สุด สิ่งประทับใจเบื้องต้น เป็นธรรมดาว่า คนเรานี้จะมีความรู้สึกอย่างไรก็จากการที่ได้พบได้เห็นกันเบื้องต้น ฉะนั้น การที่ราษฎรจะมีความรักใคร่เห็นคุณความดีของพระองค์ ก็เริ่มต้นจากความประทับใจในการที่ได้เห็นได้เฝ้าในเวลาที่จะ พระองค์เสด็จผ่านไปบนถนนของตนเอง

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นั้น ประชาชนกล่าวขวัญกัน ว่า พระองค์ทรงมีพระจริยามารยาทที่งดงาม นอกจากพระจริยา มารยาทภายนอกแล้วก็มีความงามของน้ำพระทัยอยู่ภายในด้วย

ความงามแห่งน้ำพระทัยภายในก็คือพระเมตตากรุณา อันได้แก่น้ำพระทัยที่ทรงมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วยจริงใจ ทรงเปิดเผยและไม่ถือพระองค์อย่างที่เราเรียกว่าเป็นกันเอง ถ้าเรียกตามศัพท์พระก็ว่าไม่เป็นชาติถิทร และก็ไม่เป็นมานถิทร ไม่เป็นชาติถิทร คือไม่ทรงเป็นผู้ที่แข็งกระด้างเพราะการมีพระชาติกำเนิดสูง และไม่เป็นมานถิทร คือไม่ทรงเป็นผู้ที่แข็งกระด้างเพราะความถือพระองค์ ทรงวางพระองค์สม่ำเสมอพอดี พระคุณสมบัตินี้ทำให้ประชาชนเข้าถึงพระองค์ได้ เมื่อประชาชนเข้าถึงพระองค์ได้ พระองค์ก็เข้าถึงจิตใจของประชาชนด้วย

อนึ่ง พร้อมกันนั้น ทรงเอาพระทัยใส่ต่อทุกข์สุขของคนทั่วไป โดยเฉพาะบุคคลที่ใกล้ชิดของพระองค์เริ่มแต่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระญาติวงศ์ และพระอาจารย์ทั้งหลายเท่านั้น แม้ตลอดถึงชาวบ้าน ชาวชนบททั่วไปในถิ่นแคว้นทั้งหมด เรียกง่าย ๆ ว่าทรงมีพระทัยกว้างขวางด้วยพระเมตตากรุณา และทรงมีพระจริยาวัตรเสมอต้นเสมอปลาย

นอกจากพระคุณลักษณะอย่างที่ว่ามานี้แล้ว ก็ยังมีความร่าเริงสนุกสนาน และความทรงมีอารมณ์เข้าประกอบเข้าด้วย อันเป็นที่กล่าวขวัญกันมาก ซึ่งเป็นพระลักษณะที่ทำให้ทรงเข้าถึงจิตใจประชาชนแต่เบื้องแรกเพียงได้พบได้เห็น ก็ทำให้เกิดความสบายใจและความรักก็เกิดขึ้น นี่เป็นภาพประทับใจในเบื้องต้น

อย่างไรก็ตาม ต้องมีสิ่งทีลึกลงไปกว่านี้ ไม่ใช่เพียงเท่านั้น เพราะฉะนั้นเมื่อมองลึกลงไปก็จะเห็นว่า การที่ทรงเป็นที่รัก หรือ

ความจงรักภักดีของราษฎร และความซาบซึ้งในพระคุณของพระองค์นี้ เกิดจากการปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างเป็นรูปธรรมด้วย คือต้องมองทั้งพระราชจริยาวัตรและพระราชกรณียกิจ ซึ่งหมายถึงพระราชกรณียกิจที่อำนวยประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชน ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์สุข โดยเฉพาะก็คือพระราชกรณียกิจที่เป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมประเทศชาติ

การทรงอุทิศพระองค์

เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

เรารู้กันอยู่แล้วว่า ประเทศไทยของเรานี้ยังเป็นสังคมที่มีปัญหาอยู่มากมาย ดังที่เรียกกันว่าเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ประเทศที่กำลังพัฒนานี้มีปัญหาหลายอย่างที่เดียว ปัญหาอย่างหนึ่งก็คือความยากจน ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยของเรานี้โดยภูมิประเทศแล้วก็อุดมสมบูรณ์ แต่ในทางความเป็นจริง ความเป็นอยู่ของประชาชนก็ยังมีปัญหาเรื่องความยากจน ความขัดสนขั้นแค้นอยู่ มีการกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องความเจ็บไข้ ความไม่มีสุขภาพอนามัย และความขาดการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาของประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไป

โดยเฉพาะชนบทของประเทศไทยนี้มีสภาพทั่วไปที่ยังเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ ๖๐ - ๗๐% ยังทำมาหากินด้วยเกษตรกรรม คือทำนา ทำไร่ ทำสวน ทำประมง และปัญหาของเราก็มียังอยู่มากมาย โดยเฉพาะความขัดแย้งในตัวเอง คือ ทั้งๆ

ที่ว่าอยู่ในสังคมเกษตรกรรมและยังไม่พร้อม แต่ก็อยากมีชีวิตแบบสังคมอุตสาหกรรม ตัวเองไม่เก่งในการผลิต แต่ชอบเป็นนักบริโภค ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดภาวะไม่สม่ำเสมอ อย่างที่เรียกว่าไม่มีดุลยภาพหรือไม่สมดุลขึ้นมาหลายประการ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ นั้น อาจกล่าวได้ว่า ได้ทรงอุทิศพระองค์อย่างมากต่อการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยเสด็จพระราชบิดาและพระราชมารดา เพราะว่าเป็นหลวงนั้น ได้เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในท้องถิ่นต่างๆ มาเป็นเวลาตั้ง ๒๐ - ๓๐ ปีแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เมื่อได้เจริญพระชันษาขึ้นก็ได้ตามเสด็จไปทั่ว แทบทุกหนทุกแห่ง

การที่คนทั้งหลายจะมีความซาบซึ้งมากก็เพราะเหตุที่ว่าการปฏิบัติพระราชกรณียกิจอย่างนี้ ต้องอาศัยความเสียสละมาก ต้องบุกฝ่าไปในป่าดง ขึ้นเขา ลงโคลน มีทั้งที่ลุ่มและที่ดอน ที่แห้งแล้งทุรกันดารต่างๆ เป็นเหตุให้ทรงได้รับความลำบาก เหน็ดเหนื่อย พระวรกายเป็นอันมาก แต่ก็ไม่ทรงคำนึง ไม่ว่าจะมีพระราชกรณียกิจที่ไหนก็ไม่ทรงย่อท้อ เสด็จไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ทรงคำนึงถึงสวัสดิภาพและสุขภาพของประชาชน และสนพระทัยในกิจการงานต่างๆ ที่จะเป็นไปเพื่อการแก้ไขปัญหของประชาชน

การแก้ไขปัญหของประชาชนที่เด่นๆ ก็คือปัญหาการเกษตร การชลประทาน การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาเกี่ยวกับโภชนาการ เรื่องการสาธารณสุขที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ดังที่ปรากฏว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเอาพระทัยใส่ปัญหาเหล่านี้ พร้อมทั้งวิชาการต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาเหล่านี้

ทรงสนพระทัยทุกเรื่อง

จากพระราชกรณียกิจที่ได้ทรงบำเพ็ญ โดยเอาพระทัยใส่อย่างจริงจังนี้ ก็ปรากฏผลออกมาเป็นการเกิดมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือประชาชน ซึ่งไม่เฉพาะประชาชนที่อยู่ในดินแดนห่างไกลในชนบทเท่านั้น แม้แต่ประชาชนในเมืองและในที่ทั่วไปทั้งประเทศ ก็อยู่ในขอบข่ายของการช่วยเหลือด้วย โดยเฉพาะส่วนพิเศษอย่างหนึ่งก็คือ คนที่เสียสละเพื่อไปทำงานให้กับประเทศชาติ เช่น ทหาร ตำรวจ ที่ไปป้องกันประเทศชาติ แล้วประสบภัยอันตราย ก็ทรงเหลียวแล ถึงกับได้ทรงตั้งมูลนิธิสหายใจไทยขึ้นมาดังที่ทราบกันแล้ว เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๔ คือตั้งขึ้นในวันพระราชสมภพนั่นเอง ในคราวที่ทรงมีพระชนม์ได้ ๒๐ พรรษา และได้ทรงดำรงตำแหน่งเป็นประธานมูลนิธิสหายใจไทยนั้นสืบมา นับเป็นพระคุณูปการในส่วนที่ได้ทรงช่วยคนที่เสียสละให้แก่ประเทศชาติ

พระราชภารกิจซึ่งเกี่ยวกับงานประเภทนี้อีกอย่างที่เห็น ๆ กัน ก็เช่น ทรงเป็นอุปนายิกาสภาภาษาชาติไทย และทรงตั้งมูลนิธิสงเคราะห์เด็กของสภาภาษาชาติไทย

อันนี้ก็เป็นกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาตมภาพยกตัวอย่างมาเพื่อให้เห็นเหตุผลที่ทำให้พระองค์เป็นบุคคลที่ทรงไว้ซึ่งพระคุณความดี

แนวพระราชดำริ

ในการแก้ปัญหาของประเทศชาติ

ที่นี่ ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจเหล่านั้น สิ่งหนึ่งที่สำคัญก็คือเรื่องของความคิด พุดง่าย ๆ ก็คือเรื่องของสติปัญญา เมื่อพระองค์ทรงดำเนินพระราชกรณียกิจอย่างนี้ พระองค์ทรงมีแนวความคิดของพระองค์เองด้วย อาตมภาพจะยกตัวอย่าง เช่น เรื่องมูลนิธิสลายใจไทยนี้ ก็มีพระราชดำรัสครั้งหนึ่งซึ่งเป็นที่น่าสังเกต อันแสดงถึงพระราชดำริที่มองอะไรกว้างขวาง คือพระองค์ได้ตรัสตอนหนึ่งซึ่งมีความหมายว่า

การที่เรามาช่วยกันหรือการที่ประชาชนมาบริจาคเพื่อมูลนิธิสลายใจไทยนี้ เป็นการที่ทำงานอย่างเดียวได้ประโยชน์ไปหลายอย่างพร้อมกัน ในแง่ที่หนึ่งที่เราเห็นชัดก็คือว่า ทุกคนมีส่วนร่วมช่วยกันให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ทำหน้าที่เสียสละเพื่อประเทศชาติ อันนี้เป็นสิ่งที่เห็นชัดโดยตรงแต่พร้อมกันนั้นยังมีประโยชน์ที่ตามมา ก็คือคนที่ได้รับการสงเคราะห์นั้นเช่นว่าญาติพี่น้อง ครอบครัวของเขา และแม้แต่ตัวคนที่ได้รับอันตรายมา บาดเจ็บมา พิการมาแล้วได้รับการส่งเสริมอาชีพ มีการฝึกงานให้ นั่น ก็เป็นการส่งเสริมให้อาชีพแก่ประชาชนไปด้วย และมีผลที่พ่วงมาด้วยอีกก็คือเป็นการช่วยเศรษฐกิจของชาติให้ดีขึ้นไปด้วย อย่างน้อยก็ให้คนเหล่านั้นไม่เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจและแถมยังมาช่วยเป็นพลังทางเศรษฐกิจของประเทศชาติด้วย และอีกประการหนึ่งที่สำคัญที่สุดก็คือว่า ในเวลาที่เราคิดบริจาคช่วยเหลือคนเหล่านั้น ความคิดนั้นก็จะเป็น

จุดรวมใจที่ทำให้คนในชาติมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะมีจุดรวมที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดการรวมใจสามัคคี นับว่าเป็นประโยชน์หลายอย่างที่เกิดขึ้นจากงานอันหนึ่งอันเดียว*

พระราชดำริอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญ ก็คือการที่ทรงเน้นการแก้ปัญหาในชนบท จะเห็นได้จากการที่ได้เสด็จไปในท้องถิ่น ทูลกันดารอย่างที่กล่าวมาแล้วนั้น ซึ่งแสดงว่าทรงเน้นการช่วยชาวชนบทที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศไทยคือมีถึง ๗๐-๘๐% อันนั้นก็เป็นการหนึ่ง

แต่อีกประการหนึ่งก็คือ การแก้ปัญหาชนบทนั้นในหลายแง่ก็เป็นการช่วยแก้ทั้งปัญหาของชนบทเอง และปัญหาของในเมืองไปด้วยพร้อมกัน คือ แก้ปัญหาของชนบทนั้นแหละแต่เป็นการแก้ปัญหาในเมืองไปด้วย ยกตัวอย่างเช่น เมื่อคนในชนบทไม่มีงานการทำ ไม่มีอาชีพ ไม่มีเงิน ก็ละทิ้งถิ่นฐานเข้ามาสู่เมือง โดยมุ่งมาตายดาบหน้า มาหางานทำ มาเป็นแรงงานต่างๆ เหล่านี้ ก็ทำให้เกิดปัญหาการละทิ้งถิ่นฐานในชนบท ทำให้ชนบทขาดแคลนกำลังคน เสื่อมทรุดยิ่งขึ้น เสรีแล้วเมื่อเข้ามาในเมือง ก็อาจจะก่อปัญหาใหม่ขึ้นมาอีก ดังเช่นในระยะที่ผ่านมา ก็คือปัญหาชุมชนแออัด หรือปัญหาสลัม ตลอดจนปัญหาอื่นๆ อันเนื่องมาจากความไม่พร้อมที่จะมาอยู่ในถิ่นใหม่ และทางกรุงเทพฯเองก็ไม่พร้อมที่จะรับคนเหล่านี้เข้ามา ปัญหาในเมืองก็เกิดขึ้น

* พระราชดำรัสในโอกาสวันรวมใจช่วยสลายใจไทย, วันอาทิตย์ที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๒๐ ณ สวนอัมพร (รวมพระนิพนธ์, หน้า ๑๔)

ถ้าคนในชนบทไม่ละทิ้งถิ่นฐานมากเท่ากับว่า หนึ่ง เท่ากับ เป็นการแก้ปัญหาชนบทของเขานั้นเอง สอง เป็นการป้องกันปัญหาของเมืองไปด้วยพร้อมกัน อันนี้ก็เป็นแนวพระราชดำริอย่างหนึ่ง

นี่เป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชกรณียกิจที่สำคัญที่ประชาชนได้ประจักษ์แก่สายตาอยู่เสมอ จากการที่ได้ดูทีวีเป็นต้น เกี่ยวกับการที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในที่ต่างๆ ดังที่กล่าวแล้ว

การทรงสร้างเสริมเชิดชูความภูมิใจ ในความเป็นไทย

นี่อีกด้านหนึ่งที่สำคัญไม่น้อยเลย ซึ่งก็เป็นปัญหาเกี่ยวกับสังคมไทยเหมือนกัน คือสังคมไทยในระยะที่ผ่านมา เราพูดกันมากกว่า เป็นสังคมที่มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องค่านิยม ซึ่งก็เป็นปัญหาทางวัฒนธรรมด้วย โดยเฉพาะการที่คนไทยจำนวนมากพากันหลงใหลในวัฒนธรรมตะวันตก รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาเลียนแบบเอาอย่างโดยไม่ได้พิจารณา ไม่ได้ไตร่ตรอง ไม่ได้กลั่นกรอง และพร้อมกันนั้น ไปๆ มาๆ ก็ชักจะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวัฒนธรรมของตนเอง มีความรู้สึกดูถูกวัฒนธรรมไทย ดูถูกสิ่งที่เป็นของไทย ทอดทิ้งภูมิปัญญาไทย แล้วก็รู้สึกจะไม่ภูมิใจในความเป็นไทย ความรู้สึกและท่าทีของจิตใจอย่างนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ

แต่ที่สำคัญยิ่งก็คือ “ความเป็นชาติไทย” นั้นเอง ที่จะมี ความเจริญงอกงามขึ้นมาได้หรือไม่ การที่ชาติไทยและสังคมไทย

จะเจริญงอกงามขึ้นได้นั้น ก็อยู่ที่การที่จะต้องรู้จักปรับปรุงพัฒนาตัวขึ้นไป ไม่ใช่เพียงคอยตามเลียนแบบผู้อื่น

จะเห็นว่าเรื่องนี้เป็นปัญหาใหญ่ของสังคมไทยประการหนึ่ง ทำอย่างไรจะให้คนไทย โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่หันมาภูมิใจในวัฒนธรรมไทย ภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนนิยมสิ่งที่เป็นของไทย

การแก้ปัญหานี้รู้สึกว่าเป็นเรื่องยากเหลือเกิน แต่สมเด็จพระเทพฯ ได้ทรงช่วยบ้านเมืองในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก โดยได้ทรงทำให้การแก้ปัญหาเรื่องนี้ก้าวหน้าไปสู่ความสำเร็จ คือได้ทรงมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้คนไทยหันกลับมาสนใจวัฒนธรรมของชาติของตนเอง และเริ่มมีความภูมิใจขึ้นมา โดยที่พระองค์ทรงสนพระทัยในศิลปวัฒนธรรมไทยด้วยพระองค์เอง

และไม่ใช่เฉพาะศิลปวัฒนธรรมไทยเท่านั้น ทรงสนพระทัยตลอดถึงเรื่องของไทยๆ ทั้งหมด ทรงเชิดชูความเป็นไทย และค่านิยมไทย เพราะฉะนั้น ภาษาไทยก็ตาม วรรณคดีไทยก็ตาม ตลอดไปจนกระทั่งเพลงไทย ดนตรีไทย และแม้กระทั่งโบราณสถานต่าง ๆ ของไทย ทรงสนพระทัยหมด

ยิ่งกว่านั้น มิใช่สนพระทัยเฉยๆ สิ่งที่ตั้งพระทัยจะทำก็ทรงทำได้อย่างตั้งพระทัยเสียด้วย อันนี้เป็นสิ่งที่สำคัญ ถ้าสนพระทัยอย่างเดียวผลก็ยังไม่สมบูรณ์ สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือทำได้ดังตั้งพระทัย

เมื่อสนพระทัยเรื่องภาษาไทย วรรณคดีไทย ก็ทรงศึกษา

ภาษาไทย และวรรณคดีไทย ตลอดจนทรงเรียบเรียงบทพระนิพนธ์ร้อยแก้วร้อยกรองต่างๆ จนทรงพระนิพนธ์เองได้เป็นอย่างดีด้วย ทรงชำนาญเรื่องภาษาไทย ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ทรงสนพระทัยดนตรีไทยและเพลงไทยด้วยและทรงเองได้ อย่างเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว และผลงานก็เป็นที่น่าประจักษ์

อย่างเรื่องร้อยกรองนี้ จะเห็นว่าทรงนิพนธ์บทกลอนได้ตั้งแต่ยังมีพระชนม์ ๑๒ พรรษา และทรงได้ไพเราะทีเดียว ดังที่นำมาเผยแพร่กันก็มีอยู่หลายบท และพอพระชนม์ได้ ๒๒ พรรษา ก็ได้ทรงพระนิพนธ์คำฉันท์ดุขุฎีสังเวญและกาพย์ขับไม้ กล่อมช้าง และต่อมาก็ยังทรงพระนิพนธ์กาพย์ขับไม้สมโภชพระแก้วอีกด้วย คำฉันท์ดุขุฎีสังเวญนี้เป็นคำประพันธ์ที่ถือกันว่ายากมาก เป็นงานเกียรตินิยม แต่พระองค์ก็ทรงกระทำได้ ฉะนั้น ผลงานต่างๆ เหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระองค์ การที่พระองค์สนพระทัยในสิ่งที่เปี่ยมของไทยๆ เหล่านี้และทรงทำได้ด้วยพระองค์เองเป็นอย่างดี ได้เป็นเครื่องชักนำให้คนไทยจำนวนมากหันกลับมาเห็นคุณค่าของสิ่งที่เปี่ยมของไทย

อีกด้านหนึ่ง พระองค์ไม่ได้สนพระทัยและทรงรอบรู้แต่เรื่องของไทย แต่พระองค์ทรงศึกษาวิทยาการสมัยใหม่ด้วยและทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในสายวิชาการนั้นได้ เช่น ภาษาต่างประเทศก็ทรงได้ และวิชาการสมัยใหม่ แม้กระทั่งการสื่อสารดาวเทียม การอ่านแผนที่ ตลอดจนวิชาการที่เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศอื่นๆ อีกหลายอย่างก็ทรงได้ การที่ทรงรู้ทั้งเก่าและใหม่นี้ เป็นองค์คุณสำคัญที่ทำให้คนเกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าของเก่าของไทย

ค่านิยมไทยที่ได้ทรงนำไปให้กลับฟื้น

ฉะนั้น สมเด็จพระเทพฯ จึงทรงมีส่วนสำคัญในการฟื้นฟูคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย ทำให้คนไทยโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ได้หันมาสนใจและภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น ดังปรากฏเป็นพระเกียรติคือการที่ได้รับถวายพระเกียรติทองคำในฐานะที่ทรงทะนุบำรุงภาษาไทยอย่างยอดเยี่ยม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๑

และแม้ก่อนหน้านั้น คือเมื่อ ๑๐ ปี ก่อน ก็ได้ทรงเป็นประธานมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เกี่ยวกับการรักษาศิลปวัฒนธรรมไทย

และที่เห็นได้ชัดก็คือทรงได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เป็นแม่กองบูรณะวัดพระแก้วและวังหลวง หรือเรียกเป็นตำแหน่งว่า ประธานอำนวยการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง

แม้ทางราชการก็เห็นว่าพระองค์ทรงสนพระทัยในเรื่องมรดกไทย เรื่องศิลปวัฒนธรรมไทย และได้ทรงทำให้เป็นผลสำเร็จขึ้นมาเป็นที่เชิดชูอย่างมาก ก็จึงได้ประกาศให้วันที่ ๒ เมษายน คือวันพระราชสมภพ เป็นวันอนุรักษ์มรดกของชาติ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ นอกจากนั้นก็ยังมิผู้ที่ได้ถวายพระราชสมัญญาแด่พระองค์ว่า ทรงเป็นองค์เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมไทย

ที่ว่ามานี้ก็เป็นเรื่องของความเป็นไทย ซึ่งจากพระนิพนธ์ต่างๆ เราจะเห็นแนวพระราชดำรินี้ปรากฏแทรกแฝงมาอยู่เรื่อย

แสดงถึงความที่ทรงรักในศิลปวัฒนธรรมไทย ทรงใฝ่พระทัยในการเชิดชูความเป็นไทย ด้วยต้องการให้คนไทยมีความภูมิใจในชาติในสังคมของตนเอง ในมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง และพยายามส่งเสริมพัฒนาชาติของตนเองให้งอกงามรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป

เป็นอันว่า ในแง่นี้ พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเทพฯ ได้ทำให้เราสามารถพูดได้ว่า พระองค์ได้เป็นผู้ที่นำเอาความภูมิใจในความเป็นไทยกลับคืนมาให้แก่คนไทย อย่างน้อยก็ได้ทรงมีส่วนสำคัญในเรื่องนี้ ทรงฟื้นฟูค่านิยมไทยขึ้นมา ทำให้คนไทย แม้แต่เด็กสมัยใหม่ ให้เกียรติและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย ดังเช่น ในเรื่องดนตรีไทย เด็กรุ่นใหม่ก็รู้จักเล่น เล่นเป็นมากขึ้น และก็ไม่อายที่จะเล่น โรงเรียนต่าง ๆ ก็เอาใจใส่ส่งเสริม และรู้สึกมีหน้ามีตาที่จะจัด สมัยก่อนนี้เด็กไทยอายที่จะเล่นดนตรีไทย เพราะมีความรู้สึกซึ่งเป็นทัศนคติที่ไม่ดีอยู่ แต่ตอนนี้ก็แก้ไปได้มากมาย ความเป็นไปอย่างนี้เป็นสิ่งที่เกิดพระเกียรติอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้เราต้องเห็นคุณค่าแห่งพระราชกรณียกิจของพระองค์

อีกอย่างหนึ่ง ในทางการศึกษา คนไทยทั่ว ๆ ไปไม่ภูมิใจที่จะศึกษาในบ้านเมืองของตนเอง มีความรู้สึกกันว่า จะให้ดีให้เก่ง ต้องไปเรียนเมืองนอก แต่ในเรื่องนี้สมเด็จพระเทพฯ เมื่อทรงเรียนก็เรียนตั้งแต่ชั้นประถมจนจบโรงเรียนมัธยมในประเทศไทยนี้เอง ที่โรงเรียนจิตรลดา เสร็จแล้วก็ไม่ทรงไปศึกษาต่อในต่างประเทศ กลับทรงศึกษาต่อในประเทศไทยนี้เอง ทรงไปศึกษาที่จุฬาฯ กระทั่งจบปริญญาตรี กล่าวกันว่า ทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าองค์แรกที่จบมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

และก็ไม่ทรงจบเฉพาะปริญญาตรีเท่านั้น ทรงศึกษาต่อจนกระทั่งปริญญาโท และปริญญาเอก ก็จบในประเทศไทยตลอด

พระราชนิพนธ์นี้ได้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการกำหนดอนาคตของประเทศชาติ อย่างน้อยก็ทำให้เกิดแนวโน้มใหม่ในการที่จะเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีผลขึ้นมามากทีเดียว ค่านิยมที่ว่าจะต้องไปเรียนเมืองนอกเท่านั้นจึงจะเก่ง จึงจะโก้ จึงจะน่าภูมิใจ ความรู้สึกนี้ก็ชักจะเปลี่ยนไป คนเริ่มจะหันมารู้สึกว่าเรียนเมืองไทยนี้ก็เก่ง

ค่านิยมนี้เป็นเรื่องสำคัญมาก มันเปลี่ยนวิถีชีวิตของคน และวิถีชีวิตของสังคมได้ และส่งผลลึกซึ้งต่อชะตากรรมของประเทศชาติและสังคมนั้น ฉะนั้นเราจะต้องมองเห็นความสำคัญของค่านิยมให้มาก เราต้องการเหลือเกินที่จะเปลี่ยนแปลงค่านิยม แต่ทำอย่างไรจะเปลี่ยนได้ มันเป็นเรื่องที่ยากเหลือเกิน แต่ด้วยอาศัยพระบารมีของพระองค์ก็ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นมา

การทรงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ที่คู่กันมากับวัฒนธรรมไทย

ที่นี้คู่เคียงกับศิลปวัฒนธรรมไทยก็คือเรื่องพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนานั้นก็คู่กันมากับวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะเป็นรากฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมไทยของเราด้วย ในด้านนี้ก็ปรากฏชัดเจนว่า สมเด็จพระเทพฯ ทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนาเป็น

อย่างมาก และความสนพระทัยนี้ ก็เป็นไปทั้งในแง่ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทย และทั้งในแง่ของหลักธรรม รวมทั้งศีลธรรม หรือจริยธรรม หรือหลักในการดำเนินชีวิตและร่วมสร้างสันติสุขในสังคม

อันนี้เป็น ๒ แ่ง ที่พึงกำหนด เพราะบางคนสนใจเฉพาะในแง่วัฒนธรรมอย่างเดียว คือเป็นเรื่องเกี่ยวกับศิลป หรือเรื่องวรรณกรรม วรรณคดี ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ เป็นความสนใจในแง่วัฒนธรรมประเพณี แต่บางคนก็สนใจเฉพาะในแง่ของหลักธรรม มุ่งจะเรียนพระพุทธศาสนาเพื่อเอามาใช้ในการดำเนินชีวิต เรื่องวัฒนธรรมเป็นอย่างไรไม่เกี่ยว คนไทยเดี๋ยวนี้นี้มีไม่น้อยที่สนใจเฉพาะหลักธรรมอย่างเดียว บางทีก็เรียนในแง่ปรัชญา ไม่เอาเลยเรื่องวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย

แต่สมเด็จพระเทพฯทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนาทั้ง ๒ แ่ง ทั้งในแง่ของวัฒนธรรมไทย และในแง่หลักธรรมที่จะนำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมในสังคม หรือในแง่ที่เป็นเรื่องของศีลธรรมและจริยธรรม มองอีกด้านหนึ่งก็คือ ทรงเลื่อมใสเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาทั้งในแง่ศรัทธาและปัญญา

ทีนี้ในแง่วัฒนธรรมประเพณีนั้น ไม่ใช่ทรงสนพระทัยเท่านั้น แต่ทรงปฏิบัติได้จริงด้วย ความเลื่อมใสศรัทธาของพระองค์นั้น ปรากฏตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ แม้แต่สมัยที่ทรงศึกษาในระดับประถม และมัธยม ก็ทรงแสดงความสนพระทัยให้ปรากฏชัดเจน ทรงสามารถอาราธนาศีล อาราธนาธรรม อาราธนาพระปริตรด้วยพระองค์เอง ซึ่งเป็นกรณีที่น่าได้ยาก ดังรู้ๆ กันอยู่ว่าเด็กไทยสมัยนี้น้อยเหลือเกินที่จะอาราธนาศีล อาราธนาธรรม อาราธนาพระปริตรได้

คนไทยสมัยใหม่มองเรื่องการอาราธนาศีล เป็นต้นนี้ว่าเป็นเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเป็นเรื่องเก่า ๆ เป็นเรื่องไทย ๆ ไม่น่าภูมิใจ เด็กไทยทั่วๆ ไปจึงไม่เอาใจใส่ บางทีก็รู้สึกว่ายาย ไม่กล้าที่จะทำ เท่ากับพ้องว่าไม่มีความภูมิใจในความเป็นไทย และในความเป็นชาวพุทธ

ในขณะที่เด็กไทยสมัยนี้น้อยคนเหลือเกิน ที่จะอาราธนาศีล อาราธนาธรรม หรืออาราธนาพระปริตรได้ แต่ที่พระองค์เป็นเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ก็ทรงสนพระทัยและก็ทรงทำได้ จึงทำให้ความรู้สึกอายของเด็กไทยในเรื่องนี้เบาบางลงและมีความรู้สึกภูมิใจขึ้นมาแทน

เล่ากันว่าพระองค์ได้ทรงอ่านชาดกหมดทุกเรื่อง ชาดกที่เราเรียกว่าพระเจ้า ๕๕๐ ชาดก ไม่ใช่พระเจ้า ๑๐ ชาตินะ พระเจ้า ๑๐ ชาตินี้เฉพาะชาติใหญ่ ที่เรียกว่าทศชาติ แต่ในที่นี้หมายถึงชาดกทั้งหมด ในพระไตรปิฎก และในอรรถกถา เรียกกันถ้วน ๆ ว่า ๕๕๐ เรื่อง แต่ที่จริงมี ๕๔๗ เรื่อง สมเด็จพระเทพฯทรงอ่านหมด

ในแง่ประเพณีวัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา นี้จะเห็นว่าทรงสนพระทัยอย่างจริงจัง ดังเช่นที่เสด็จไปทรงฟังเทศน์มหาชาติที่วัดโพธิ์และทรงฟังจนจบ การเทศน์นั้นมี ๓ วัน จึงจบ เพราะมีตั้ง ๑๓ กัณฑ์ ก็เสด็จไปฟังทั้ง ๓ วัน จนกระทั่งจบ แสดงว่าสนพระทัยจริงๆ ไม่ใช่เสด็จไปเป็นพิธี หรือไปฟังให้พอรู้จักเท่านั้น ต้องสนพระทัยจริงๆ

ต่อมาก็ทรงรับพระราชภารกิจเช่นเสด็จไปทรงเป็นประธานในการต่างๆ ถ้าจะว่าถึงเรื่องที่เสด็จไปในงานพิธีต่างๆ ทางพุทธศาสนาที่มีเอกชนอัญเชิญเสด็จไปก็เป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งก็มีอยู่เรื่อยๆ

เป็นส่วนหนึ่งแล้ว แต่ในที่นี้มุ่งถึงการที่ทรงเป็นประธานในพิธีใหญ่เป็นราชพิธี หรืองานใหญ่ของบ้านเมือง อย่างพิธีเวียนเทียนที่พุทธมณฑลในวันสำคัญ เช่นวันมาฆบูชา และวันวิสาขบูชา ซึ่งจะเห็นว่าสมเด็จพระเทพฯได้เสด็จไปทรงเป็นประธานเป็นประจำ

และในการที่ทรงเป็นประธานในการเวียนเทียนที่พุทธมณฑลนั้น จะทรงทำอย่างเอาจริงเอาจังด้วยความที่ทรงสนพระทัย ทรงกล่าวคำบูชาด้วยพระองค์เองด้วยปากเปล่า ทรงจำได้ ไม่ต้องอ่าน ไม่ต้องเอาหนังสือมาทาง หมายความว่า ทรงจำแม่น และทรงตั้งพระทัยทำ เป็นการแสดงว่าทรงสนพระทัยจริงๆ ไม่ใช่ลักแต่แสดงออกภายนอกเท่านั้น นี่เป็นด้านหนึ่งที่ปรากฏออกมา

การทรงศึกษาพุทธธรรม

และนำพระราชโองการให้ได้ประโยชน์

จากพระพุทธศาสนา

ถ้ามองเฉพาะในแง่ที่ได้กล่าวมา ก็จะเป็นว่าเป็นเรื่องของประเพณี เป็นพิธีกรรม เป็นเรื่องของวัฒนธรรมไทย แต่สมเด็จพระเทพฯไม่ทรงหยุดอยู่แค่นี้ ได้ทรงศึกษาลึกซึ้งขึ้นไปในเรื่องของสติปัญญาด้วย

การจะเข้าถึงหลักพระพุทธศาสนาจนรู้เข้าใจหลักธรรมได้ลึกซึ้งนี้ เรามักพูดว่า ควรจะอ่านคัมภีร์ได้จึงจะเข้าถึงธรรมอย่างแท้จริง และการที่จะอ่านคัมภีร์ได้ ก็จะต้องรู้ภาษาบาลี สมเด็จพระเทพฯก็ทรงศึกษาภาษาบาลี

ทรงสนพระทัยศึกษาภาษาบาลี ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์เมื่อครั้งอยู่โรงเรียนจิตรลดาแล้ว ต่อมาในชั้นสูงขึ้นไปทรงศึกษาภาษาบาลีต่อจนกระทั่งว่า เมื่อทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโทก็ทรงพระนิพนธ์เรื่อง “ทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ซึ่งเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา

พึงสังเกตว่า การที่จะทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ซึ่งเป็นงานทางวิชาการ เป็นงานวิจัยนั้น จะต้องค้นคว้าคัมภีร์มากมาย และต้องใช้ภาษาบาลี จึงต้องมีความรู้ภาษาบาลี และต้องรู้ลึกซึ้งพอสมควรทีเดียว นี่เป็นประการที่หนึ่ง และประการที่สอง ต้องนำภาษาบาลีนั้นไปใช้ค้นคว้าหาหลักฐานคำสอนต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนา แล้วก็วิเคราะห์วิจารณ์เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนเหล่านั้น นี่แสดงว่าทรงลงลึกในการศึกษาทางพระพุทธศาสนา

แล้วก็ไม่ใช่ศึกษาเล่าเรียนอย่างเดียว ทรงนำมาใช้ในการที่จะเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนด้วย ข้อนี้ก็คือการที่ทรงนำมาเผยแพร่และแนะนำสั่งสอนผู้อื่นด้วย จะเห็นได้จากตัวอย่างคือทรงนิพนธ์พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลงขึ้น ซึ่งได้ทรงไว้แล้วมิใช่น้อยทีเดียว ทั้งนี้ทรงเลือกพุทธภาษิตต่างๆ ที่เห็นว่าพอพระทัยหรือว่าเป็นประโยชน์แล้วทรงนำมาแปล หรือนำคำแปลที่มีอยู่แล้วในหนังสือพุทธศาสนสุภาษิตมาเป็นฐาน แล้วทรงพระนิพนธ์เป็นคำโคลงขึ้น โดยเก็บใจความของพุทธศาสนสุภาษิตนั้นๆ มาเรียบเรียงด้วยสำนวนใหม่ เพื่อให้คนอ่านเข้าใจง่าย มีความไพเราะ น่าสนใจยิ่งขึ้น และมุ่งใจให้ปฏิบัติ อันนี้ก็แสดงว่าทรงเอาพระทัยใส่ที่จะนำหลักธรรมใน

พระพุทธศาสนาออกมาช่วยเหลือให้เป็นธรรมทาน คือทำให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ให้นำมาใช้ปฏิบัติกันจริงจัง

อีกเรื่องหนึ่งคือการที่ทรงรื้อฟื้นการส่งบัตรอวยพรวิสาขบูชา ในเรื่องนี้ก็ได้ทรงเชื้ออำนวยพระราชทานพระนิพนธ์พุทธศาสนสุภาษิต ที่ทรงนิพนธ์เป็นคำโคลงบ้าง ทรงแปลเป็นร้อยแก้วบ้าง หรือคำอธิบายที่เป็นลายพระหัตถ์ของพระองค์เองบ้าง ให้นำหน่วยงาน และองค์กรต่างๆ จัดพิมพ์ในบัตรอวยพรวันวิสาขบูชา ดังเช่นธรรมสถานจุฬาฯ และมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้น นี่ก็แสดงถึงว่าพระองค์ทรงเอาพระทัยใส่อย่างจริงๆ จังๆ ในการที่จะสนับสนุนเชิดชูพระพุทธศาสนา นี่เป็นเรื่องในแง่ของหลักธรรม

ทีนี้ในแง่ของพระสงฆ์ ก็ทรงมองเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ในการพัฒนาด้วย อาตมภาพเคยได้อ่านพระนิพนธ์ตอนหนึ่ง อยู่ในเรื่องโรงเรียนพระดาบส ตอนหนึ่งในพระนิพนธ์ของพระองค์ ซึ่งจะขออ่านให้ฟังดูว่าทรงมีแนวคิดอย่างไร เกี่ยวกับเรื่องพระสงฆ์ ทรงไว้ว่า

“สังคมไทยมีวัดเป็นศูนย์กลาง พระภิกษุนอกจากจะเป็นผู้สั่งสอนธรรมะแล้ว ยังมักเป็นที่ปรึกษาต่างๆ ไปในการประกอบอาชีพของชาวบ้านด้วย ดังนั้นวัดบางครั้งก็มีสภาพเป็นศูนย์พัฒนา เป็นที่รวบรวมข้อมูล ข้อคิดเห็นของราษฎร เป็นที่สาธิตของโครงการที่ทรงแนะนำด้วย”^๑

^๑ โรงเรียนพระดาบส, พ.ศ. ๒๕๒๐ (รวมพระนิพนธ์, หน้า ๑๔๕)

พระนิพนธ์นี้แสดงให้เห็นว่า ทรงเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ โดยเฉพาะในชนบทที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ดังปรากฏว่า เมื่อเสด็จไปในต่างจังหวัดตามท้องถื่นชนบท จะเสด็จเยี่ยมพระสงฆ์ตามวัดต่างๆ ทรงสนทนากับพระสงฆ์ ซึ่งเป็นโอกาสที่จะได้ทรงทราบทุกข์สุขของประชาชน ของราษฎรในถิ่นนั้น และสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีอยู่ที่วัดมากมาย เพราะว่าชาวบ้านแต่ละบ้านมีปัญหาอะไรก็ไปหาหลวงพ่อดวงน้ำ หลวงพี่ ไปคุยไว้ ไปเล่าไว้ ทำให้พระสงฆ์ทราบข้อมูลท้องถื่นมาก ดังนั้น นักพัฒนาที่เข้าใจก็มักไปหาข้อมูลจากวัดมาประกอบ สมเด็จพระเทพฯ ก็ทรงเข้าพระทัยเป็นอย่างดีในเรื่องเหล่านี้ อันนี้ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งในเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ความสนพระทัยในวิชาการหลากหลาย
ที่จะใช้พัฒนาประเทศชาติ

นอกจากพระพุทธศาสนา เรื่องศิลปวัฒนธรรมไทย เรื่องภาษาไทย วรรณกรรมไทยแล้ว ความสนพระทัยของพระองค์ยังขยายกว้างออกไปอีก ไม่ได้จำกัดอยู่แค่นั้น คือทรงสนพระทัยศึกษาเรื่องทั่วไปอย่างที่เราเรียกว่ามีพระนิสัยเป็นนักวิชาการด้วย คือใฝ่รู้ ใฝ่แสวงหาความรู้ อันนี้เป็นพระนิสัยส่วนพระองค์ที่ทรงชอบอ่าน ชอบเขียน และก็ตรัสถึงพระองค์เองว่าเป็นหนอนหนังสือ หรือคนอื่นก็เรียกพระองค์ว่าหนอนหนังสือ เพราะทรงชอบอ่านหนังสือเหลือเกิน

ทรงมีความตั้งใจที่จะเรียนให้รู้จริง และคงจะทรงเห็นอะไรๆ ทำทนายพระวิริยะอุตสาหะ ก็เลยทำให้ทรงไปศึกษาวิชาการอย่างกว้างขวางไปแทบทุกอย่าง โดยเฉพาะที่ทรงพยายามตั้งพระทัยศึกษาก็คือ วิชาการที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ หรือช่วยเหลือประชาชน อันนี้เป็นจุดที่ทรงสนพระทัยโดยตรง

ทีนี้ในการที่ทรงสนพระทัยอย่างนี้ มีสิ่งหนึ่งที่เป็นข้อนำข้อจรรยาอยู่ คือทรงมีความสามารถพิเศษเกี่ยวกับความละเอียดลออในการสังเกตภูมิประเทศ เวลาเสด็จไปในที่ต่างๆ ทรงมีสมุดประจำพระองค์ ที่ทรงบันทึกเรื่องราวต่างๆ จะทรงจำไว้ก็ตาม จะทรงจดบันทึกไว้ก็ตาม ก็เป็นที่น่าแปลกว่าทรงสังเกตอะไรต่างๆ ละเอียดมาก ไม่เฉพาะในประเทศไทย แม้ในเวลาเสด็จไปในต่างประเทศ เมื่อเสด็จไปดูอะไรในพิพิธภัณฑ์ต่างๆ จะทรงบรรยายกระทั่งว่าของในชั้นนั้น อะไรวางอยู่ตรงไหน ชั้นนั้นตรงนั้นมีอะไรบ้าง อันไหนอยู่ข้างหน้าข้างหลัง เป็นต้น อันนี้แสดงถึงว่า นอกจากความสนพระทัยแล้วยังมีพระปรีชาสามารถในการสังเกตและทรงจำ เป็นความสามารถพิเศษด้วย

ความสามารถอีกอย่างหนึ่งนอกจากการสังเกตด้านภูมิประเทศและสิ่งต่างๆ ที่พบที่เห็นในการเดินทางแล้วก็คือเหตุการณ์หรือความเป็นไปต่างๆ เพราะทรงโปรดวิชาประวัติศาสตร์เป็นพิเศษ ก็เลยทรงโปรดเรื่องการบันทึกเหตุการณ์ รวบรวมหลักฐาน และข้อมูลทางประวัติศาสตร์ อันนี้ทรงโปรดมาก เพราะว่าประวัติศาสตร์ขึ้นอยู่กับข้อมูลหลักฐาน และข้อมูลหลักฐานเหล่านั้น ก็เป็นสิ่งที่อาจจะนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศชาติ

ความสนพระทัยในวิชาการต่างๆ นั้นเป็นไปอย่างกว้างขวางดังที่กล่าวมาแล้ว วิชาการต่าง ๆ ที่ทรงสนพระทัยนั้นในด้านหนึ่งก็มุ่งเพื่อนำมาใช้ในทางการศึกษา หมายถึงใช้ในการสอนและการบริหารการศึกษา ทรงสนพระทัยในการให้การศึกษา โดยนำวิชาการเข้ามาสอนในสถาบันหรือในโรงเรียน และในเมื่อมีคนที่จะศึกษาคือมีนักเรียน และมีโรงเรียนหรือมีที่เรียน ก็ต้องมีการจัดดำเนินการให้ได้ผล ก็จึงมีความสนพระทัยที่จะจัดการศึกษาด้วย ทำให้พระองค์ทรงมีบทบาททางด้านการศึกษา แม้แต่เป็นผู้บริหารการศึกษา นอกเหนือจากทรงเป็นครูอาจารย์อย่างที่ทำร่ำกับแล้ว ดังเช่นเมื่อทรงเจริญพระชันษาจบจากโรงเรียนจิตรลดาแล้ว ต่อมาก็ทรงได้รับมอบหมายพระราชภารกิจจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงบริหารโรงเรียนจิตรลดา และได้ทรงเป็นผู้บริหารโรงเรียนจิตรลดาสืบต่อมาจากในหลวง จนกระทั่งปัจจุบัน

ตัวอย่างเด่นอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นความสนพระทัยในการศึกษา ก็คือในตอนบูรณะวัดพระแก้ว เสด็จไปเห็นโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบมีอาคารเก่าทรุดโทรม ก็ทรงรื้อฟื้นขึ้นมา นอกจากรื้อฟื้นตัวอาคารแล้ว ก็ทรงรื้อฟื้นกิจการขึ้นมาด้วย โดยทรงเริ่มดำเนินการโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบเมื่อปี ๒๕๒๕ จัดเป็นโรงเรียนประถมและได้ทรงมอบให้ สปช.ไปดำเนินการ

ได้ทราบว่าได้ทรงตั้งวิทยาลัยในวัดพระแก้วด้วย โดยจัดเป็นวิทยาลัยในวังสำหรับหญิง วิทยาลัยในวังสำหรับชาย เมื่อปี ๒๕๑๙ และตอนนี้ก็ทรงเป็นพระอาจารย์ หรือทรงเรียกพระองค์

เองว่าเป็นครูที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าและยังทรงบรรยายอารยธรรมไทย ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นต้นด้วย นอกจากนี้ยังได้ทรงนิพนธ์บทความทางวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหาของบ้านเมือง เช่น เรื่องทางโภชนาการ การสื่อสารข้อมูลด้วยการใช้ดาวเทียม ซึ่งเป็นความรู้และกิจการที่จะต้องใช้ในการพัฒนาประเทศชาติ

เท่าที่กล่าวมานี้ จะเห็นความสนพระทัยที่กว้างขวางซึ่งครอบคลุมไปในเรื่องต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาราษฎร์ เพียงแค่นี้ก็จะเห็นว่าพระราชกรณียกิจของพระองค์นั้นมีมากมายหลายคนแปลกใจว่าพระองค์ก็ทรงมีพระราชกรณียกิจมากมายจะเอาเวลาที่ไหนมาทรงทำเรื่องพิเศษ เช่นอย่างแต่งกลอน เป็นต้นด้วยเหตุผลอย่างนี้แหละจึงทำให้คนเห็นในพระปรีชาสามารถของพระองค์

การทรงเป็นองค์แทนในหลวง และในองค์แทนประเทศไทย

ที่นี้ การที่ทรงอุทิศพระองค์เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนนั้น ในแง่หนึ่งก็เป็นการสนองพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้ามองในแง่นี้ ก็เท่ากับว่าทรงเป็นพระราชธิดาที่มีความกตัญญูทวดเที พุดง่าย ๆ ก็คือทรงคอยรับใช้ในหลวง คอยอยู่ใกล้ซิดติดตามอยู่ใกล้ๆ พระราชบิดาจะเสด็จไปไหนจะทรงลำบากตรากตรำอย่างไร ก็ตามเสด็จไปด้วย ลำบากด้วย เหน็ดเหนื่อยด้วย

นี่ก็เป็นการทรงปฏิบัติพระองค์ในฐานะของพระราชธิดา เป็นเรื่องของการสนองพระคุณของบุพการี และทำหน้าที่รับมอบหมายพระราชกรณียกิจ เสด็จต่างพระองค์หรือเสด็จติดตามพระองค์ โดยทรงเป็นพระราชเลขานุการในพระองค์ด้วย และก็ปรากฏว่าได้ทรงทำหน้าที่จนได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยเป็นอย่างดี นี่ก็เป็นการมองในแง่หนึ่ง คือในแง่ที่เป็นส่วนพระองค์

แต่มองอีกแง่หนึ่ง ในฐานะที่พระราชบิดาคือในหลวงทรงเป็นพระมหากษัตริย์ การรับมอบหมายพระราชภารกิจ หรืองานจากองค์ในหลวง ก็หมายถึงการสนองรับราชการแผ่นดิน เมื่อมองในแง่นี้ การที่สมเด็จพระเทพฯ เป็นพระราชเลขานุการของในหลวง หรือการตามเสด็จไปในที่ต่างๆ ก็เป็นการทำงานให้แก่ประเทศชาตินั่นเอง

เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็กลายเป็นว่าการทรงปฏิบัติพระราชภารกิจทั้งหลายนั้นเป็นการทำงานที่เดียวมีความหมายทั้งสองอย่างคือ เป็นการปฏิบัติทั้งหน้าที่ส่วนพระองค์และทั้งการแผ่นดินไปด้วยพร้อมกัน งานที่กล่าวนี้ ก็คือการดูแลปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่างพระเนตรพระกรรณ การปฏิบัติพระราชภารกิจตามที่ทรงมอบหมายตลอดจนทรงเป็นองค์ประสานงานต่างๆ ตามพระราชดำริ

เมื่อมองเป็นภาพรวม เรื่องต่างๆ เหล่านี้ก็เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า สมเด็จพระเทพฯ ทรงมีพระราชกรณียกิจมากมายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ในบรรดาพระราชกรณียกิจที่กล่าวมานั้น อีกเรื่องหนึ่งที่ควรยกขึ้นมาพูดไว้ด้วยก็คือ ทรงเป็นผู้แทนพระองค์เสด็จไปต่าง

ประเทศ พร้อมทั้งบางครั้งที่ไม่ได้เป็นการเสด็จไปแทนพระองค์ แต่ทรงได้รับเชิญเอง การเสด็จไปต่างประเทศนี้ก็เป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นเรื่องของเกียรติภูมิของประเทศชาติ ในการเสด็จต่างประเทศนี้ตามที่ปรากฏ สมเด็จพระเทพฯได้เสด็จไปหลายประเทศ ซึ่งก็ล้วนได้ผลดี และประสบความสำเร็จ

ผลดีและความสำเร็จนั้นดูที่อะไร ความสำเร็จก็ต้องดูที่การเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีเป็นข้อที่หนึ่ง คือการนำไมตรีจิตของคนไทยไปมอบให้แก่เจ้าของประเทศคือประเทศเจ้าภาพนั้นๆ ทำให้เขาชื่นชอบ ซาบซึ่งรักเรา ข้อนี้ทำได้ไหม นำไมตรีจิตไปมอบให้แก่เขาสำเร็จไหม? ข้อนี้ก็ปรากฏว่าทรงทำได้สำเร็จ ทรงนำไมตรีจิตไปมอบให้เขา เขาชื่นชอบรักใคร่ รับไมตรีของเรา

ทีนั้นนอกจากนำไปมอบให้เขาแล้ว ก็ต้องนำกลับมาให้ประเทศของเราด้วย นี่เป็นข้อที่สอง อะไรที่พระองค์ทรงนำกลับมา ก็ทรงนำความนิยมเชื่อถือ ภาพพจน์ที่ดีต่อประเทศไทยกลับมาให้คนไทยและประเทศไทย อันนี้ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ ซึ่งหมายถึงการที่ว่าไปแล้วก็ได้ผลเพิ่มพูนแก่ตัวเรามากยิ่งขึ้น ทำให้ต่างประเทศที่เขาเป็นเจ้าภาพมองเห็นว่า ประเทศไทยนี้เป็นประเทศที่เก่ง เจริญก้าวหน้า มีวัฒนธรรมดี มีเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินที่มีพระปรีชาสามารถ มีพระจริยาวัตรงดงาม พุดง่าย ๆ หมายถึงว่า พระองค์เป็นเหมือนองค์แทนของประเทศชาตินั่นเอง และความสำเร็จก็คือการทำให้เขาเกิดความนิยมหรือนับถือ เชื่อถือต่อประเทศไทยขึ้นมา

ต่อไปในวงกว้าง ก็คือเป็นการนำเกียรติคุณและศักดิ์ศรีของประเทศไทยไปเผยแพร่ให้กว้างขวางออกไป ไปที่หนึ่งๆ ก็เผยแพร่

กว้างขวางออกไป นี่เป็นการพูดถึงในแง่กว้างทั่วโลก เมื่อไปที่ละประเทศๆ ก็กว้างออกไปเรื่อยๆ กิตติศัพท์ก็แผ่ซเรย

ถ้าทำสำเร็จครบถ้วนก็ได้ทั้งสามขั้น

ขั้นที่ ๑ นำไปให้แก่เขา

ขั้นที่ ๒ นำกลับมาให้แก่เรา

ขั้นที่ ๓ เผยแพร่ให้กว้างออกไป

ถ้าได้ทั้งสามประการก็ถือว่าเป็นผลสำเร็จ นอกจากนั้น ยังมีข้อพิเศษอีก เป็นผลพลอยได้ที่พ่วงมา คือการได้พบเห็นได้ความรู้ และแง่คิดต่างๆ ทั้งที่เป็นคติและบทเรียน แล้วนำความรู้และข้อคิดเหล่านั้นมาใช้ทำประโยชน์ ให้แก่ประเทศชาติของเรา ทั้งหมดนี้ก็เป็นเรื่องที่ประชาชนได้ทราบอยู่แล้ว ถ้าสำรวจตรวจดูก็จะรู้เองว่า ได้ทรงทำสำเร็จแค่ไหนเพียงไร

อาตมาได้พูดมามากมายแล้ว ทั้งหมดนี้ก็คือพระราชกรณียกิจ และพระราชจริยาวัตรต่างๆ ซึ่งอย่างน้อยที่กล่าวมานี้ ก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนเกิดความซาบซึ่ง มีความเลื่อมใสศรัทธา และจงรักภักดีต่อพระองค์

๒

มองสมเด็จพระเทพฯ ในฐานะต่าง ๆ

การฉลองที่จะทำให้เกิดความสุข
แก่ประเทศชาติ

การนำเอาพระคุณความดีของสมเด็จพระเทพฯ มากล่าวในที่นี้ มิใช่เป็นการกระทำเพื่อสรรเสริญเยินยอให้เลือนลอยไป ความจริงก็ได้พูดถึงเหตุผลไปแล้วในแง่หนึ่ง คือเพื่อจะแสดงให้เห็นตามหลักที่กล่าวเบื้องต้น ซึ่งได้ยกพุทธพจน์มาอ้างว่า การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นอุดมมงคลนั้น การที่กล่าวอย่างนี้ มีเหตุผลอย่างไร ก็ควรจะพูดให้เห็นชัดเป็นเครื่องประกอบการที่กล่าวเช่นนั้น โดยเฉพาะการฉลองนั้น ก็เป็นการบูชาอย่างหนึ่งนั่นเอง เมื่อเรามาชลองเกี่ยวกับพระองค์ เราก็ควรจะรู้ชัดเจนในเหตุผลที่เราทำการฉลองที่เป็นการบูชานั้นด้วย

ในอีกแง่หนึ่งที่ต้องการอย่างแท้จริงก็คือ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนเองในการที่จะได้เห็นคติแห่งพระจริยวัตร

และพระราชกรณียกิจ อย่างที่ว่าอุทิศพระองค์เพื่อประชาชนนั้นแล้วจะได้โน้มน้าเอามาประพุดติปฏิบัติตาม เพราะว่าสิ่งที่ทรงต้องการก็คือ ความเจริญพัฒนาของประเทศชาติส่วนรวม เราคนไทยทุกคนมีความรับผิดชอบที่จะต้องช่วยกันสร้างเสริมพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญงอกงาม จึงควรจะต้องร่วมมือกับพระองค์ โดยช่วยกันคนละไม้ละมือ ในการที่จะพัฒนาประเทศชาตินี้ จะได้มองเห็นว่าพระองค์ได้ทำอย่างนี้แล้ว เราละจะทำอะไรบ้าง อันนี้คือประโยชน์ที่แท้จริง ซึ่งถ้าทำได้อย่างนี้แล้ว ก็จะสามารถได้ว่าเป็นการปฏิบัติบูชาซึ่งเป็นการบูชาที่แท้จริง

ได้กล่าวแล้วว่า การเฉลิมฉลองนี้เรียกว่าเป็นการบูชาชนิดหนึ่ง การบูชานั้นในภาษาพระไม่ใช่หมายความว่าเอาขึ้นหิ้งหรือเอาขึ้นไปบนโต๊ะหมู่แล้วก็วางไว้กราบฯ อยู่อย่างนั้น ไม่ใช่อย่างนั้น บูชาหมายถึงยกย่องจะแปลว่าเชิดชู หรือเทิดทูนก็ได้ หมายความว่า ใครมีคุณความดีควรยกย่องก็ยกย่อง การบูชาบุคคลที่ควรบูชาหรือยกย่องคนที่ควรยกย่องนี้สำคัญมาก เพราะจะทำให้สังคมยึดถือแบบอย่างที่ถูกต้อง และช่วยกันทำสิ่งที่ก่อประโยชน์สร้างสรรค์ความดีงามยิ่งขึ้นไป

การบูชาที่สำคัญ จัดว่าเป็นอย่างสูงในทางพระพุทธศาสนา ก็คือการบูชาด้วยการปฏิบัติ ที่เรียกว่าปฏิบัติบูชา คือการน้อมนำเอาความดีของท่านผู้นั้นมาใส่ไว้ในใจ และระลึกให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงแล้วนำไปปฏิบัติตาม ประโยชน์ที่แท้จริงอยู่ที่อันนี้

การฉลองพระชนมายุของพระองค์จะมีผลประโยชน์ยั่งยืนยาวนาน ก็ต่อเมื่อเรามีการปฏิบัติบูชาเกิดขึ้น มิฉะนั้นแล้วฉลองกัน

๒ วัน ๓ วัน ก็จบไป แล้วก็ปิดรายการ ไม่ช้าไม่นานก็ลืม ถ้าจะ
ฉลองกันจริงๆ ต้องฉลองด้วยปฏิบัติบูชา คือต้องมามองกันว่า
พระองค์มีคุณความดีอะไรนะ ทำไมเราจึงมาฉลองกัน ต้องทำให้ชัด
ขึ้นมา

จริงอยู่ พระคุณความดีของพระองค์นั้นเราก็พอจะรู้กัน
เราจึงได้มีความนิยมเลื่อมใสจงรักภักดีต่อพระองค์ แต่บางทีก็รู้
อย่างพรว ๆ มั่ว ๆ ฉลองกันไปบางที่ก็มองไม่เห็นชัดว่าทรงดีอย่างไร
ถ้าจะฉลองให้สมที่จะเป็นการบูชา ก็ต้องเอาพระคุณความดีขึ้นมา
ศึกษาวิเคราะห์หิวจัยกันให้ชัด จะได้ฉลองได้จริง ๆ คือเอามาปฏิบัติได้
อย่างนี้จึงจะเรียกว่าปฏิบัติบูชา ซึ่งจะเกิดประโยชน์

ฉะนั้น การที่ได้บรรยายถึงพระคุณความดีของสมเด็จพระ
เทพานั้น ประโยชน์ที่มุ่งหมายนอกจากว่าเอามาประกอบเป็นเหตุ
ผลในการที่ว่าทำไมเราจึงอ้างพุทธพจน์ที่ว่า “การบูชาบุคคลที่
ควรบูชาเป็นอุดมมงคล” แล้ว ก็คือว่าเราจะได้มีการฉลองที่แท้จริง
คือการบูชาด้วยการปฏิบัติ

สมเด็จพระเทพฯ

ในฐานะองค์แทนสถาบันพระมหากษัตริย์

ในการที่ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจที่เป็นประโยชน์ต่อ
ประเทศชาติต่างๆ เหล่านี้ สมเด็จพระเทพฯทรงมีฐานะหลายอย่าง
เราอาจจะมองดูพระองค์ตามฐานะเหล่านั้นก็ได้

ฐานะที่หนึ่ง ซึ่งเห็นชัดๆ ก็คือ ฐานะที่ทรงเป็นสยามบรม
ราชกุมารี เป็นชาติดิยชาติ เป็นองค์แทนของสถาบันพระมหา
กษัตริย์ ซึ่งพระองค์เป็นองค์แทนทั้งในฐานันดรที่เป็นเจ้าฟ้า และ
เป็นองค์แทนจริงโดยการปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์
หลายครั้งหลายคราอยู่เสมอ

อาตมาอยากจะย้ำสิ่งที่เป็นคติสำคัญในเนื้อหาเรื่องราวที่
กล่าวมานี้ กล่าวคือ ในที่นี้เราจะกล่าวถึงพระองค์ในฐานะชาติดิย
ชาติผู้ทรงอุทิศพระองค์เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทย
และมาพูดกันว่าการอุทิศพระองค์เช่นนั้น มองจากสถานะของ
สถาบันที่ทรงเป็นองค์แทน เป็นอย่างไร จะขอยกตัวอย่างที่แสดง
ให้เห็นว่าสมเด็จพระเทพฯทรงมองสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างไร
โดยสัมพันธ์กับการทรงทำประโยชน์แก่ประชาชน

จากพระราชดำรัสในการพระราชทานสัมภาษณ์ต่อไปนี้
อาจจะทำให้เรามองเห็นภาพบางอย่างหรือแนวพระราชดำริใน
เรื่องนี้ พระราชดำรัสที่พระราชทานสัมภาษณ์ครั้งหนึ่ง ดูเหมือน
จะเป็นการพระราชทานสัมภาษณ์แก่สำนักงานเลขาธิการคณะ
กรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระ
ราชดำริ ชื่ออะไรยาวเหลือเกิน เอาละไม่ต้องจำ เอาเป็นว่า ในการ
พระราชทานสัมภาษณ์ครั้งหนึ่งมีพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“เหตุที่ขอการพัฒนาช่วยเหลือประชาชนนั้น เห็นจะเป็น
เพราะความเคยชิน ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระ
ศรีนครินทร์ราบรมราชชนนี ทรงคิดหาวิธีการต่างๆ ที่จะยก

ฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น ได้ตามเสด็จเห็นความทุกข์ยากลำบากของพี่น้องเพื่อนร่วมชาติก็คิดว่าช่วยอะไรได้ควรช่วยไม่ควรนิ่งดูดาย เมื่อโตขึ้นพ่อก็มีแรงทำอะไรได้ก็ทำไปอย่างอัตโนมัติ โดยทำตามพระราชกระแส หรือทำตามแนวพระราชดำริ การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องทำประจำอยู่แล้ว อนึ่งการช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากนั้นก็สอดคล้องกับคำสอนในพุทธศาสนาด้วยผู้ที่ทำบุญย่อมได้รับความอโสมนัส คือได้บุญ”

พระราชดำรัสที่คิดมานี้ ข้อความตอนสำคัญก็คือส่วนที่ว่า “การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์” ในเมื่อทรงถือว่าเป็นหน้าที่ของสถาบัน ถ้าสถาบันจะทำหน้าที่ให้ถูกต้อง ก็ต้องช่วยเหลือประชาชน อันนี้เป็นพระราชดำรัสที่สำคัญ แสดงให้เห็นว่าทรงมองเห็นสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ว่ามีความสัมพันธ์กับประชาชนอย่างไร

ทีนี้ ถ้ามองกว้างออกไปก็ยิ่งตรัสอีกว่า

“อีกประการหนึ่ง รู้สึกอยู่เสมอว่าการเป็นเจ้าฟ้านั้นได้เปรียบผู้อื่นหลายอย่าง คือได้รับความสะดวกสบาย ความเชื่อถือ ความเอื้อเฟื้อจากผู้อื่น ได้รับความรู้ ความร่วมมืออันดี การพูดจาติดต่อกับใครก็ง่าย ถือเป็นผลประโยชน์ที่เกิดในตระกูลที่พ่อแม่

^๖ พิมพ์ครั้งแรกใน “สมเด็จพระเทพฯ: บางแง่มุมแห่งความคิดคำนึง” วารสารเศรษฐกิจและสังคม ฉบับพิเศษ ธันวาคม ๒๕๒๔ (มณีพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า ๖๔๕)

ปู่ย่าตายายเคยทำคุณแก่บ้านเมือง ผลดีมาตกอยู่กับลูกหลาน ดังที่ได้กล่าวมา ฉะนั้น จึงควรนำข้อได้เปรียบนี้มาทำประโยชน์แก่คนอื่น”

อันนี้เป็นพระราชดำรัสที่สำคัญมาก โดยเฉพาะที่ว่า “ฉะนั้น จึงควรนำข้อได้เปรียบนี้มาทำประโยชน์แก่คนอื่น” การได้เปรียบกับการเอาเปรียบต่างกัน คนบางคนพยายามเอาเปรียบ จะได้เปรียบหรือไม่ได้เปรียบก็ตาม แต่เขาพยายามจะเอาเปรียบคนอย่างนี้แหละที่เป็นปัญหา เป็นโทษและเป็นภัยอันตรายต่อเพื่อนมนุษย์ แต่ถ้าผู้ที่ได้เปรียบอยู่แล้วกลับไม่เอาเปรียบ และพยายามที่จะเสียสละแก่ผู้อื่น หรือเอาความได้เปรียบนั้นมาทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น การได้เปรียบนั้นบางทีกลับกลายเป็นโอกาสที่ดี เรียกว่าเป็นการเอาความได้เปรียบมาใช้เป็นโอกาสในการทำประโยชน์

การนำเอาความได้เปรียบมาใช้เป็นโอกาสในการทำประโยชน์นี้ทุกคนสามารถทำได้เราทุกคนมีความได้เปรียบกันอยู่ทั้งนั้น ไม่มากก็น้อย ความได้เปรียบนี้อาจจะเป็นโอกาสธรรมดาๆ ในบางครั้งบางเวลาบ้าง ความได้เปรียบโดยทรัพย์ โดยยศ โดยฐานะ โดยอำนาจ โดยสติปัญญา ความสามารถ ตลอดจนแม้แต่ความแข็งแรงของร่างกาย บางคนก็ได้เปรียบอยู่แล้วเพราะเป็นคนแข็งแรงกว่าคนอื่น ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเราจะใช้ความได้เปรียบนั้นอย่างไร อันนี้เป็นคติที่ไม่ใช่เพียงเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินเท่านั้น แม้แต่คนธรรมดาทุกคนก็ต้องคิด

^๗ ล.ด. (มณีพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า ๖๔๕)

ถ้าเรามองการได้เปรียบเป็นโอกาส แล้วเอาความได้เปรียบนี้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ มันก็กลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เช่นคนที่มีร่างกายแข็งแรงได้เปรียบคนอื่น ถ้าเอากำลังกายนั้นไปเบียดเบียนข่มเหงครอบงำ หรือทำร้ายคนอื่น ก็ทำอย่างนั้นได้มาก และก็เป็นการทำอวดความทุกข์แก่ผู้อื่นและทำความเดือดร้อนแก่สังคมได้มาก แต่ถ้าเรามองว่าการมีกำลังกายแข็งแรงกว่าคนอื่นนั้น ทำให้เราสามารถช่วยเหลือคนอื่นได้มาก ความแข็งแรงของเขานั้นก็กลับกลายเป็นโอกาสที่เขาจะทำประโยชน์ได้มากขึ้น ทำให้คนอื่นมีความสุขและช่วยให้สังคมเรียบร้อยร่มเย็น แล้วมันก็กลายเป็นสิ่งที่ดีงามไป

เรื่องที่ว่านี้อาตมาคิดว่าเป็นคติในพระพุทธศาสนาที่มีมาแต่โบราณ ๒,๐๐๐ กว่าปีแล้ว ทำให้นึกถึงพระจริยาวัตรของพระเจ้าอโศกมหาราช พระเจ้าอโศกมหาราชนั้นได้ตรัสไว้ในศิลาจารึกแสดงถึงแนวพระราชดำริที่คล้ายๆ กันทำนองนี้ แต่จะขอทำความเข้าใจก่อนเกี่ยวกับพื้นฐานของพระเจ้าอโศก

พระเจ้าอโศกนั้น ก่อนที่จะทรงมาเป็นพระเจ้าอโศกที่เรารู้จักกัน ซึ่งเรามักจะเรียกกันว่า ธรรมาโศก หรือศรีธรรมาโศก คืออโศกผู้ทรงธรรมนั้น เคยเป็นอโศกผู้ชั่วร้าย หรืออโศกผู้เหี้ยมโหดมาก่อน คือเป็นจันดราโศก เป็นผู้ที่ยกทัพไปแผ่พระราชอำนาจรุกรานดินแดนประเทศอื่น จนกระทั่งอินเดียในสมัย พระเจ้าอโศกมหาราชนั้น มีพระราชอาณาเขตกว้างขวางที่สุดในประวัติศาสตร์ แม้แต่ในปัจจุบันก็ยังไม่เท่า ในประวัติศาสตร์สมัยหลังต่อมาจนบัดนี้ก็ไม่มีสมัยใดเท่า

ครั้งหนึ่งพระเจ้าอโศกยกทัพไปรบกับแคว้นกสิงคะ ซึ่งเป็นแคว้นที่เข้มแข็งเหลือเกิน เป็นประเทศหนึ่งทางตอนใต้ของประเทศอินเดียแต่ยังไม่ถึงจุดที่สุดทีเดียว สงครามคราวนั้นรบกันใช้เวลายาวนาน เรียกว่าสู้กันอย่างเหนียวแน่นทรหดเหลือเกิน ทำให้คนตายในการรบเป็นแสน และสูญหายเสียชีวิตเนื่องจากสงครามอีกเกินกว่าแสน พระเจ้าอโศกมหาราชทรงชนะ แต่ในชัยชนะครั้งนั้นได้ทรงเห็นภาพคนตายมากมายมหาศาลและมองเห็นการที่คนเดือดร้อนพลัดถิ่นาคลาที่อยู่ ทำให้พระองค์สลดพระทัย และเป็นเหตุให้ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนา แล้วทรงเปลี่ยนนโยบายจากการเอาชนะด้วยสงครามหรือสงครามวิชัย มาเป็นธรรมวิชัย คือชัยชนะด้วยธรรมก็เลยทรงเว้นประเทศอินเดียส่วนที่ยังเหลืออยู่ได้สุด พระเจ้าอโศกไม่ก่อสงครามต่อกันเลยเหลืออยู่ปลายหน้อยหนึ่งที่ยังไม่เข้ามาเป็นดินแดนของพระเจ้าอโศก แต่ดินแดนนั้นก็กลายมาเป็นดินแดนที่นับถือพระพุทธศาสนาและนับถือพระเจ้าอโศกด้วย โดยชนะด้วยธรรมวิชัยที่แต่ละประเทศก็นับถือพระพุทธศาสนาด้วยกัน

ต่อมาพระพุทธศาสนาก็เผยแพร่ออกไปต่างประเทศอย่างกว้างขวาง เพราะพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งศาสนทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาถึง ๙ สาย บางสายก็ไปถึงทางอาหรับโนนเท่าที่ทราบไปถึงอียิปต์ตลอดจนมาทางไทยที่เรียกว่าทางสุวรรณภูมิ

พอทรงกลับพระทัยได้แล้วนี้ แนวพระราชดำริและทัศนคติต่อทรัพย์ ยศ อำนาจก็เปลี่ยนไป แต่ก่อนนี้กษัตริย์มักจะมองว่า การมีอำนาจนั้นคือความยิ่งใหญ่ของตน และการมี

โภคทรัพย์ก็คือการได้สิ่งต่างๆ มาบำรุงบำเรอตนเอง สร้างความ สะดวกสบายให้มากขึ้น อันนี้ก็คือการได้เปรียบชนิดหนึ่ง แต่ถ้าเรา มองดูให้ลึกการมีศมมีความยิ่งใหญ่มีอำนาจอย่างนั้น ก็เป็นเพียง การสนองตัณหา เพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ของตัวเอง และเพื่อให้ได้ ช่องทางหรือมีโอกาสที่จะหาสิ่งสนองบำรุงบำเรอตัวตนได้มากขึ้น

เมื่อพระเจ้าอโศกได้เปลี่ยนมาเป็นธรรมาโศกแล้ว ตามที่ ตรัสไว้ในศิลาจารึกก็ทำให้เห็นว่า พระองค์ทรงมีทัศนคติต่อการ มีศมาอำนาจอย่างไร พระองค์ตรัสข้อความซึ่งอาตมาจะขอสรุปเอา เป็นสาระสำคัญว่า: ยศอำนาจจะไม่มี ความหมายเลยหากว่ามันไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน*

หลักการนี้หมายความว่า ทรัพย์ และอำนาจคือความยิ่งใหญ่ นั้น ถ้านำมาใช้ในการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ประชาชน ก็ทำให้สร้างสรรค์ประโยชน์สุขได้มาก เพราะมันเป็นอุปกรณ์ที่เป็นประโยชน์มาก ถ้าเราไม่มีทรัพย์ไม่มีอำนาจ ถึงแม้ว่าเรา อาจจะตั้งใจทำความดีและมีแนวความคิดที่ดี แต่พูดและทำอยู่นั้น

* ข้อความในศิลาจารึกว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรียพรรตีส ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ ไม่ทรงถือว่า ยศหรือเกียรติจะเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งประโยชน์อันยิ่งใหญ่ได้ เว้นแต่ จะทรงปรารถนายศหรือเกียรติเพื่อความมุ่งหมายดังนี้ว่า ทั้งในบัดนี้และเบื้อง หน้า ขอประชาชนทั้งหลายจงตั้งใจสดับฟังคำสอนธรรมของข้าฯ และจง ปฏิบัติตามหลักความประพฤติในทางธรรม เพื่อประโยชน์อันนี้เท่านั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรียพรรตีส ผู้เป็นที่รักแห่งทวยเทพ จึงจะทรงปรารถนายศหรือ เกียรติ” (จารึกศิลา ฉบับที่ ๑๐ แปลโดย พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมปญฺญโต) ใน ลักษณะสังคมพุทธ, พ.ศ. ๒๕๒๗, หน้า ๒๑๑)

แหละเป็น ๑๐ ปี ก็ยังทำอะไรไม่ได้ ถึงทำได้ก็ทำได้นิดๆ หน่อยๆ ไปไม่ได้กว้าง แต่ถ้าเรามีอำนาจ มีทรัพย์ งานมันเดินทีเดียว ความประสงค์และความคิดที่ดีของเรามันเดินไปได้ ฉะนั้น เมื่อนำ เอาทรัพย์เอาอำนาจมาใช้ในทางที่ถูกต้อง ก็เป็นการเอาความได้ เปรียบมาใช้เป็นโอกาสในการทำประโยชน์

นี่คือคติของการปฏิบัติต่อทรัพย์ ยศ และอำนาจที่เปลี่ยนไป ซึ่งเป็นความแปลกใหม่ในอินเดีย เพราะในสมัยโบราณนั้นเขาถือ กันอย่างที่ว่าอาตมากล่าวเบื้องต้น คือนับถือความยิ่งใหญ่ว่า พระเจ้า แผ่นดินยกทัพไปที่ไหน ก็แสดงความยิ่งใหญ่ของพระองค์แล้วก็จบ กันเท่านั้น ก็เลยกลายเป็นว่า ด้วยศอำนาจและภคะนั้นเป็น เครื่องนำมาซึ่งความสุขสำราญส่วนตัวบ้าง เป็นจุดหมายในตัว เองบ้าง แต่ในแง่ของธรรมตามคติทางพระพุทธศาสนา ทรัพย์และ อำนาจเป็นอุปกรณ์ที่จะทำให้สามารถทำความดีได้กว้างขวางยิ่ง ใหญ่ยิ่งๆ ขึ้นไป

ฉะนั้นเราจึงควรจะนำเอาความได้เปรียบนี้มาใช้เป็นโอกาส ที่จะทำประโยชน์ ไม่ใช่มีไว้เพื่อแสวงสุขบำรุงบำเรอตนเอง แต่เอา ไว้เพื่อเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการที่จะสร้างสรรค์ประโยชน์ บำรุงความสุขให้แก่ประชาชน ซึ่งเมื่อใช้อย่างนี้แล้วจะทำ ประโยชน์ได้มากกว่า ชนิดที่ว่าตามปกติจะทำไม่ได้ คือตามปกติเมื่อไม่ มีศไม่มีทรัพย์ไม่มีอำนาจก็ทำไม่ได้ แต่เมื่อมีแล้วก็ เป็นโอกาสที่จะ ทำได้อย่างกว้างขวาง

อันนี้ก็เป็นคติหนึ่งในการมองสมเด็จพระเทพฯ ในฐานะที่ ทรงเป็นองค์แทนของสถาบันพระมหากษัตริย์ ว่าทรงมองสถานะ

ของสถาบันนี้อย่างไร

สมเด็จพระเทพฯ

ในฐานะบุคคลแห่งยุคสมัย

ทีนี้ต่อไปก็มองพระองค์ในแง่ที่สัมพันธ์กับยุคสมัย ในฐานะที่ทรงเป็นบุคคลหนึ่งในยุคสมัยปัจจุบัน จะเป็นยุค NICS หรือจะเรียกตามประเทศที่พัฒนาสูงสุดแล้วว่ายุคข้อมูลข่าวสารก็ได้แต่สมเด็จพระเทพฯในฐานะบุคคลแห่งยุคสมัยนี้ ทรงเป็นอย่างไร

อันนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่อาตมาได้พูดมาแล้วในเบื้องต้นที่ว่า ประเทศไทยของเรามีปัญหาอย่างหนึ่ง คือการที่คนจำนวนมากมีค่านิยมที่หันไปเลียนแบบตามอย่างวัฒนธรรมตะวันตก และในเวลาเดียวกันก็ทอดทิ้งวัฒนธรรมของตนเอง หรือถูกเหยียดหยาม มีทัศนคติไม่ดีต่อวัฒนธรรมของตนเอง อันนี้เป็นการขัดขวางกระบวนการพัฒนาอย่างหนึ่ง

การพัฒนาประเทศชาตินั้นเป็นกระแสหรือสายธารหรือขบวนการแห่งความงอกงามของสังคม สังคมจะต้องมีการพัฒนาที่ต่อเนื่องกันไป หมายความว่าสืบต่อกันได้ จากอดีตสู่ปัจจุบัน จากปัจจุบันสู่นาคต แต่สังคมไทยนี้จะกลายเป็นสังคมที่ขาดตอน คือของเก่าที่มีก็ไม่สืบต่อมา ของใหม่ก็จะรับเข้ามาจากนอกด้วยวิธีเลียนแบบเอาง่าย ๆ ทั้งดุ้น แต่การรับเข้ามาอย่างเลียนแบบก็ไม่เป็นเนื้อตัวของตัวเองเพราะย่อยไม่ได้ นี่คือปัญหาสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ

ประเทศไทยนี้ ที่ผ่านมา ได้ประสบปัญหาหนักในการพัฒนาไม่สำเร็จก็เพราะสาเหตุอันนี้ คือความขาดตอนในกระบวนการพัฒนา กระแสธารของการพัฒนาที่อยู่ในเนื้อตัวของตัวเราเองนี้ ไม่สืบเนื่องเป็นไป เราจะแก้ปัญหานี้อย่างไร ปัจจุบันนี้ก็มีช่องว่างมากมาย นอกจากช่องว่างในเรื่องยุคสมัยแล้ว แม้แต่คนก็มีช่องว่างระหว่างวัย ช่องว่างทางวัฒนธรรมเป็นต้น ซึ่งทำให้วัฒนธรรมไทยก็ตาม ความเป็นไทยก็ตาม ไม่สืบต่อไปด้วยดี ในแง่นี้การที่ทรงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยนั้น ก็เป็นโอกาสให้สังคมไทยมีความสืบเนื่องหรือมีการพัฒนาแบบต่อเนื่อง จึงอาจกล่าวได้ว่าสมเด็จพระเทพฯทรงเป็นแบบฉบับของคนรุ่นใหม่ของสังคมไทย

เราอยากจะได้คนรุ่นใหม่ของสังคมไทย ที่สามารถพัฒนาประเทศชาติได้โดยต่อเนื่อง เก่าก็ไม่ทิ้ง ใหม่ก็รู้จักปรับเอามาใช้ได้ เอามาปรับเข้าหากันสืบต่อกันไป ไม่ใช่ยึดอันอยู่หนึ่ง แต่ก็ไม่ใช่ว่าอย่างขาดตอน การที่ทรงมีพระราชจริยาวัตร และพระราชกรณียกิจอย่างที่เป็นมานั้น ก็เป็นการเอื้ออำนวยให้เกิดการสืบต่ออย่างที่ว่ามานี้ เพราะฉะนั้นก็จะทำให้มีการเชื่อมเก่ากับใหม่ และมีการประสานคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ให้กลมกลืนกันได้

การประสานคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่นี้ สรุปแล้ว ได้ทรงปฏิบัติโดยวิถีทาง ๒ อย่าง คือ

๑. ประสานโดยพระราชจริยาวัตร หมายความว่า ด้วยการที่ทรงมีความเป็นกันเองเป็นต้นตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ก็ทำให้ทรงเข้าถึงคนทั่วไปทั้งหมด สำหรับคนเก่าทรงนอบน้อมอ่อนโยน ทำให้คนเก่าก็รัก คนแก่คนเฒ่าก็รัก ส่วนคนรุ่นใหม่ก็เข้ากันได้ มี

ความนับถือเป็นเพื่อนเป็นพระสหาย หรือมีความนิยมเลื่อมใส นี่ก็แสดงว่าทรงเข้าถึงคนทั้งสองฝ่าย ทั้งคนเก่าคนใหม่ทรงเข้าถึงได้ทั้งนั้น อันนี้ก็โดยจริยาวัตร

๒. ในอีกด้านหนึ่งที่ลึกลงไปก็คือโดยทางความคิด การประสานคนให้เข้ากันทางความคิดนี้ยากกว่า การประสานในชั้นความคิดนี้สำคัญ เพราะจะต้องอาศัยความรู้ ปรีชาสามารถในเรื่องทางปัญญา หรือในวิชาการต่างๆ การที่ทรงมีพระปรีชาสามารถในทางหนังสือและในทางวิชาการหลายอย่างนี้ เมื่อทรงมีเป้าหมายอยู่แล้วในการที่จะทรงอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม ก็ทำให้ทรงนำมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นของเก่านั้นมาเชื่อมต่อเข้ากับยุคสมัยปัจจุบันได้ เช่นการทรงนำดนตรีไทยมาใช้กับเครื่องระนาดและเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบัน และการทรงนำเอาวิชาการสมัยใหม่มาเชื่อมแก่การรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นต้น ดังที่เราได้เห็นชัดแล้วในการที่จะทรงสืบต่อเก่ากับใหม่

นี่ก็เป็นเรื่องราวในแง่ที่ว่าทรงประสานคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ หรือเชื่อมเก่ากับใหม่ได้ เป็นการเข้าสู่ยุคใหม่โดยไม่ทิ้งอดีต พร้อมทั้งนำเอาเก่ามาแสดงให้เห็นคุณค่าอย่างที่ว่ามาแล้วในการที่ทรงทำมา ซึ่งทำให้ของเก่าปรากฏคุณค่าแก่คนใหม่ หรือเอาของเก่ามาแสดงออกอย่างมีคุณค่าแก่ยุคสมัยใหม่นั้นเอง นี่จึงเป็นบทบาทในการที่ทรงช่วยสืบต่อกระบวนการพัฒนาให้เป็นไปอย่าง เป็นกระแสน้ำที่ไม่ขาดตอนไม่ขาดสาย

เรื่องที่ว่าทรงมีแนวความคิดในการพัฒนาแบบต่อยอดโดยพัฒนาจากรากฐานหรือจากพื้นฐานเดิมนี้ จะขอยกตัวอย่าง ใน

พระนิพนธ์เรื่องหนึ่ง ทรงบรรยายเรื่อง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการปฏิรูปบ้านเมืองมีพระดำรัสตอนหนึ่งว่า “งานพัฒนาเป็นงานระยะยาว ชั่วชีวิตคนหนึ่งก็ทำไม่เสร็จ ต้องช่วยกันทำไปแต่ละช่วง คนใหม่ก็ต้องฟังจากคนเก่า”^๑ อันนี้ก็ทำให้เรามองเห็นว่าทรงมีพระราชดำริอย่างไร

อีกตอนหนึ่ง เป็นพระนิพนธ์จาก เรื่องจากเมืองอิสราเอล ทรงไว้ว่า “เราต้องปรับปรุงพัฒนาประเทศของเราจากพื้นฐานที่เราได้อยู่แล้ว”^๒ แล้วก็ยังตรัสให้ระวังสภาพที่เรียกว่าใหม่ก็ไม่ได้ เก่าก็ทิ้ง

ใหม่ก็ไม่ได้ เก่าก็ทิ้ง นี่กำลังเป็นปัญหาสำคัญของเราที่สืบต่อเก่ากับใหม่ให้ประสานกันไม่ได้ ในด้านเก่าก็ทิ้งนั้น เดียวนี้เราโอดครวญกันมากกว่า ภูมิธรรมภูมิปัญญาไทยนี้เลือนหายไป จางหมดไป รื้อฟื้นไม่ได้ ความรู้ความชำนาญเก่า ๆ หลายอย่าง เมื่อคนรุ่นนั้นตายไปหมดแล้ว ก็หาตัวที่จะมาฟื้นฟูไม่ได้ นี่เรียกว่า ทิ้งเก่าไปเลย

ที่ว่าของใหม่เราก็รับไม่ได้นั้น ก็คือว่า แม้แต่วิชาการต่าง ๆ ของตะวันตก เช่นการศึกษา เราก็ไม่สามารถรับเอาสาระทางปรัชญาหรือแนวความคิดที่แท้จริงของเขามาเป็นต้น

^๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการปฏิรูปบ้านเมือง, ๓๐ มิถุนายน ๒๕๓๑ (มณีพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า ๔๗๒)

^๒ เรื่องจากเมืองอิสราเอล, พิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ, ๑๑ และ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๐ (มณีพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า ๕๐๙)

ในเรื่องนี้ สมเด็จพระเทพฯ ทรงยกตัวอย่างสิทธิทางปัญญา สิทธิทางปัญญานี้เกิดจากประเพณีที่ถือว่าวิชาการเป็นของมีค่า ในวัฒนธรรมตะวันตกนั้น วิชาการมีค่าเป็นเงินทอง หมายความว่า เรื่องของวิชาการอะไรต่างๆ นั้น เจ้าของหรือผู้ผลิตมีลิขสิทธิ์ ใครจะเอาไปใช้ต้องซื้อแพงมากทีเดียว เรียกว่า ๗ ก็คือค่าวิชานั้นเอง ราคาริขสิทธิ์หรือค่าวิชาในเมืองฝรั่งนี้แพงมาก ทีนี้ หันมาดูในเมืองไทย ประเพณีโบราณของเราไม่คิดค่าวิชาเป็นเงินเป็นทอง แต่เราเรียกเป็นความสำนึกพระคุณ หรือบูชาคุณ ลูกศิษย์มีความกตัญญู ก็เคารพครูบาอาจารย์ อันนี้ก็เรียกว่าเป็นค่าวิชา คือ ความกตัญญูและความเคารพนั่นเองเป็นการตอบแทนค่าวิชา

มาถึงสมัยนี้ เมืองไทยเรากำลังมีสภาพที่ว่า ความเคารพครูอาจารย์แบบเก่าก็จะทิ้งไป พร้อมกันนั้นความเคารพสิทธิทางปัญญาแบบฝรั่งเราก็จะไม่เอาด้วย อย่างนี้ก็ต้องถือว่า “ระบบใหม่ก็ไม่ได้ระบบเก่าก็ทิ้ง” หรือใหม่ก็ไม่เอา เก่าก็ทิ้ง นี่ก็เป็นตัวอย่างอันหนึ่ง ซึ่งยกมาให้เห็นแนวพระราชดำริต่างๆ

สมเด็จพระเทพฯ

ในฐานะบุคคลในองการการศึกษา

ที่นี้ต่อไป มองพระเทพฯ ในฐานะที่ได้ทรงผ่านการเล่าเรียนจบการศึกษามา ดูว่าทรงมองเรื่องการศึกษาเล่าเรียนใน

๑ การศึกษากับการพัฒนาประเทศ, ทรงบรรยาย ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๒ ก.ค. ๒๕๓๑ (มีผลพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า ๔๕๗)

ฐานะของพระองค์อย่างไร ก็จะเห็นอย่างกว้างๆ ว่า สมเด็จพระเทพฯ ทรงมองพระองค์ในฐานะนักเรียนนักศึกษานั้นโดยสัมพันธ์กับการสร้างสรรค์ความเจริญแก่บ้านเมือง หมายความว่า ทรงมองถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาว่าเป็นการมุ่งเพื่อนำไปใช้ในการสร้างความเจริญแก่บ้านเมือง ไม่ใช่้นำไปใช้เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว คือ ไม่ใช่เรียนเพื่อตัวเอง ซึ่งเป็นค่านิยมของสังคมปัจจุบัน

ในสังคมไทยระยะที่ผ่านมา เราใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเลื่อนสถานะทางสังคม เพราะฉะนั้น เราจึงมองการศึกษาในแง่ของการเรียนเพื่อให้ได้ใบประกาศนียบัตร ใบปริญญา ที่จะเอาไปประกอบอาชีพแล้วจะได้มีฐานะมีเงินมีทอง เป็นการมองไปที่ตัวเองหรือประโยชน์ส่วนตัว น้อยคนที่จะมองไปที่วงกว้างเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติสังคม แต่ตามความหมายที่แท้จริงของการศึกษานั้น จะต้องมองว่ามุ่งให้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาสังคม เพื่อแก้ปัญหาของมนุษย์เป็นส่วนรวม ซึ่งอันนี้เป็นวัตถุประสงค์เดิมแท้ของวิชาการทั้งหลาย

การที่มนุษย์ได้พัฒนาให้มีวิชาการต่าง ๆ ขึ้นมานั้นก็เพื่อแก้ปัญหาของมนุษย์ ให้มนุษย์มีความเจริญงอกงาม อันนี้เป็นสิ่งที่แน่นอน ส่วนการที่บุคคลแต่ละคนจะนำวิชาการนั้นไปใช้เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพ นับว่าเป็นเรื่องส่วนตัวที่ถ้ามองขึ้นมา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องพลอยได้แต่ทำไปทำมาคนลืมวัตถุประสงค์เดิมนี้เสียหมด มุ่งเอาแต่วัตถุประสงค์ส่วนตัวอย่างเดียว บางทีวัตถุประสงค์ส่วนรวมตดทิ้งหมดไม่เอาเลย ถ้าวัตถุประสงค์ส่วนตัวก็เอาไว้บ้างแต่ในเวลาเดียวกันไม่ลืมวัตถุประสงค์พื้นฐาน เพื่อประโยชน์ของ

ตัววิชาการที่แท้คือการแก้ปัญหามนุษย์ ถ้าอย่างนั้นก็ยังดี

สมเด็จพระเทพฯ ทรงย้ำเรื่องเป้าหมายของการศึกษา หรือความหมายของการศึกษา ในแง่ที่เป็นไปเพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญแก่บ้านเมือง ในที่นี้ทรงเน้นเรื่องบ้านเมือง ซึ่งพูดอย่างกว้างๆ ก็คือเป็นการแก้ปัญหามนุษย์โดยส่วนรวม การที่ทรงย้ำคติการศึกษาที่เป็นการเตรียมตัวไปทำประโยชน์แก่ประเทศชาตินี้ จะเห็นตัวอย่างเช่นตรัสแก่นักเรียนนายร้อยครั้งหนึ่งว่า

“นักเรียนนายร้อยในสายตาของข้าพเจ้า จึงเป็นเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ เป็นผู้ที่จะทำงานสร้างสรรค์ความเจริญ เพื่อการก้าวไปข้างหน้าของประเทศไทยในสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ร่วมกับเยาวชนของชาติที่ได้รับการอบรมจากสถาบันอื่นๆ อีกนับแสนนับล้านคน”^๑

นี่ก็ตอนหนึ่งละ แต่อันนี้ก็ยิ่งกว้าง ๆ ทั่วไปอยู่ คราวนี้จะให้เห็นชัดๆ ลงไปอีก เป็นพระดำรัสที่ตรัสเกี่ยวกับพระองค์เองว่า

“ข้าพเจ้าพึงสำเร็จการศึกษา มีความกระตือรือร้นที่จะทำอะไรที่สร้างสรรค์ทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้”^๒

อันนี้เป็นพระราชดำริส่วนพระองค์เกี่ยวกับพระองค์เอง ส่วนที่จะยกมาให้ดูต่อไปนี้เป็นตอนที่ตรัสเตือนนักศึกษาและนัก

^๑ ๑๐ ปีในรั้วแดงกำแพงเหลือง (มณีพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า ๖๗๑)

^๒ ล.ด. (มณีพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า ๖๖๙)

เรียนทั้งหลายถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ทรงไว้อย่างนี้ว่า

“อีกอย่างหนึ่งที่จะต้องคำนึงอยู่เสมอคือ ค่าเล่าเรียนหรือค่าบำรุง ที่เราจ่ายไปนั้นเป็นเพียงส่วนน้อย ทางราชการจะต้องลงทุนให้เราเรียนโดยใช้เงินอีกเป็นจำนวนมาก และคัดเลือกมาให้เราศึกษาเพื่อทำประโยชน์แก่สังคม จะลืมหัดนี้ไปไม่ได้”^๑

พระดำรัสนี้ก็สำคัญมาก จะเห็นว่าทรงพิจารณาไปถึงเรื่องการลงทุนของประเทศ ตรัสเตือนให้ระลึกว่า คนแต่ละคนที่เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยนี้ ที่จริงตัวเองลงทุนนิดเดียว รัฐลงทุนมากมาย เสริจแล้วไปทำประโยชน์ให้แก่รัฐคุ้มหรือเปล่า

ทรงลงท้ายว่า “สำนึกที่ถูกปลูกฝังมา ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับสายธารที่ไหลมาเรื่อยๆ บัดนี้เป็นอย่างไร และฉันได้ก่อการให้แกสังคมคุ้มกับที่สังคมลงทุนลงไปหรือเปล่า”^๒

อันนี้ขอเน้นนะ คือทรงเตือนสำนึกของนักศึกษา และนักเรียนว่า “ฉันได้ก่อการให้กับสังคม คุ้มกับที่สังคมลงทุนลงไปหรือเปล่า” ถ้าหากว่านักเรียนนักศึกษาของเรามีความคิดอย่างนี้ ก็จะเป็นภาวะที่เอื้อแก่การพัฒนาประเทศชาติแน่นอน

พระราชดำริหรือแนวความคิดนี้มีแฝงอยู่ตลอด ซึ่งจะไปแทรกปรากฏในที่ต่างๆ อย่างระบุชัดเจนบ้าง หรือเป็นเพียงความหมายเลาๆ พอให้เราสังเกตได้บ้าง จะเห็นได้แม้แต่เมื่อทรงพระเยาว์ ดังที่ได้ทรงนิพนธ์ไว้แห่งหนึ่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นฉันท

^๑ สายธารแห่งสำนึก, ๒๕๓๐ (มณีพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า ๖๖๒)

^๒ ล.ด. (มณีพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า ๖๖๓)

อินทรวชิร มีใจความเกี่ยวกับการศึกษาว่า

“ศึกษาวิชาไว้ ก็จะได้ประโยชน์ครัน
เพื่อช่วยประเทศพลัน จิตเราก้เปรมปรีดิ์”^๑

นี้แสดงว่าทรงมองไปที่ประโยชน์ของประเทศชาติตลอดเวลา ตั้งแต่ทรงพระเยาว์สม่ำเสมอเรื่อยมา จึงเป็นแง่ที่น่าจะยกขึ้นมาพิจารณา เพราะการที่เอามาพูดนี้ เพื่อเอามาสัมพันธ์กับการปฏิบัติตัวของคนไทยหรือประชาชนทั่วไป

สมเด็จพระเทพฯ

ในฐานะผู้นำชาวพุทธรุ่นใหม่

ต่อไปมองอีกแง่หนึ่งคือ มองสมเด็จพระเทพฯ ในฐานะที่ทรงเป็นพุทธมามกะ ในฐานะที่ทรงเป็นพุทธมามกะหรือพุทธมามิกานั้น ก็อย่างที่กล่าวเมื่อที่แล้วว่า ทรงนับถือเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทั้งในแง่วัฒนธรรม และในแง่ของการนำหลักธรรมมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและพัฒนาสังคม ยิ่งกว่านั้นในแง่วัฒนธรรมก็ตามหรือในแง่การปฏิบัติธรรมก็ตามนี้ ไม่ใช่จะทรงนับถือแบบสักว่าสือๆ กันมาเฉยๆ แต่สิ่งที่นับถือ นั้น ทรงศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติได้จริง เข้าถึงสิ่งนั้นๆ จริง

จะเห็นได้ว่าในแง่วัฒนธรรมนั้น บางคนแม้จะสนใจก็ได้

แต่ทำตามๆ กันไป ไม่ศึกษาให้เห็นจริง ว่าเรื่องราวเป็นมาอย่างไร ความเป็นมาของวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องสำคัญ และสมเด็จพระเทพฯ ก็ได้ทรงพยายามศึกษาความหมายให้เข้าถึงเนื้อหาสาระของวัฒนธรรมนั้นด้วย ดังที่ได้ยกตัวอย่างเมื่อีกว่า ในการเวียนเทียนก็ทรงว่าคำบูชาได้ และทรงทราบความหมายด้วย เพราะทรงศึกษาภาษาบาลีจนแปลได้ การนับถือพระพุทธศาสนาของพระองค์จึงไม่อยู่แค่การทรงปฏิบัติตามประเพณี แต่เป็นการที่ทรงศึกษาเจริญพระปัญญาบารมีให้รู้เข้าใจจริงๆ ด้วย ก็จึงได้ทรงเรียนภาษาบาลีถึงขั้นค้นคว้าวิจัยคัมภีร์ อย่างที่ได้ทรงนิพนธ์งานวิจัยเรื่อง “ทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท” และทรงนำเอาหลักธรรมคำสอนในคัมภีร์มาใช้ประโยชน์แนะนำผู้อื่นโดยทรงนิพนธ์เป็นพุทธศาสนสุภาษิตคำโคลงเป็นต้น

ถ้ามองในแง่นี้แล้วก็ถือได้ว่าทรงเป็นคติแก่วุฒูปุทธรุ่นใหม่ ที่จริงไม่ต้องบอกว่ารุ่นใหม่ก็ได้ เพราะว่ายุวพุทธก็แสดงว่าเป็นรุ่นใหม่อยู่แล้ว พูดง่าย ๆ ว่าทรงเป็นคติแก่วุฒูปุทธ คติจากพระปฏิบัติพาในแง่นี้ ก็คือว่า เราในฐานะยุวพุทธ ผู้เป็นชาวพุทธรุ่นใหม่ ก็ควรจะต้องเข้าถึงพระพุทธศาสนาทั้งในแง่วัฒนธรรมไทยที่สืบทอดกันมา และในแง่ของหลักธรรมคำสอน และการที่จะเข้าถึงนั้นก็ต้องเข้าถึงโดยศึกษาปฏิบัติทำให้ได้จริงทั้ง ๒ ด้าน และจะต้องศึกษาค้นคว้าให้ลึกซึ้งด้วย นี่ก็เป็นแง่มองอีกด้านหนึ่ง ซึ่งก็ขอผ่านไป เพราะตอนนี้ได้กินเวลาที่ประชุมมากแล้ว

^๑ ผลแห่งการเรียนรู้, ๑๐ ก.ค. ๒๕๑๔ (มณีพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า ๒๑)

สมเด็จพระเทพฯ

ในฐานะศูนย์รวมใจของประชาชนชาวไทย

ทีนี้ก็มองต่อไปอีก คือมองสมเด็จพระเทพฯในฐานะที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจ หรือเป็นศูนย์รวมความสามัคคีของชนในชาติ หรือว่าเป็นเกียรติเป็นศรีแก่ชาติบ้านเมือง ในแง่นี้ก็ไม่ต้องพรรณนายืดยาวความเพราะได้พูดมาแต่ต้นแล้วว่า นอกจากทรงพระคุณความดีแล้วยังทรงเป็นที่รักด้วย ในเมื่อทรงเป็นที่รัก ประชาชนก็เอาใจมารวมแล้ว

ความเป็นที่รักนี้แหละ ทำให้เป็นศูนย์รวมใจได้ ทำให้คนอยากทำตาม ธรรมดาเรารักใคร เราก็อยากไปพบ อยากไปหา และอยากทำตาม อย่างน้อยเมื่อทำอะไรคนก็อยากร่วมมือ เป็นเหตุให้ทำอะไรต่างๆ ได้ง่าย อันนี้ก็เข้ากับคติที่มาในพระพุทธศาสนา ดังมีพุทธภาษิตอยู่บทหนึ่งสั้นๆ ว่า

“ราชา มุขิ มนุสฺसानิ”

เราแปลกันว่า ราชาเป็นประมุขของประชาชน คำว่าประมุขก็มาจากมุข มุขแปลว่าหน้า คำว่า มุข หรือหน้าในที่นี้ แยกได้เป็น ๒ ความหมาย

ความหมายอย่างหนึ่งคือ อยู่หน้า หรืออยู่ข้างหน้า ในแง่นี้ก็หมายถึงนำหน้าหรือเป็นผู้นำนั่นเอง หมายความว่า ราชาเป็นผู้นำของประชาชน ข้อนี้ก็เป็นหลักทั่วไป คือ ราชาหรือผู้ปกครองเป็นผู้นำ ประชาชนเป็นผู้ตาม ยิ่งถ้าทรงเป็นที่รักด้วย ประชาชนพร้อมที่จะตาม ก็กลายเป็นผู้นำที่ดี ซึ่งเป็นบุคลิกของผู้นำที่เรา

ต้องการ

ทีนี้อีกอย่างหนึ่ง คำว่า หน้า หมายความว่า เป็นหน้าตา พระราชาเป็นหน้าตาของประชาชน พูดง่าย ๆ ก็คือเป็นศักดิ์ศรี เป็นเกียรติภูมิของประเทศชาติ เหมือนอย่างเสด็จไปต่างประเทศนี้ เขามองเห็นองค์พระมหากษัตริย์ หรือองค์เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน ก็เท่ากับเห็นองค์แทนของประเทศชาติ ทำให้เขามองเห็นภาพของประเทศไทยและคนไทยทั้งหมดอย่างนั้นด้วย เมื่อทรงมีพระคุณสมบัติดีงาม เป็นหน้าตาที่ดี ความเชื่อถือและความนิยมนับถือก็เกิดขึ้นจากพระจริยาวัตร และพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญนั้น

ความหมายที่สองนี้สอดคล้องกับคาถาพุทธภาษิตอีกบทหนึ่งที่คล้ายกันว่า

“ราชา ราชสฺส ปญฺณานิ”

เราแปลกันว่า “ราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น” แต่ที่จริงนั้น แปลตามตัวว่า “ราชาเป็นที่ปรากฏของแคว้นแคว้น” ราชาเป็นที่ปรากฏแห่งแคว้นแคว้น หมายความว่า ถ้าพระราชาเป็นอย่างไรหรือทำอะไรอย่างไร แคว้นแคว้นคือประเทศชาติก็ปรากฏอย่างนั้น ทั้งแง่ลบและแง่บวก ถ้าทรงปรากฏในแง่ดีก็เป็นสง่าแน่นอน ที่เราแปลนั้นเป็นแง่บวกว่าเป็นสง่าแห่งแคว้น หมายความว่าเมื่อทรงพระปรีชาสามารถ ก็กลายเป็นหน้าตาของบ้านเมืองในทางที่ดี ก็คือเป็นศรีสง่าแห่งแคว้น พูดกันสั้นๆ ว่า “ราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น” เมื่อเสด็จไปไหนก็ทรงนำเอาเกียรติภูมิของประเทศชาติไปเผยแพร่ ทำให้ชื่อเสียงที่ดีงาม ขจรขยายไปทั่ว อันนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก แต่รวมความก็กลับเข้าไปสู่พุทธภาษิตข้างต้นที่ว่า “ราชา มุขิ มนุสฺसानิ”

สำหรับคุณสมบัตินี้ก็ขอให้ท่านคิดพิจารณาเอาเองว่า สมเด็จพระเทพฯ ได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจได้ผลอย่างไร ในฐานะที่ทรงเป็นผู้นำนำให้เขาตามก็ตาม หรือเป็นหน้าตาเป็นเกียรติเป็นศักดิ์ศรีของประเทศชาติก็ตาม

สมเด็จพระเทพฯ

ในฐานะบุคคลที่ดีที่เป็นแบบอย่าง

ในข้อต่อไป ก็มองสมเด็จพระเทพฯ ในฐานะเป็นบุคคลดีคนหนึ่ง อาจจะเรียกว่าคนดีในอุดมคติคนหนึ่ง หรือคนดีที่เป็นแบบอย่างได้คนหนึ่ง อย่างที่ทางพระท่านเรียกว่า เป็นสัตบุรุษ

คนดีในอุดมคติของพระพุทธศาสนา ท่านเรียกว่า บัณฑิตบ้าง อริยะบ้าง สัตบุรุษบ้าง สัตบุรุษนี้เป็นคำที่ใช้ได้กว้างคำหนึ่ง โบราณเราใช้คำว่า สัปบุรุษ หรือสัปบุริสชน

ในฐานะที่ทรงเป็นคนดีนี้ ก็จะไม่พรรณนาความให้ยืดยาวว่า สมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นบุคคลที่ดีอย่างไร และคนดีในความหมายของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร แต่จะอ่านพุทธพจน์บทหนึ่งให้ฟังดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษเกิดมาในตระกูล ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนจำนวนมาก คือ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่มารดาบิดา แก่บุตร ภรรยา แก่กรรมกรและคนงาน แก่หมู่มิตรและเพื่อนร่วมงาน แก่

บรรพชน แก่พระราชฯ แก่เหล่าเทวดา แก่สมณะชีพราหมณ์ เปรียบเหมือนมหาเมฆ ช่วยให้ข้าวกล้าเจริญงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนจำนวนมาก”^{*}

พุทธพจน์นี้อาตมาคิดว่าครอบคลุมความหมายที่ต้องการได้ครบถ้วน ฉะนั้น ความหมายที่ต้องการของคนดี ก็คือคนที่เกิดมาแล้วเป็นประโยชน์ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์กว้างขวางมากมาย แก่กลุ่มชนต่าง ๆ ทั่วไป โดยสรุปท่านบอกว่า อุปมาเหมือนมหาเมฆที่หลั่งลงมาเป็นสายฝนแล้ว ก็ให้ความชุ่มฉ่ำ ความมีชีวิตชีวา หรือให้ชีวิตแก่สัตว์ทั้งปวงบนผืนแผ่นดิน

เมื่อฟังพุทธพจน์นี้แล้ว ก็มีหลักที่จะพิจารณาด้วยตนเองว่า สมเด็จพระเทพฯ ทรงมีพระคุณสมบัติในฐานะที่ทรงเป็นคนดี หรือสัตบุรุษนั้นอย่างไร

นี่ก็เป็นเรื่องของการมองสมเด็จพระเทพฯ ในแง่ต่างๆ อาตมาได้กล่าวความมาเป็นเวลายาวนาน แล้วทั้งหมดนั้น ก็มาลงที่เรื่องของหน้าที่ทรงบำเพ็ญพระองค์เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน หรือแก่พหุชน

* อ.อ.จก. ๒๓/๑๒๘/๒๔๙

๓

การฉลองอย่างแท้ที่ทุกคนมีสิทธิ์ร่วม

พื้นฐานจิตใจของผู้จะออกไป
ร่วมอยู่ร่วมพัฒนาสังคม

อย่างไรก็ตาม การมองพระราชจริยาวัตรและพระราชกรณียกิจต่างๆ เหล่านี้ก็ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า จะต้องมองออกไปให้เห็นเป็นหลักการที่จะเอาไปประพฤติปฏิบัติได้ อย่างที่เรียกว่าเป็นปฏิบัติบูชา เพื่อให้การฉลองของเราเกิดความหมายที่แท้จริง การที่จะให้เกิดประโยชน์ตามความหมายที่แท้จริงนี้ เมื่อกล่าวตามความมุ่งหมายส่วนหนึ่งที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงเน้นก็คือ การที่จะมาช่วยกันสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่สังคมประเทศชาติ

ธรรมดาคนเราก็อยู่ร่วมกันเป็นสังคม เมื่ออยู่ร่วมกันเป็นสังคมก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และถ้ามีเหตุการณ์ที่จำเป็นหรือมีความต้องการ ก็ต้องช่วยเหลือกัน แม้แต่ในยามที่เป็นปกติสุขก็

ต้องมีการแสดงน้ำใจต่อกัน อันนี้เป็นหลักธรรมดาของการที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันได้ด้วยดี เมื่อมีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันได้ตลอดจนแสดงน้ำใจต่อกัน การฉีกหรือรวมกันก็เกิดขึ้น คือในระหว่างบุคคล ก็เป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจกัน สมานไมตรีไว้ได้ และในแง่สังคมก็เป็นการยึดคุมชุมชนไว้ให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นการสมานสังคมไว้ให้อยู่ในเอกภาพ

ธรรมดาที่ว่ามานี้เป็นหลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนา และการที่จะกระทำดังนี้ได้สำเร็จก็ต้องเกิดจากคุณธรรมเป็นฐาน คุณธรรมหรือธรรมดาในทางดีที่สำคัญซึ่งพระพุทธศาสนาแสดงไว้ก็คือ พรหมวิหาร ๔ ประการ

ตามธรรมดาของการที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดีนั้น ประการแรกที่สุด แน่แน่นอนว่าเราจะต้องมีเมตตา คือมีความปรารถนาดีต่อกัน ร่วมมือร่วมใจ เป็นมิตร มิมีตรีจิตต่อกัน ต้องการให้กันมีความสุข

ต่อจากนั้น เมื่อยามเขาประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน ก็ต้องมีใจโหวตามรับรู้เห็นอกเห็นใจ แล้วทนนิ่งเฉยอยู่ไม่ได้ ต้องคิดหาทางช่วยเหลือ พยายามบำบัดปัดเป่าให้คนพ้นจากความทุกข์ร้อน หรือความยากลำบาก

และยามใดที่เขาประสบความสุข ความสำเร็จ มีความก้าวหน้า ทำความดีงาม หรือเจริญงอกงามมากขึ้น ก็ต้องพลอยยินดี และส่งเสริม การปฏิบัติในขั้นนี้มักเป็นเรื่องที่ยากสำหรับคนทั่วไป

ในสังคมนี้ ข้อปฏิบัติขั้นที่หนึ่งยังไม่ยากนัก เอาละมีเมตริกิไม่ป็นไร พอถึงขั้นที่สองคือกรุณาจะต้องออกไปช่วยด้วย ยากขึ้น

อีกหน่อย พอถึงขั้นที่สามเขาดีเขาสำเร็จ ต้องส่งเสริม อันนี้ออกจะยากมากทีเดียว

ต่อไปขั้นสุดท้าย บอกว่า ในยามที่ต้องการความเป็นธรรม ต้องรักษารธรรม ต้องมีอุเบกขาวางตัววางใจเป็นกลาง หรือวางที่เฉยได้ ตอนแรกสามข้อช่วยรักษาคณ แต่ข้อที่สี่รักษารธรรม พรหมวิหารนี้ท่านมีหลักอย่างนั้น สามข้อแรกรักษาคณ ข้อที่สี่รักษารธรรม ในยามที่ต้องรักษารธรรมก็สละคนได้ อันนี้เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ต้องรู้จักวางใจเป็นกลาง เมื่อมองเห็นแล้วว่าคนนั้นๆ จะต้องรับผิดชอบตนเอง หรือเขาสมควรรับผิดชอบผลการกระทำของเขา ในกรณีอย่างนั้น จะต้องวางใจเป็นกลาง จึงจะทำให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นมา หรือรักษารธรรมไว้ได้

อุเบกขา นอกจากเป็นรากฐานภายในของปฏิบัติการทางสังคมที่ยุติธรรมหรือมีความเป็นธรรมแล้ว ก็เป็นตัวรักษาสมดุลทำให้เกิดความพอดีในปฏิบัติการทางสังคมทั่วไป เช่นช่วยให้ทำถูกจุด ถูกจังหวะที่จะได้ผลดี

คนบางคนทั้งที่แสนจะหวังดีปรารถนาดีต่อคนอื่น พยายามช่วยเหลือเขา เอาแต่เมตตากรุณา ไม่รู้จักวางอุเบกขา ไม่มองดูขั้นตอน แสดงเมตตากรุณาไม่ถูกจุดไม่ถูกจังหวะ ช่วยเขาแต่ผลกลายเป็นตนเองถูกเรียกว่าเป็นคนสอดแทรก แทรกแซง ก้าวก้าว หรือซ้ำร้ายไปช่วยเขา กลับกลายเป็นการซ้ำเติมเขาให้แย่ลงไปอีก หรือทำให้เสียเรื่องไปเลยแล้วก็มาบ่นว่าทำคุณบูชาโทษ โปรดสัตว์ได้บาป หรือทำคุณคนไม่ขึ้น ดังนั้นเป็นต้น

นี่คือหลักที่เรียกว่า พรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นหลักใจที่จะ

รักษาสังคมไว้ให้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลส่งเสริมกันและกัน พร้อมทั้งรักษารธรรมไว้ให้ดำรงอยู่คู่สังคมเป็นหลักการที่ครบถ้วนสมบูรณ์ครบวงจรของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และมีความสมดุลในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมด้วย เพราะนอกจากให้คนช่วยกันในการอยู่รวมเป็นสังคมแล้ว ก็ให้การช่วยกันนั้นอยู่ในขอบเขตที่จะไม่ละเมิดธรรมด้วย คนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันให้อยู่รวมเป็นสังคมได้แต่ก็ต้องมีธรรมเป็นมาตรฐานในการอยู่ร่วมกันนั้น เพราะถ้าไม่มีความเป็นธรรม สังคมก็อยู่ไม่ได้เหมือนกัน

นี่คือพรหมวิหารซึ่งเป็นธรรมประจำใจของมนุษย์ที่เป็นผู้ประเสริฐ เรียงลำดับ ๔ อย่าง ที่พูดมาแล้ว ก็คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

ปฏิบัติการทางสังคม
ที่เป็นฐานของการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม นอกจากจะมีหลักเป็นคุณสมบัติในใจแล้วก็ต้องแสดงออกมาเป็นปฏิบัติการในสังคมด้วย เมื่อมีพรหมวิหารเป็นพื้นฐานอยู่ในใจแล้ว ก็พร้อมที่จะมีพฤติกรรมทางสังคมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกัน โดยแสดงคุณสมบัติภายในออกมาเป็นการกระทำภายนอก

ในการอยู่ร่วมกัน คนเราจะแสดงพรหมวิหารออกมาในรูปใดบ้าง พรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขานั้นแสดงออกมาจริง ๆ ในปฏิบัติการทางสังคม ก็คือ

๑. รู้จักให้ปันและเผื่อแผ่กัน ได้แก่การให้ความช่วยเหลือในด้านวัสดุปัจจัยอุปกรณ์ ตั้งแต่ให้เครื่องดำเนินชีวิตแก่ผู้ยากไร้ลำบาก ตกยาก ผู้ประสบภัย ให้เพื่อส่งเสริมให้เขาสามารถพัฒนาชีวิต ให้ด้วยไมตรีมีน้ำใจ ตลอดจนให้เพื่อส่งเสริมกิจการงานของเขาให้เป็นผลสำเร็จ

๒. รู้จักพูดหรือใช้วาจาเกื้อกูลกัน ในการอยู่ร่วมกันนั้น อย่างน้อยก็ต้องการคำพูดที่สุภาพไพเราะ หรือคำพูดที่มีน้ำใจหวังดี แสดงเมตตาหรือไมตรีจิตต่อกัน ต่อจากนั้นก็ต้องการคำพูดที่แนะนำประโยชน์ คำพูดที่บอกกล่าวตักเตือนกันในทางที่ถูกต้อง ตลอดจนพูดสั่งสอนอบรมให้ความรู้ต่าง ๆ นอกจากวาจาแล้วก็ต้อง

๓. ลงแรงทำประโยชน์ให้แก่เขา ได้แก่ ลงมือจัดทำดำเนินการบำเพ็ญประโยชน์ เพราะว่าในบางคราวหรือบางกรณี ให้ของหรือให้คำแนะนำ ก็ยังไม่เพียงพอที่จะได้ผล หรือไม่เหมาะสมกับโอกาส ก็ต้องช่วยเหลือด้วยการลงมือบำเพ็ญประโยชน์ โดยออกแรงออกกำลังทำการหรือปฏิบัติการอย่างอื่นอย่างใดอย่างหนึ่งให้ตรงกับเรื่อง ดังที่เสด็จไปในท้องถิ่นทุรกันดารต่างๆ ทรงลงมือจัดทำดำเนินการต่างๆ ที่เป็นเรื่องของการลงแรงช่วยเหลือ แล้วสุดท้ายก็คือการแสดงออกโดย

๔. วางตนเหมาะสมสม่ำเสมอ การวางตัวเหมาะสมก็เป็นหลักที่สำคัญ จัดเป็นประการสุดท้าย หมายถึงการทำตัวให้เข้ากันได้ หรือวางตัวให้สมานใจ คือคบหาอย่างเข้าถึงจิตใจของกันและกัน อย่างที่เราเห็นกันว่าไม่ถือเนื้อถือตัว หรือเป็นเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินที่ไม่ทรงถือพระองค์ วางตัวพอเหมาะพอดี สม่่าเสมอ คงเส้นคงวา

เสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ช่วยเหลือและปฏิบัติต่างๆ อย่างเสมอหน้ากัน ตลอดจนร่วมมือร่วมใจ ร่วมงานร่วมการ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน

ทั้งสี่อย่างนี้เป็นหลักในการแสดงออกของพรหมวิหารธรรม เรียกเป็นศัพท์พระก็คือ

- (๑) ทาน การให้ปัน เผื่อแผ่ และสละช่วยเหลือกัน
- (๒) ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก คือคำพูดที่ออกมาจากน้ำใจที่มีความรัก แสดงถึงปรารถนาดี
- (๓) อตถจริยา ลงแรงลงมือทำประโยชน์ให้แก่กัน
- (๔) สมานัตตตา วางตัวให้เป็นเครื่องสมานใจ

ทั้งหมดนี้เป็นหลักปฏิบัติสำคัญมากที่จะยึดเหนี่ยวใจกันได้ และเกาะกุมสังคมิให้ดำรงอยู่ได้ ดังนั้น นอกจากพรหมวิหารซึ่งอยู่ในใจแล้วก็ต้องแสดงออกมาภายนอกเป็นปฏิบัติการทางสังคม ๔ ข้อนี้ ซึ่งเรียกว่า สังคหวัตถุ ๔

อาตมายกเรื่องนี้มากล่าวก็เพื่อจะให้พิจารณาว่า ในการทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจต่างๆ ที่ทำให้ประชาชนรักพระองค์ ซึ่งทำให้สมเด็จพระเทพฯ ทรงเป็นปิยชาตินั้น ทุกท่านจะเห็นได้แน่นอนว่าได้ทรงบำเพ็ญตามหลักธรรมเหล่านี้ ประชาชนจึงเกิดความซาบซึ้งตรงตราประทับใจ หรือท่านผู้ฟังจะเห็นเป็นประการใดก็ขอให้พิจารณาว่าเป็นไปตามนี้หรือไม่

เมื่อมีพรหมวิหาร ๔ เป็นพื้นฐานใจ และปฏิบัติการทางสังคมด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการแล้ว ก็เกิดการอยู่ร่วมกันด้วยดี ประชาชนก็จะพร้อมเพรียงพร้อมใจกันมีความสามัคคี ร่วมใจกัน

พัฒนาประเทศ ทำนุบำรุงชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า

ลักษณะคนที่จะพัฒนา

๑. คบหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี

อนึ่งในการนี้ นอกจากจะร่วมมือกันและอยู่ร่วมกันด้วยดีแล้ว ประชาชนแต่ละคนก็ยังคงมีคุณสมบัติประจำตัวอีก ตอนนี้อย่างไรจะมาพูดถึงคุณสมบัติส่วนตัวสำหรับทำชีวิตของตนให้ดี อาตมา จะยกมาสักหลักเดียว เพราะว่าผู้ฟังได้นั่งมานานแล้ว อาจจะฟัง ด้วยชั้นตรรกะเป็นอันมากแล้วก็ได้ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรจะเยิ่น เยื้อให้ยาวความนัก

เมื่อได้พูดถึงหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งทำที่ภายในใจ และการแสดงออกไปภายนอกแล้ว ก็จะต้องย้อนมาดูตัวของบุคคล แต่ละคนที่มาอยู่ร่วมกันอีกชั้นหนึ่งด้วย เพราะคนที่จะมาอยู่ร่วมกัน และร่วมกันทำงานนั้น ก็จะต้องมีคุณสมบัติส่วนตัวของตนเอง เพื่อ มีชีวิตที่ดั่งงามเจริญก้าวหน้าและมีความพร้อมที่จะมาทำงานเพื่อ ส่วนรวมร่วมกับผู้อื่นด้วย

คุณสมบัติส่วนตัวของแต่ละคนนี้ อย่างน้อยมีหลักต่อไปนี้ อย่างเดียวก็คิดว่าพอ เรียกว่าใช้ได้แล้ว หลักที่ว่านี้เป็นคุณสมบัติ หรือเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องของการศึกษา เป็นเรื่องของการพัฒนาคนให้มีคุณสมบัติที่ดี ที่ทำให้พร้อมที่จะก้าวหน้าไปในวิถีชีวิตที่ดั่งงามและในการที่จะช่วยพัฒนาสร้างสรรค์สังคม

ขอเริ่มจากคุณสมบัติข้อที่ ๑ ซึ่งพระพุทธศาสนาเน้นมาก ขอแปลเป็นไทยว่า การรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้ ถ้าเป็นเด็กก็เน้น พิเศษในเรื่องการเลือกหาแบบอย่างด้วย โดยเฉพาะสำหรับเด็กนี้ การรู้จักหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดีเป็นเรื่องสำคัญมาก ถ้า เด็กเอาตัวอย่างไม่ดีมาตามหรือเลียนแบบ จะเสียหายมากมาย

สมเด็จพระเทพฯ ทรงไว้เรื่องหนึ่ง ซึ่งแสดงถึงหลักการข้อนี้ คือ ทรงวิจารณ์หนังสือสำหรับเด็กในเมืองไทย ว่าหนังสือจำนวนมากหรือส่วนมากเป็นหนังสือที่อ่านแล้วส่งเสริมให้เด็กมีลักษณะ จิตใจแบบเพ้อฝันแทนที่จะให้เกิดความคิด ควรช่วยกันส่งเสริมให้มี หนังสือประเภทที่ทำให้เด็กได้เห็นตัวอย่างที่ดีๆ จำพวกประวัติ บุคคลที่เพียรพยายามต่อสู้ความยากลำบาก เอาชนะอุปสรรค ใช้สติปัญญาสร้างความเจริญก้าวหน้า จนบรรลุความสำเร็จในชีวิต ด้วยเรี่ยวแรงกำลังของตน และตั้งใจทำความดีงามบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม โดยไม่ทอดทิ้ง โดยเฉพาะตัวอย่างชีวิตของบุคคล สำคัญที่ได้สร้างสรรค์ตนเองขึ้นมาจากความทุกข์ยากลำบาก

ทรงยกตัวอย่างเรื่องในประเทศอเมริกา เช่น ศาสตราจารย์ ดร. ยอร์ช วอชิงตัน คาร์เวอร์ และอีกท่านหนึ่งชื่อมีคำว่ายอชิงตัน เหมือนกันคือ ศาสตราจารย์ บุกเกอร์ ที. วอชิงตัน ทั้งสองท่านเป็นคนผิวดำที่มีฐานะด้อย เสียเปรียบ มีความทุกข์ยากลำบากมาก แต่ก็ได้ดิ้นรนต่อสู้พัฒนาชีวิตขึ้นมา จนกระทั่งประสบความสำเร็จ ได้เป็นศาสตราจารย์ เป็นผู้สอน เป็นผู้บริหารการศึกษา ช่วยสังคม ทำประโยชน์ได้เป็นอันมาก

ทรงวิจารณ์ว่า หนังสือสำหรับเด็กเยาวชนในเมืองไทยก็น่าจะ

เป็นหนังสือประเภทที่ให้ความคิดและให้ตัวอย่างหรือแบบอย่างที่ดี
อย่างนั้น* อันนี้อาตมานึกขึ้นมาได้ก็เลยนำมากล่าวแทรกไว้เสียด้วย
แต่รวมความก็คือว่า หลักที่ ๑ ได้แก่ รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และ
แบบอย่างที่ดี ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนาคน

เราจะต้องรู้จักเลือกบุคคลที่จะคบหา รู้จักเลือกบุคคลที่จะ
ให้คำแนะนำหรือที่จะปรึกษา เรียกว่า รู้จักคบคนและรู้จัก
แม้แต่คบหนังสือด้วย การคบคนนี้คบทางคำพูดของเขาที่ออกมา
ทางหนังสือก็มี คือ บางที่เราไม่ได้พบหน้าเขาเลย แต่คบกันในวาจา
ที่ออกมาทางหนังสือฉบับที่เราไปอ่าน เราอ่านหนังสือของใคร ก็
ต้องถือว่าเรากำลังคบกับคนนั้นด้วยเหมือนกัน หนังสือที่เรา
อ่านนั้นก็จะเป็นมิตรของเรา ถ้าหนังสือดีก็เป็นกัลยาณมิตร ถ้า
หนังสือชั่วก็เป็นปาปมิตร อันนี้ก็เป็นเรื่องของ การคบหา ตกลง
รวมความก็คือ จะต้องรู้จักเลือกคบคนให้เป็น รู้จักเลือกหาแหล่ง
แห่งความรู้ความดีงามและแบบอย่างที่ดี

หลักข้อที่ว่ามานี้เป็นหลักของการพัฒนาที่สำคัญ พูดสั้น ๆ
ก็คือ รู้จักแสวงหากัลยาณมิตร เป็นประโยชน์ที่เราจะได้จากสังคม
คนที่ทำอย่างนี้ได้นับว่าเป็นคนที่รู้จักถือเอาประโยชน์จากสังคม

อย่างไรก็ตาม เมื่อตนเองรู้จักถือเอาประโยชน์จากสังคมแล้ว
ตนเองก็ต้องทำตนให้เป็นมิตรดีต่อสังคมด้วย คือ เมื่อเราเอาประ
โยชน์จากสังคมแล้ว เราก็ควรจะเอื้อประโยชน์แก่สังคม หรือบำเพ็ญ

* จากทาสคู่ความสำเร็จ, พิมพ์ครั้งแรกในคอลัมน์ “ข้างเขาดิน”, เสนาศึกษา เล่ม
๕๐ ตอน ๑ สิงหาคม - กันยายน ๒๕๒๖ (มณีพลอยร้อยแสง, ๒๕๓๓, หน้า
๕๑๕-๕๑๗)

ประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย โดยทำตนให้เป็นกัลยาณมิตรของสังคมด้วย
เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นหลักข้อที่ ๑ จึงมีความหมายซ้อนรวมกัน
อยู่ ๒ อย่าง คือ รู้จักเลือกคบหาคนที่ เป็นกัลยาณมิตร พร้อมกับ
ทำตนเป็นกัลยาณมิตรแก่บุคคลอื่นและแก่สังคมด้วย ข้อนี้เป็นหลัก
ที่หนึ่งเลยทีเดียว

สังคมของเราขณะนี้ เป็นสังคมที่มีปัญหาเพราะขาดกัลยาณ-
มิตร เรามีหนังสืออ่านที่ไม่เป็นประโยชน์บ้าง มีสื่อมวลชน มีราย
การทีวีที่ไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งชักนำในทางหลงใหล เรียกได้ว่าไม่
เป็นกัลยาณมิตรแต่เป็นบาปมิตร หลักข้อที่หนึ่งนี้มีความสำคัญยิ่ง
ในการพัฒนาคนและมีความหมายเลยไปถึงการพัฒนาประเทศชาติ
ทางพระท่านมีศัพท์ให้ เรียกว่า กัลยาณมิตรตตา คือ ความเป็นผู้มี
กัลยาณมิตร พร้อมทั้งเป็นกัลยาณมิตร หรือ ความเป็นผู้มีและ
เป็นกัลยาณมิตร

ลักษณะคนที่จะพัฒนา:

๒. มีวินัยไว้เนื้อเชื่อใจภาสที่จะพัฒนา

ประการที่ ๒ คือ ความมีระเบียบวินัย ทั้งวินัยในความเป็น
อยู่ส่วนตัว และในการรักษาระเบียบของสังคม คนเราแต่ละคนนี่
ชีวิตต้องมีระเบียบวินัย ต้องรู้จักจัดสรรระเบียบบ้าง ถ้าชีวิตไม่มี
ระเบียบก็จะวุ่นวายสับสน แม้แต่เวลาที่ไม่มีที่จะทำอะไร

ระเบียบวินัยมีไว้เพื่ออะไร วินัยนี้หลายคนบอกว่าเป็นความ เป็นระเบียบเรียบร้อย เรียบร้อยแล้วก็ดี ก็จบ วินัยเพื่อให้เรียบร้อย และเพื่อจะให้เรียบร้อยนั่นเอง ก็เลยต้องกวดขันควบคุมตลอดจนถึง กับบังคับกันให้ทำตามกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ บางคนมองแค่นี้ว่า วินัยก็เพื่อให้สงบเรียบร้อย แต่เปล่าหรอก ความสงบเรียบร้อยไม่ใช่ เป็นสิ่งที่จบในตัวของมันเอง คือไม่ใช่เป็นจุดหมายอยู่ในตัวมันเอง ถ้าอย่างนั้นก็ต้องถามว่า จะให้เรียบร้อยเพื่ออะไร

วินัยเพื่อให้เรียบร้อย และที่ให้เรียบร้อยนั้นก็เพื่อเอื้อโอกาส ในการที่จะทำอะไรได้สะดวก บ้านเราลองมีของเกะกะเต็มไปหมดซิ เราจะทำอะไรได้สะดวกไหม จะเดินไปตรงนั้นก็กีดตรงนี้ก็กีด แม้แต่ เดินก็ยังไม่คล่อง แต่ถ้าเราจัดข้าวของให้เป็นระเบียบ จะเดินก็คล่อง จะหยิบของอะไรใช้ก็สะดวก จะอยู่ก็สบาย จะทำงานทำการอะไร ก็ราบรื่นรวดเร็ว การมีวินัยนี้เป็นการจัดสรรโอกาสให้ทำอะไรได้ สะดวก ช่วยให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปได้อย่างคล่องสบาย

ถ้าบ้านเมืองไม่สงบเรียบร้อย ตั้งแต่ความไม่สงบเรียบร้อย ในแง่ที่คนเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไปไหนก็ไม่ปลอดภัย ไม่กล้าไป ก็เลยทำอะไรไม่ได้ งานการก็ไม่เดิน จนกระทั่งว่าไม่มีระเบียบวินัย ในการใช้ทรัพยากรเป็นต้น อะไร ๆ ก็ยุ่งไปหมด เสียงานเสียการ ทรัพย์สิน เวลาและแรงงานต้องสูญเปล่าไปมาก หรือแคบเข้ามา ชีวิตส่วนตัวก็ไม่มีระเบียบ ที่ทางก็เกะกะรุงรัง วันเวลาก็สับสนไม่มี ลำดับ แต่ละวันก็วุ่นวาย ในสภาพอย่างนี้ กิจกรรมต่าง ๆ ของชีวิต ก็ตาม ของสังคมก็ตาม จะไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี กระบวนการ พัฒนาชีวิต หรือกระบวนการพัฒนาของสังคมก็ตาม จะติดขัด

ไม่คล่อง ไม่ได้ผลดี เช่น เพียงแค่แบ่งเวลาไม่เป็นเท่านั้น วันหนึ่งก็ ทำอะไรไม่ได้เท่าไร

แต่ถ้ารู้จักจัดระเบียบโดย

- (๑) จัดระเบียบในความเป็นอยู่ของตนเองในชีวิตส่วนตัว ให้มีขั้นตอนเป็นลำดับ
- (๒) รักษาระเบียบวินัยของสังคมอย่างถูกต้องตามความ มุ่งหมาย

พอมีวินัยอย่างนี้ โอกาสที่จะทำงานทำการก็มากขึ้นมาทันที กิจกรรมทุกอย่างก็ดำเนินไปได้โดยสะดวก การพัฒนามาก้าวไปได้ คล่องไวรวดเร็ว เช่น เพียงแค่จัดลำดับเวลาเป็น ช่องโอกาสก็เกิดขึ้น พอมีระเบียบชีวิตของตนเองก็มีเวลาทำงานมาก บางคนจัดเวลาไม่ เป็น วันหนึ่ง ๆ ไม่มีเวลาที่จะทำงาน แต่อีกคนหนึ่งจัดเวลาเป็นกลับ ทำงานได้เยอะแยะ นี่ก็คือความมีวินัย

วินัยไม่ได้เป็นจุดหมายในตัวของมันเอง เราไม่ได้สร้าง ความสงบเรียบร้อยขึ้นมาให้เป็นจุดหมาย การสร้างความสงบ เรียบร้อยก็เพื่อเอื้อโอกาสในการทำสิ่งอื่นที่ดีงาม เพื่อสร้างสรรค์ ความดีงามและประโยชน์สุขอื่นยิ่งขึ้นไป พระพุทธเจ้าทรงเน้น เรื่องระเบียบวินัยก็เพราะเป็นตัวเอื้อโอกาสในการฝึกฝนพัฒนาชีวิต และสังคมอย่างสำคัญ

เมื่อเราอยู่ร่วมในสังคมด้วยดี โดยที่ความเป็นอยู่ของเรา ก็ เป็นระเบียบด้วย และอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีระเบียบด้วย หมายความว่า มีระเบียบวินัยทั้งในชีวิตส่วนตัวและช่วยรักษาระเบียบ

วินัยของสังคม ไม่ว่าจะเป็นกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม หรือกฎหมาย บ้านเมือง ทำให้ไม่มีการเบียดเบียนกัน สังคมอยู่กันอย่างสงบเรียบร้อย เราก็พัฒนาบ้านเมืองได้สะดวก และพัฒนาชีวิตของตนเองคล่องสบายด้วย

วินัย คือ การจัดระเบียบ และตัวระเบียบที่จัดวางไว้ คนไหนมีวินัยโดยประพฤติตามระเบียบ หรือตั้งอยู่ในระเบียบ ก็เรียกว่าคนมีศีล ขอให้แยกแยะระหว่างวินัยและศีลให้ได้นะ การจัดระเบียบเป็นวินัย คนที่ตั้งอยู่ในวินัยเป็นผู้มีศีล ศีลเป็นคุณสมบัติของคน คนมีศีล ก็คือคนที่ตั้งอยู่ในวินัย หรือคนมีวินัย ฉะนั้น ศีล ก็คือ ความเป็นคนตั้งอยู่ในวินัย หรือความมีวินัยนั่นเอง

พระพุทธเจ้าตรัสย้ำความสำคัญของศีล คือความมีวินัย หรือการตั้งอยู่ในวินัยนี้ไว้ว่าเป็นเหมือนพื้นดิน หรือพื้นที่คนเหยียบยืนในการที่จะทำงานทำการและทำกิจกรรมทุกอย่าง หมายความว่าคนจะทำอะไรก็ตาม ต้องมีพื้นที่รองรับตัว เป็นที่เหยียบที่ยืน จึงจะทำการนั้นๆ ได้ ถ้าไม่มีพื้นรองรับ ก็ทำไม่ได้ ศีลหรือการมีวินัย จึงเป็นตัวปูพื้นหรือเปิดช่องเตรียมโอกาสสำหรับผู้ที่จะพัฒนาตน และจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เป็นพื้นฐานรองรับตัวรองรับสังคมก่อนที่จะก้าวไปทำอะไรต่อๆ ไป

ลักษณะคนที่จะพัฒนา:

๓. ก้าวหน้าด้วยแรงจูงใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์

ที่นี้ข้อที่ ๓ การที่จะพัฒนาได้ต้องมีความใฝ่รู้และใฝ่ดั่งาม ซึ่งแสดงออกมาเป็นความใฝ่แสวงหาความรู้ วิชาการ ชอบหาความจริงแท้ของเรื่องราวต่าง ๆ และใฝ่สร้างสรรค์ คืออยากจะเห็นอะไรทุกอย่างอยู่ในสภาพที่ดีทั่วไปหมด อยากจะเห็นบ้านเมืองสะอาดเรียบร้อย อยากจะเห็นคนมีสุขภาพดี อยากไปหมด อยากอย่างนี้ ท่านเรียกว่าใฝ่ดี เป็นฉันทะ ไม่ใช่ตัณหา ถ้าเป็นตัณหาก็คือใฝ่สนองผัสสะของตนเอง คือใฝ่สนองตา หู จมูก ลิ้น กาย ของตนเอง อยากจะบำเรอ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่ตื่นเต้น เอร็ดอระอย อย่างนี้เรียกว่าตัณหา แต่ถ้าอยากให้เกิดความรู้ อยากจะทำให้เกิดความดีงามขึ้น อย่างนี้เรียกว่า ฉันทะ

อยากสองอย่างนี้แยกให้ได้ โดยเฉพาะคนไทยจะต้องระวังให้มาก เพราะมักจะแยกกันไม่ถูก พอบอกว่าอยาก ก็ว่าเป็นตัณหาไปหมด เลยกลายเป็นว่าคนชาวพุทธ “อยาก” ไม่ได้ ถ้าจะเป็นชาวพุทธที่ดี ปฏิบัติถูกต้อง ก็ต้องไม่อยาก ชาวพุทธที่อยากจะเป็นชาวพุทธที่ดีก็เลยพยายามแสดงตัวว่าเป็นคนไม่มีความอยาก ก็เลยทำตัวหงอ ก้อ เมื่อถือว่าเป็นคนดีต้องไม่อยากอะไรเลย ก็เลยทำอะไรไม่ได้เลย

ทางพระท่านแยกไว้ว่ามีอยาก ๒ อย่าง อยากที่ ๑ เรียกว่า ตัณหา หมายถึงอยากที่จะสนองความต้องการในการบำรุงบำเรอปรนเปรอตน อยากที่ ๒ เรียกว่า ฉันทะ คือความใฝ่รู้ใฝ่แสวงหาความ

ดิงามไผ่สร้างสรรค์ การอยากแสวงหาความรู้เพราะต้องการเข้าถึงความจริงหรือเข้าถึงสัจธรรมก็ดี อยากสร้างสรรค์เพราะต้องการทำความดีงามให้เกิดขึ้นก็ดี อย่างนี้ท่านไม่ห้าม แต่ตรงข้ามเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ท่านเน้นว่าต้องมีด้วยซ้ำ เพราะเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นในกระบวนการพัฒนา

ความอยากประเภทฉันทะนี้เป็นข้อที่ ๓ เป็นแรงจูงใจที่จะพาให้คนพัฒนาตนเองและสังคมไปได้ และก็ปรากฏว่าสมเด็จพระเทพฯ ทรงเน้นคุณสมบัติข้อนี้มาก ถ้าอ่านพระนิพนธ์จะพบเรื่องที่ทรงเน้นให้นักศึกษาไปแสวงหาความรู้ และให้เรียนโดยมุ่งที่จะไปสร้างสรรค์ความดีงามทำประโยชน์แก่ส่วนรวม ซึ่งทรงย้ำบ่อยๆ ตรงตามคติในทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่า ฉันทะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เรามีแรงที่จะก้าวไปในการพัฒนาตนเองและพัฒนาประเทศชาติ

ลักษณะคนที่จะพัฒนา

๔. มุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ

ต่อไปข้อที่ ๔ ความมีจิตสำนึกที่จะฝึกฝนพัฒนาตนให้สมบูรณ์ คือต้องมีความตั้งใจมุ่งมั่น ที่จะเอาความถนัดความสามารถของตนออกมาใช้ประโยชน์ให้เต็มที่ และพยายามฝึกฝนปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นตลอดเวลา

คนเราแต่ละคนมักจะมีดีของตนเอง แต่ไม่รู้ตัวว่ามีดีและบางทีถูกตัวเอง ถึงกับพระพุทธเจ้าทรงดักเตือนว่า

กถยาณ วต โภ สกฺขิ อุตฺตานํ อติมนุสฺสิ.

“เธอก็ทำความดีได้ ไฉนจึงหมิ่นตัวเองเสีย” หรือว่า “ท่านเอ๋ย ท่านก็สามารถทำดีได้ ไฉนจึงมาดูหมิ่นตัวเองเสีย”

คนจำนวนมากไปท้อใจ นึกว่าตนเองไม่มีความสามารถ ก็เลยหยุดอยู่เฉยๆ บางทีก็ปล่อยตัวให้หลงไปในทางที่ผิด พร่ำเวลาให้สูญเปล่า แต่คนที่รู้จักพัฒนาศักยภาพของตนเอง แม้แต่เหลือแขนข้างเดียวก็ฝึกตัวให้ทำการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ได้ เรียนหนังสือได้ ทำงานอาชีพได้ บางทีเก่งกว่าคนมี ๒ แขนเสียอีก บางคนไม่มีขา ไม่ท้อใจ ไม่สิ้นหวัง ก็ยังพัฒนาตัวเองให้ทำอะไรต่ออะไรได้ เพราะฉะนั้น จึงไม่ต้องไปท้อแท้ใจ พระพุทธศาสนาได้ให้หลักอันนี้ไว้แล้ว ขอให้ตั้งใจมุ่งมั่นเอาความถนัดความสามารถของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เรียกว่าพัฒนาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เต็มที่ หรือพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ ต้องนึกว่าแต่ละคนมีดีของตนแต่ก็ถ่อมตนเอาไว้

เราต้องมองว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐได้ด้วยการฝึกฝนพัฒนา” หลักนี้สำคัญมาก เรามักจะพูดกันว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ แต่พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสว่าอย่างนั้น มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐจริงหรือ เรื่องนี้มีเงื่อนไข หลักพระพุทธศาสนาบอกว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐด้วยการฝึก หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนาตน ไม่ใช่ประเสริฐขึ้นมาเฉย ๆ ถ้าไม่ได้ฝึกฝนตนแล้วมนุษย์อาจจะแย่กว่าสัตว์

หลายจำพวก จุดเด่นของมนุษย์ คือมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนขึ้นไปได้อย่างสูงสุด

นอกจากพยายามนำเอาดีของตนออกมาใช้แล้ว ก็ต้องพยายามฝึกฝนตนเองให้ดีขึ้นหรือพัฒนาคุณสมบัติของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นอยู่เสมอ จิตสำนึกในการฝึกฝนพัฒนาตนจะทำให้เราหันตรวจสอบตนเองแก้ไขปรับปรุงชีวิตและการทำงานของตัวให้ดีขึ้น เช่น เมื่อทำการงานใด ก็ทำงานนั้นให้ดีขึ้นกว่าเดิมทุกครั้ง ทั้งโดยวิธีการที่ดียิ่งขึ้น และโดยความได้ผลมากหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เมื่อสำนึกว่า เราเป็นมนุษย์ที่จะเป็นสัตว์ประเสริฐได้ด้วยการฝึก เรายังจะต้องฝึกฝนพัฒนาตนต่อไป ก็ทำให้มีความสุข ถ่อมตน และเมื่อระลึกว่า เราเป็นคนซึ่งเป็นสัตว์มีศักยภาพที่จะพัฒนาได้สูงสุด จะต้องพัฒนาตนให้เต็มที่ ก็จะตั้งใจมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ เมื่อมีจิตสำนึกและระลึกไว้อย่างนี้ ทั้งที่ตนมีดี แต่ก็จะเป็นผู้ที่สุภาพถ่อมตนเสมอ และพัฒนาตนเรื่อยไป

ลักษณะคนที่อะพัฒนา:

๕. ปรับทัศนคติให้ตรงตามหลักการแห่งเหตุผล

ต่อไปประการที่ ๕ ความมีทัศนคติและค่านิยมที่ดีงาม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิต และไม่เสียหายต่อสังคม ในเรื่องของทัศนคติและค่านิยมนี้ เราจะพูดกันบ่อย ๆ ถึงทัศนคติเกี่ยวกับการงานที่สุจริต บางทีมีการดูถูกงานว่างงานนี้ทำงานนั้นไม่มีเกียรติ

ทั้ง ๆ ที่เป็นงานสุจริตก็ไม่อยากทำ ทำให้เสียโอกาสในการที่จะพัฒนาชีวิตและประเทศชาติ หรืออย่างสังคมบางแห่งที่ไม่รู้จักคุณค่าของการประหยัด ประชาชนก็มีค่านิยมในทางฟุ้งเฟ้อหรูหรา เป็นสภาพอย่างหนึ่งที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ค่านิยมในการพัฒนาอุตสาหกรรม มีคำกล่าวว่า ถ้าอยากจะเป็นประเทศอุตสาหกรรมประชาชนต้องมีค่านิยมผลิต ไม่ใช่เป็นผู้ที่มีค่านิยมบริโภค ถ้าเรามองดูตามตัวอย่างนี้ จะเห็นว่า ค่านิยมที่ผิดต่างๆ ซึ่งจะต้องแก้ไขกัน ยังมีอยู่มากในสังคมของเรา

ค่านิยมอย่างหนึ่งที่สำคัญมาก ในขั้นพื้นฐาน คือ ค่านิยมแห่งความเป็นคนมีเหตุผล ซึ่งพ่วงมาด้วยกันกับทัศนคติที่มองอะไรอย่างมีเหตุผล หรือ ทัศนคติแห่งการมองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย

ศรัทธาหรือความเชื่อในขั้นรากฐานของพระพุทธศาสนา ที่เรียกได้ว่าเป็นพุทธทัศน์คือการถือหลักการแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัย หลักไตรลักษณ์ก็ดี หลักปัจจุสมุปบาทก็ดี ไปรวมกันที่นี้คือการที่สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย ทัศนคติพื้นฐานของพระพุทธศาสนา คือการมองเห็นสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย และค่านิยมพื้นฐาน ก็คือการถือหลักการแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัย

ทัศนคติแห่งการมองตามเหตุปัจจัยนี้ ที่เป็นเบื้องต้นหรือเริ่มแรกที่สุด ซึ่งควรจะปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา ก็คือ ทำที่ต่อประสบการณ์ทั้งหลาย ที่เรียกว่าทำที่แห่งการเรียนรู้ คือการรับรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย ทุกอย่าง ในลักษณะที่เป็นการเรียนรู้ ไม่รับรู้ในลักษณะที่เป็นเพียงปฏิกิริยาชอบและชังหรือชอบใจและไม่ชอบใจ พุดง่าย ๆ ว่ามองทุกสิ่งเป็น

การเรียนรู้ ไม่ติดอยู่แค่ชอบหรือชัง เมื่อมีท่าทีแห่งการเรียนรู้ ก็ทำให้มีการฝึกความคิดพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งทั้งหลาย มีการพัฒนาตนอยู่ตลอดเวลา

ในการพัฒนาชีวิตและพัฒนาสังคมนั้น เราจะต้องพัฒนาทัศนคติและค่านิยมที่เป็นไปในแนวทางของเหตุผล หรือการมองตามเหตุปัจจัยนี้ขึ้นมา ประชาชนจะได้เพียรพยายามใช้สติปัญญาของตนศึกษาให้รู้เหตุผลของสิ่งต่างๆ และพยายามใช้เรี่ยวแรงของตนแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งที่ต้องการตามแนวทางของเหตุผล ไม่มัวหวังพึ่งปัจจัยภายนอกมาช่วยดลบันดาลหรือนอนรอคอยโชคชะตา

ลักษณะคนที่จะพัฒนา

๖. มีสติกระตือรือร้นตั้งอกอุทิศเวลา

ต่อไปขอเลยไปสู่ ข้อ ๖ คือ ความกระตือรือร้นเร่งขวนขวายไม่นิ่งเฉยเฉื่อยชา ในเมืองไทยนี้บางทีก็มีแนวโน้มของความเข้าใจและการปฏิบัติที่ผิดพลาด เช่นมองเห็นคนที่เข้าทางพระเป็นคนเฉื่อยชา แต่ก่อนนี้สังคมไทยสมัยใหม่เคยเอาคำว่า สมณะ ไปใช้เรียกคนที่เฉื่อยไม่เอาเรื่องเอาราวนึ่งเฉย ซึ่งไม่เข้าเรื่องกัน

ที่จริงการเฉยนั้นท่านก็ให้ระวัง ท่านแบ่งไว้ว่าเฉยมี ๒ อย่างเฉยอย่างหนึ่งเรียกว่า “เฉยโดยรู้” พวกนี้เฉยคอยดูท่าที ได้ท่าเมื่อไรเอา เฉยอีกแบบคือเฉยโง่ไม่รู้เรื่อง พระพุทธศาสนาบอกว่า

ถ้าเฉยไม่รู้เรื่องหรือเฉยโง่ก็เป็นอัญญาอุเบกขาเป็นพวกอกุศลไปเลย ส่วนเฉยที่ดีคือเฉยด้วยปัญญา

ทำไมในพรหมวิหารท่านจึงเอาอุเบกขาเป็นข้อ ๔ เอาไว้สุดท้ายก็เพราะมันใหญ่ที่สุด ยากที่สุด ต้องใช้ปัญญา คนที่ไม่ใช้ปัญญาจะอุเบกขาไม่ถูก ไม่รู้ว่าเมื่อไรควรเฉยเมื่อไรไม่ควรเฉย การที่เฉยนั้นเป็นการวางท่าที่เฉย ไม่ใช่เฉยเรื่อยเปื่อย แต่เฉยดู

อุเบกขานั้นตัวมันเองแปลว่าคอยดู คือตามมองอยู่ตลอดเวลาทีเดียว เหมือนกับพ่อแม่ที่หัดให้เด็กรับผิดชอบตัวเอง เช่นให้เด็กหัดเดิน ที่เรียกว่าตั้งไข่ ถ้าพ่อแม่จะคอยโอบอุ้มอยู่เรื่อย บอกว่ารักลูกมาก กลัวลูกจะล้มยาก เอาแต่จะอุ้มไว้ เด็กก็เดินไม่เป็นสักที อย่างนั้นเรียกว่า ไข่เมตตามืด ตอนนั้นต้องอุเบกขา คือรู้จักวางเฉย แต่ไม่ใช่เฉยไม่เอาเรื่อง เป็นการเฉยดูโดยพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาได้ทันที พอเด็กจะล้ม ต้องการความช่วยเหลือเมื่อไรก็เข้าไปช่วย อย่างนี้จึงจะเป็นอุเบกขาที่แท้ ถูกต้อง

อุเบกขาช่วยให้เกิดการพัฒนา ถ้าลูกไม่รู้จักรับผิดชอบตัวเอง เพราะพ่อแม่โอบอุ้มอยู่ตลอดเวลาแล้ว เด็กจะไม่พัฒนา เรียกว่าเลี้ยงลูกไม่เป็น พ่อแม่ที่จะเลี้ยงลูกให้พัฒนาได้ต้องอุเบกขาเป็น อันนี้ก็เลยแทรกเข้ามา เรื่องเฉย ไม่ค่อยเกี่ยวกันเท่าไรเลย ขอผ่านไป

ที่นี้พูดถึงเรื่องเร่งรัดตัวเอง คือกระตือรือร้น ไม่อยู่นิ่งเฉยไม่เฉื่อยชา ไม่เฉื่อยฉะ เช่นเร่งรัดปรับปรุงตนเองในการทำหน้าท่งการทำงาน ในการพัฒนานั้นเราต้องกระตือรือร้นขวนขวายอยู่เสมออยู่ไม่ได้ มีก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติก็ต้องเร่งรัดทำไป เพราะว่าสิ่งทั้งหลายไม่แน่นอน ธรรมดาสิ่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง มีการ

เปลี่ยนแปลง เกิดแล้วก็ดับ เพราะฉะนั้นเราจะมัวรออยู่ไม่ได้ เราจะต้องทำงานแข่งกับความเปลี่ยนแปลง

แต่การที่เราจะแข่งกับความเปลี่ยนแปลงนั้น ที่จริงจะต้องหมายถึงการที่เราเข้าไปมีส่วนร่วมจัดสรรความเปลี่ยนแปลงนั้นทีเดียว โดยหันเบนให้มันเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีที่สุด เป็นประโยชน์ที่สุด และการที่เราจะจัดสรรหันเหความเปลี่ยนแปลงได้ เราก็ต้องศึกษาความเปลี่ยนแปลง ซึ่งหมายถึงการศึกษาเหตุปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะว่าการที่สิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปนั้น มันไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเลื่อนลอย แต่มันเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น ถ้าคนฉลาด ไม่มองแค่การเปลี่ยนแปลง แต่ศึกษาความเปลี่ยนแปลงนั้นว่าเกิดจากเหตุปัจจัยอะไร เมื่อรู้แล้วก็จะสามารถเข้าไปจัดสรรเหตุปัจจัยแห่งความเปลี่ยนแปลงได้ เรียกว่ารู้จักจัดเหตุปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงเป็น และสามารถนำหรือหันเหการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์

อีกประการหนึ่ง เพราะว่าสิ่งทั้งหลายนั้นเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าใคร การที่จะศึกษาเหตุปัจจัยของความเปลี่ยนแปลง และเข้าไปร่วมจัดสรรหันเบนเหตุปัจจัยเหล่านั้น จึงต้องเร่งทำเร่งปฏิบัติ อย่างที่เรียกว่าแข่งกับความเปลี่ยนแปลงนั่นเอง เพราะฉะนั้นหลักการนี้จึงรวมอยู่ด้วยกันในความกระตือรือร้นไม่ประมาทและเห็นคุณค่าของกาลเวลา

คนที่กระตือรือร้นนั้น เมื่อสำนึกในความเปลี่ยนแปลงก็ต้องเห็นคุณค่าของกาลเวลา เมื่อเวลาผ่านไป การเปลี่ยนแปลงของสิ่งทั้งหลายก็ผ่านไปด้วย พร้อมกับความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่ง

คือความเสื่อมโทรมของชีวิตของเรา ฉะนั้นเราจะมัวรออยู่ไม่ได้ ต้องเร่งรัดตัวเราเอง เพราะเวลา วารี และวัยของชีวิตนี้ไม่เคยที่จะคอยทำใคร

ว่าโดยรวบรัด สารของหลักการข้อนี้ก็คือ

ในเมื่อสิ่งทั้งหลายจะต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างแน่นอนอยู่แล้ว เราก็ควรหาทางจัดการให้มันเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีที่สุด

ในเมื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัย เราก็ควรศึกษาสืบค้นให้รู้เหตุปัจจัยของมัน แล้วเข้าไปจัดทำและจัดสรรเหตุปัจจัยเหล่านั้น เพื่อให้ความเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดนั้นเป็นผลสำเร็จ

และในเมื่อความเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยเหล่านั้นดำเนินไปอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าใคร การกระทำต่อเหตุปัจจัยเหล่านั้น ไม่ว่าจะในลักษณะที่เป็นการป้องกัน แก้ไข หรือปรับปรุงก็ตาม ก็ย่อมเป็นกิจที่จะต้องเร่งรัดปฏิบัติด้วยความไม่ประมาท

ตกลงก็จึงมีหลักข้อที่ ๖ นี้ คือความกระตือรือร้นเร่งชวน ขวายไม่ประมาทนั่นเอง

ลักษณะคนที่จะพัฒนา:

๗. แก้ปัญหาและพึ่งพาตนได้ด้วยสติปัญญา

ที่นี้ก็มาถึงข้อสุดท้ายคือข้อที่ ๗ ซึ่งเป็นข้อที่สำคัญมาก เป็นแกนกลางที่คุมทั้งหมด

เมื่อก็นี้นบอกว่าต้องมีทัศนคติที่มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย ถัดจากมองตามเหตุปัจจัย พร้อมทั้งเชื่อมั่นในหลักการแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัยแล้ว ก็จะต้องพิจารณาพิจารณาตัดสินหาเหตุปัจจัยต่อไปด้วย ตอนนี้อยู่ที่สำคัญคือ ความรู้จักพิจารณาทางพระเรียกว่า โยนิโสมนสิการ สมัยใหม่เขาชอบใช้คำว่า คิดเป็น ต้องคิดเป็นคือรู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุปัจจัยของสิ่งต่างๆ รู้จักวิเคราะห์แยกแยะสิ่งทั้งหลายให้เห็นองค์ประกอบและเหตุปัจจัยที่อยู่ข้างในและเบื้องหลัง ตลอดจนรู้จักคิดแก้ปัญหาและคิดสร้างสรรค์ โดยคิดเอาสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามเหตุปัจจัยมาประกอบปรุงแต่งสร้างสรรค์ใหม่ได้

ข้อ ๗ นี่เป็นหลักใหญ่ และสำคัญยิ่ง แต่พูดไว้ในที่นี้น้อยที่สุด เพราะไม่มีเวลาเหลือ และได้พูดไว้มากแล้วที่อื่น

โยนิโสมนสิการนั้น สำหรับใช้กับเรื่องราวและเหตุการณ์ทุกอย่าง เริ่มตั้งแต่ประสบการณ์ที่รับรู้เข้ามาทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย ทุกขณะ แต่ในที่นี้จะพูดเน้นเฉพาะในการปฏิบัติต่อสังคม

คนเรานั้นอยู่ในสังคม สังคมและสภาพแวดล้อมต่างๆ ทางสังคมมีอิทธิพลที่จะปรุงแต่งหล่อหลอมบุคคลเป็นอย่างมาก และอิทธิพลนั้นก็ทั้งในทางที่ดีและในทางที่ร้าย โยนิโสมนสิการ คือ ความรู้จักคิดพิจารณา หรือความคิดเป็นนี้ นอกจากจะช่วยให้เรา รู้จักเลือก โดยแยกออกได้ว่า อันไหนเป็นอิทธิพลที่ดี เป็นกัลยาณมิตรควรคบหา อันไหนเป็นอิทธิพลที่ร้าย เป็นปาปมิตรควรหลีกเลี่ยงแล้ว ยังทำให้เราสามารถสำเหนียกหรือกำหนดจับเอาคุณค่าจากอิทธิพลที่ติดนั้น มาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้มากที่สุดด้วย

ยิ่งกว่านั้น โยนิโสมนสิการ ทำให้เรามีเครื่องคุ้มครองป้องกันตัวจากสิ่งแวดล้อมที่ชั่วร้ายหรือปาปมิตร ไม่ให้มันมีอิทธิพลครอบงำหรือปรุงแต่งหล่อหลอมเราได้ และยิ่งกว่านั้นไปอีก ถ้าเรามีโยนิโสมนสิการแก่กล้าก็จะทำได้ถึงขั้นที่สามารถสำเหนียกเรียนรู้กำหนดจับเอาแง่มุมที่เป็นประโยชน์ได้แม้แต่จากบุคคลหรือสิ่งที่เป็นปาปมิตร

ข้อที่สำคัญที่สุดก็คือ โยนิโสมนสิการ ทำให้เราพลิกตัวกลับจากการเป็นผู้ถูกกระทำโดยสังคมและสิ่งแวดล้อม ให้กลายเป็นผู้กระทำต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม หมายความว่า แทนที่จะถูกปรุงแต่งหล่อหลอมโดยอิทธิพลของปัจจัยทางสังคม ถ้าเรามีโยนิโสมนสิการ เราจะสามารถมองเห็นจุดเห็นแง่ที่จะนำปัจจัยทางสังคมนั้น ไม่ว่าจะดีหรือร้ายก็ตาม เอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ทั้งสิ้น ความหลุดพ้นจากอิทธิพลของสังคม และการที่บุคคลจะเป็นผู้นำ หรือเป็นผู้เปลี่ยนแปลง หรือปรุงแต่งสร้างสรรค์สังคม จึงเป็นไปได้ด้วย โยนิโสมนสิการนี้

ดังนั้น ในยุคปัจจุบันที่การสื่อสารมีความสำคัญยิ่ง และสื่อมวลชนมีอิทธิพลกว้างขวางมากมาย นอกจากจะต้องตั้งใจเลือกหาถ้อยคำถ้อยคำอย่างจริงจังแล้ว จะต้องใช้โยนิโสมนสิการอย่างหนักในการรับข้อมูลข่าวสาร และในการปฏิบัติต่อสิ่งที่มาเกี่ยวกับสื่อมวลชนทั้งหลาย โยนิโสมนสิการเป็นอาวุธ หรือเป็นอุปกรณ์ประจำตัวที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ในยุคข่าวสารข้อมูล ที่จะช่วยให้เขาอยู่รอดปลอดภัย มีสวัสดิภาพ สุขถึงอิสรภาพ และสร้างสันติสุขได้สำเร็จ

ท่านว่าข้อ ๗ คือ โยนิโสมนสิการนี้ประสานกับข้อ ๑ ข้อ ๑ คือเราต้องคบหากัลยาณมิตร กัลยาณมิตรนั้นคอยเข้ามาช่วยเหลือเรา หรือเรามีที่จะไปปรึกษา ถ้าใครยังคิดไม่เป็น คนนั้นก็ยิ่งพึ่งตนเองไม่ได้ เพราะยังไม่พบวิถีทางหรือคำตอบที่ถูกต้อง ยังแก้ปัญหาไม่ได้ ยิ่งเดินไม่ถูกทาง จึงยังต้องหากัลยาณมิตร แต่ถ้าเราคิดเป็นเมื่อไร ได้พบวิถีทางหรือคำตอบที่ถูกต้อง แก้ปัญหาได้ลุล่วง เราก็ไม่ต้องพึ่ง กัลยาณมิตร เรื่องก็จบ ฉะนั้น จุดหมายของการคบหากัลยาณมิตร นั้นจึงอยู่ที่ข้อสุดท้าย คือคิดเป็นนี้ และการช่วยเหลือที่ดีที่สุด สำคัญที่สุดของกัลยาณมิตร ก็คือการช่วยให้เจ้าตัวคนนั้นคิดได้และ คิดเป็น เมื่อไรคิดเป็นแล้ว เมื่อนั้นพึ่งตนเองได้ ก็จบกระบวนการ พัฒนาบุคคล

ตอนแรก เมื่อเริ่มพัฒนาหรือเริ่มการศึกษา จุดเน้นหนัก อยู่ที่ความมีกัลยาณมิตร คือเรามีกัลยาณมิตร คอยคบหาพึ่งพา กัลยาณมิตร และกัลยาณมิตรนั้นก็ช่วยแนะนำให้ความรู้และ คุณธรรม ชักจูงกระตุ้นเตือนให้เรารู้จักคิด รู้จักพิจารณา พัฒนา ปัญญาให้แก่กล้าขึ้น ตอนนี้ เราอาศัยผู้อื่นเป็นกัลยาณมิตรให้ตัว เรามากหน่อย โดยที่เรายังเป็นกัลยาณมิตรให้แก่ผู้อื่นได้น้อย แต่ เมื่อเราคิดเป็นเอง พัฒนาปัญญาได้มากขึ้น ๆ เราก็อาศัยผู้อื่นเป็น กัลยาณมิตรให้เราน้อยลง ๆ พร้อมกับที่เราสามารถเป็นกัลยาณ มิตรแก่ผู้อื่นได้มากขึ้น ๆ จนในที่สุดเมื่อได้พัฒนาตนเต็มที่สมบูรณ์แล้ว เราก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้แก่ผู้อื่นและแก่สังคมได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ในตอนจบท้ายของการศึกษาหรือการพัฒนา ก็เปลี่ยนจุด เน้นหนักจากความมีกัลยาณมิตรมาสู่ความเป็นกัลยาณมิตร โดยที่

ความรู้จักคิด หรือโยนิโสมนสิการเป็นตัวเชื่อมกลางที่จะนำ จากความมีกัลยาณมิตรไปสู่ความเป็นกัลยาณมิตรดังกล่าวนี้

จะเห็นว่า ข้อ ๑ คือ ความมีกัลยาณมิตร โยงเราไปหาข้อ ๗ คือ ความรู้จักคิด หรือโยนิโสมนสิการ เสร็จแล้วข้อ ๗ ก็โยงเรากลับ มาหาข้อ ๑ ใหม่ ในความหมายว่า ความเป็นกัลยาณมิตร ดังนั้น ในกระบวนการศึกษาหรือพัฒนาดังกล่าวนี้ เรายังมีกัลยาณมิตร ก็ยังคิดเป็น มีปัญญาและคุณธรรมมากขึ้น ยิ่งคิดเป็น มีปัญญา และคุณธรรมมากขึ้น ก็ยิ่งเป็นกัลยาณมิตรให้แก่ผู้อื่นและสังคมได้ มากยิ่งขึ้น บุคคลจึงมีความสัมพันธ์ที่เอื้อเกื้อกูลกับสังคมโดยตลอด การถือเอาประโยชน์จากสังคมเป็นไปอย่างสมดุลกับการเอื้ออำนวย ประโยชน์แก่สังคม ยิ่งพัฒนา ก็ยิ่งสามารถถ่วงกรองประโยชน์ จากสังคมได้มาก พัฒนาตนได้มากขึ้น และยิ่งพัฒนาตนมากขึ้นก็ ยิ่งช่วยพัฒนาสังคมได้มากขึ้น

ข้อ ๑ นำเราไปหาข้อ ๗ แล้วข้อ ๗ ก็นำเรากลับมาหาข้อ ๑ กลับมาตั้งต้นใหม่ให้เราทำหน้าที่ของข้อ ๑ นั้นให้แก่ผู้อื่นต่อๆ ยิ่งๆ ขึ้นไป การพัฒนาตนของเรานอกจากเพื่อให้ชีวิตเราดีงามพึ่งตนได้ สมบูรณ์แล้ว ก็มีความหมายพร้อมกันด้วยว่าเพื่อจะได้สามารถ ช่วยผู้อื่นและสังคมให้พัฒนาอย่างนั้นด้วย

แต่ท่านให้มีทั้ง ๗ ข้อ ข้อต้น กับข้อสุดท้ายนี้สำคัญ คุณหัว คุณท้าย ข้อแรกว่ามีกัลยาณมิตร รู้จักคบหาคนดี เลือกหาแหล่ง ความรู้และแบบอย่างที่ดี และทำตนให้เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้อื่น และสังคม บรรจบกับข้อสุดท้ายว่า รู้จักคิดพิจารณาแก้ปัญหาได้พึ่ง ตนเองเป็น ส่วนอีก ๕ ตัวในระหว่างนี้ก็มาช่วยเสริมให้เป็นกระบวนการ

การที่จะดำเนินการพัฒนาไปได้ด้วยดี ถ้าพลเมืองไทยมีคุณสมบัติ เจ็ดประการนี้แล้ว รับรองว่าประเทศไทยพัฒนาได้แน่นอนและ พัฒนาอย่างดีเลิศด้วย

ตกลงว่า ส่วนตัวเรามีคุณสมบัติ ๗ ประการนี้ ต่อจากนั้น ในการปฏิบัติต่อกันก็มีพรหมวิหาร ๔ อยู่ข้างใน เป็นพื้นใจ แล้ว แสดงออกมามากายนอกเป็นปฏิบัติการทางสังคมด้วย สังคหวัตถุ ๔ ถ้าได้อย่างนี้การพัฒนาประเทศชาติก็ดำเนินไปได้อย่างมีสันติสุข ในสังคมด้วย และสังคมก็จะมีสภาพที่เอื้อหรือเกื้อกูลต่อการพัฒนา เติบโตของทุก ๆ คน

คำเชิญชวนให้ฉลองอย่างแท้
ที่เป็นประโยชน์ยั่งยืน

อาตมานำเอาหลักธรรมทั้งสามหมวดมากล่าวในที่นี้ก็เพื่อให้เห็นว่า การที่สมเด็จพระเทพฯ ทรงบำเพ็ญพระราชจริยาวัตร และพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ด้วยการ พัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ นั้น ก็อยู่ในหลักการที่ กล่าวมานี้ และมาขอให้ช่วยกันพิจารณาว่าเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่ ใช่หรือเปล่า และทรงมีพระคุณสมบัติตามที่กล่าวมานี้ใช่หรือไม่ ถ้าหากว่าใช่ก็ขอให้เราเอาหลักเหล่านี้มาเผยแพร่บอกกล่าวกัน จะ ได้นำไปช่วยกันปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลเป็นการฉลองที่แท้จริงดังที่ กล่าวมาข้างต้น

ถ้าเราฉลองกันเพียงแค่แสดงให้เห็นความจงรักภักดี แต่ไม่ รู้ว่าจงรักภักดีเพราะอะไรในเรื่องอะไร ไม่รู้ว่าพระคุณความดี ของพระองค์มีอะไรบ้าง การฉลองนั้นก็ไม่มีปัญญาเท่าที่ควร คือว่าเราไม่ฉลาดพอที่จะทำการฉลองให้ได้ผลดีนั่นเอง เพราะฉะนั้น เราจะต้องเห็นเหตุผลต่าง ๆ ให้ชัด เพื่อจะได้ทำการฉลองที่แท้จริง เป็นปฏิบัติบูชา

อาตมาก็ได้กล่าวมามากมายแล้ว เป็นอันว่าเรื่องทั้งหมดที่ กล่าวมานี้ถือเป็นการร่วมเฉลิมฉลองพระชนมายุ ๓ รอบของสมเด็จพระ เทพฯ ดังที่การปฐกถาครั้งนี้ ก็เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งแห่งการ เฉลิมฉลองนั้น

ขอย้ำความที่อาตมาได้กล่าวแล้วว่า การที่จะฉลองให้ได้ ผลจริง ๆ นั้นต้องทำเป็นปฏิบัติบูชา โดยศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นถ่องแท้ถึงพระคุณความดีของพระองค์ แล้วช่วยกันเผยแพร่พระ คุณความดีนั้น และพากันยึดถือปฏิบัติตาม จึงจะเป็นการฉลองที่มี ผลสืบเนื่องต่อไปตลอดกาลอันยาวนาน อย่างน้อยหลักพรหมวิหาร ๔ และหลักสังคหวัตถุ ๔ พร้อมทั้งหลัก ๗ ประการที่กล่าวมานี้ก็ เป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะพัฒนาคนให้ไปช่วยกันพัฒนาดังคมประ เทศชาติได้

รุ่งอรุณของการศึกษา
เพื่อการพัฒนาที่สมบูรณ์

หลัก ๗ ประการที่กล่าวมาเป็นหมวดสุดท้ายนี้ เรียกว่า
ว่าเป็นหลัก “รุ่งอรุณของการศึกษา” พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า เมื่อทำ
หลัก ๗ ประการให้ปรากฏแล้วอริยมรรคก็เกิดขึ้นตามมา
เองอย่างแน่นอน โดยไม่ต้องไปหวังไปอ้อนวอน อริยมรรคก็คือวิถี
ชีวิตที่ดีงาม หรือชีวิตที่ดีนั่นเอง หมายถึงชีวิตของผู้มีการศึกษา
เปรียบเหมือนกับว่า เมื่อแสงเงินแสงทองปรากฏขึ้นในท้องฟ้าแล้ว
ดวงอาทิตย์ก็จะอุทัยอย่างแน่นอน พระองค์ตรัสไว้อย่างนี้ และนี่
เป็นคำรับประกันของพระพุทธเจ้า ฉะนั้น ถ้าคุณสมบัติ ๗ ประ
การนี้มาแล้ว มรรคก็มาด้วยแน่ และการศึกษา ก็เกิดขึ้น

ในเมืองไทยเราเน้นแต่มรรคซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติ ในพุทธศาสนานั้นมรรคมืองค์ ๘ เป็นหลักธรรมสำคัญ เราก็พูดกันแต่เรื่องมรรคมืองค์ ๘ นั้นแหละ เราไม่พูดกันเลยถึงคำถามว่า ก่อนจะเข้ามาถึงมรรค อะไรจะนำเข้าสู่มรรค ที่จริงพระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่า เมื่อทำอย่างใดอย่างหนึ่งในหลัก ๘ ประการนี้แต่ละอย่าง ๆ ให้เป็นคุณสมบัติปรากฏขึ้นมาแล้ว การศึกษาก็เกิดขึ้น และอริยมรรคก็จะตามมาเอง เพราะการทำให้มีคุณสมบัติเหล่านี้ขึ้น ก็คือการศึกษา และการศึกษาก็คือการพัฒนาชีวิตให้ก้าวไปในวิถีดำเนินที่ถูกต้อง กล่าวคือมรรค จึงต้องขอให้สนใจองค์ประกอบเหล่านี้ที่นำเข้าสู่มรรคด้วย นี่คือ องค์ประกอบก่อนมรรค ที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า บุญนิमितแห่งมรรค

เราจะต้องไม่สนใจแต่เพียงตัวมรรค แต่เราจะต้องสนใจตัวประกอบที่นำเข้าสู่มรรคและนำไปเจริญกองงามต่อไปในมรรคด้วย ตัวมรรคมี ๘ ตัวก่อนมรรคมี ๗ และหลักองค์ประกอบก่อนมรรค ๗ ประการที่จะนำไปสู่มรรคและนำไปก้าวหน้าไปในมรรคนี้ ขอให้เรียกว่า รุ่งอรุณแห่งการศึกษาหรือ แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม

เมื่อแสงเงินแสงทองส่องมาแล้ว ชีวิตที่ดีงามก็ตามมา ได้แก่ ดวงอาทิตย์อุทัยแล้วแสงสว่างก็ปรากฏ มองเห็นชัดเจน ทำให้เดิน แนวนิ่งข้างหน้าอย่างถูกต้อง ไม่ตกหลุมตกลบ ไม่เข้านรกเข้าพง อย่างแน่นอน หลัก ๗ ประการนี้ ลืมไปไม่ได้บอกคำบาปี้ เพราะ ฉะนั้นจะขอเวลาอีกนิดหนึ่งก่อนจบ เพื่อโยมจะได้ไม่พลาด จากประโยชน์ที่ควรจะได้ หลักหรือธรรมหรือคุณสมบัติ ๗ ประการ นี้ขอออกชื่อในภาษาบาลีให้ดังนี้

ข้อที่ ๑ กัลยาณมิตตดา ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร และความเป็นกัลยาณมิตร โดยเฉพาะการรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี

ข้อที่ ๒ สีสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล โดยตั้งอยู่ในวินัย มีระเบียบทั้งในชีวิตส่วนตัวและในการอยู่ร่วมสังคม ซึ่งเป็นการเตรียมช่องโอกาสไว้ให้พร้อม ในการที่จะพัฒนา

ข้อที่ ๓ ฉันทสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยฉันทะ คือความใฝ่รู้ใฝ่ดี
ใฝ่สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้ก้าวไปในกระบวนการพัฒนา

ข้อที่ ๔ **อดตสัมปทา** การทำตนให้ถึงพร้อม คือความตั้งใจมุ่งมั่น เอาความถนัดความสามารถของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ด้วยการพัฒนาศักยภาพให้เต็มที่ ทำตนที่เป็นมนุษย์ให้เป็นสัตว์ประเสริฐด้วยการฝึก

คำว่าอดตสัมปทานี้แทบจะไม่เคยได้ยินใครพูดถึงกันเลย ทั้งที่มีในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ ตรัสไว้ถึง ๖ ครั้ง*

ข้อที่ ๕ **ทวิฐีสัมปทา** ความถึงพร้อมด้วยทวิฐี คือเชื่อถือในหลักการ และมีค่านิยมพร้อมทั้งทัศนคติต่างๆ ที่ดีงามถูกต้อง โดยเฉพาะ ทัศนคติพื้นฐานคือการมองเห็นสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย

ข้อที่ ๖ **อัปปมาทสัมปทา** ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท มีความกระตือรือร้นชวนขวยแรงรัดตัวเอง ด้วยความมีจิตสำนึกในความเปลี่ยนแปลง เห็นคุณค่าของกาลเวลา

ข้อที่ ๗ **โยนิโสมนสิการสัมปทา** ความถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ โดยเฉพาะ รู้จักคิด หรือคิดเป็น สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญาที่จะทำให้พึ่งตนเองได้

เพื่อให้จำง่ายและใช้สะดวก อาจวางเป็นหัวข้อในภาษาไทย สำหรับเป็นหลักในการทำความเข้าใจ จดจำ และนำไปปฏิบัติได้ดังนี้

๑. คบหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี

* ตรัสไว้ซ้ำ ๆ ในชุดบุพนิมิตของมรรคนี้ ซึ่งแทรกอยู่ในส่วนของคัมภีร์ตอนที่ว่า ด้วยมรรคมงคล ๘ (ส.ม. ๑๙/๑๒๙-๑๔๒/๓๖-๔๗)

๒. มีวินัยไว้เพื่อโอกาสที่จะพัฒนา

๓. ก้าวหน้าด้วยแรงจูงใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์

๔. มุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ

๕. ปรับทัศนคติให้ตรงตามหลักการแห่งเหตุผล

๖. มีสติกระตือรือร้นตื่นตัวตลอดเวลา

๗. แก้ปัญหาและพึ่งพาตนได้ด้วยความรู้คิด

รวมเป็น ๗ ข้อด้วยกัน นี่คือนัยที่บอกเมื่อกล่าว “รุ่งอรุณของการศึกษา” หรือ “แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม” เมื่อชีวิตได้มีรุ่งอรุณนี้แล้วก็จะสว่างไสวรุ่งเรืองดีงามต่อไป สังคมใดที่สมาชิกของสังคมมีคุณสมบัติอย่างนี้ สังคมนั้นก็จะก้าวหน้าไปสู่ความรุ่งโรจน์ได้

การพัฒนาสมบูรณ์

เมื่อบุคคลกับสังคมเอื้อประโยชน์ต่อกัน

ก็เป็นอันว่าได้แสดงหลักธรรมมาแล้วครบ ๓ หมวด สองหมวดแรกคือ พรหมวิหาร ๔ และสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักสำหรับประสานสังคม ทำให้สังคมอยู่ในภาวะสงบสุขมั่นคงและมีเอกภาพพร้อมที่จะพัฒนาต่อไปด้วยดี โดยเฉพาะก็เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนหรือพัฒนาชีวิตได้อย่างดีที่สุด ส่วนหมวดสุดท้ายคือ รุ่งอรุณของการศึกษา หรือบุพนิมิตของมรรค ๗ ประการ เป็นหลักประเภทองค์ประกอบแห่งการพัฒนาชีวิตของ

บุคคล ซึ่งจะทำให้บุคคลมีชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ เป็นผู้พร้อมที่จะมาร่วมสร้างสรรค์พัฒนาสังคมได้อย่างดีที่สุด

ฝ่ายแรกเป็นหลักธรรมสำหรับสังคม ฝ่ายหลังเป็นหลักธรรมสำหรับบุคคล แต่ทั้งสองฝ่ายสัมพันธ์อิงอาศัยในทางที่เกื้อกูลต่อกัน เป็นแบบอย่างของการสร้างสรรค์พัฒนาที่ถูกต้อง คือทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่บุคคลกับสังคมเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หรือเอื้อประโยชน์ต่อกัน สังคมที่ดี เป็นที่เกื้อกูลให้บุคคลสามารถอยู่ดีและพร้อมที่จะพัฒนาตนได้เต็มที่ เริ่มแต่ด้วยการเอื้ออำนวย กัลยาณมิตรให้ และบุคคลดีคือผู้ที่มีชีวิตดีงามก็สามารถเกื้อกูลแก่สังคม โดยเป็นส่วนร่วมที่มีคุณภาพในการสร้างสรรค์พัฒนาสังคม เริ่มแต่ด้วยการทำตนเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น เป็นต้นไป

ถ้าระบบจริยธรรมไม่ตลอดสาย ไม่ครบวงจร แม้แต่ในระดับธรรมสำหรับสังคมอย่างเดียวก็จะเกิดปัญหา และจะไม่ได้ผลตามจุดหมายอย่างแท้จริง ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่น ในสังคมบางแห่งหรืออย่างน้อยในบางวงการ ปฏิบัติการทางสังคมที่เป็นการแสดงออกภายนอก ไม่เกิดจากคุณธรรมภายในเป็นรากฐาน แต่เกิดจากอกุศลเช่นความโลภ บางทีถึงกับสอนกันให้มีมนุษยสัมพันธ์เก่ง แสดงออกต่อผู้อื่นให้เป็นที่น่าเชื่อถือนิยมนับถือ แต่ที่ทำอย่างนั้นก็โดยมุ่งเพื่อให้ทำผลประโยชน์ของตนได้สำเร็จเท่านั้น หรือเพื่อจะเอาผลประโยชน์จากเขาให้แก่ตัวเราได้สำเร็จ โดยมีได้มีความหวังดีปรารถนาดี ที่เป็นเมตตากรุณาต่อเขาอย่างจริงใจเลย

ถ้ามนุษย์ยังอยู่แค่ขั้นปฏิบัติการทางสังคม โดยไม่มีรากฐานภายในจิตใจรองรับ การพัฒนาสังคมก็จะไปไม่ตลอด จะไม่

บรรลุสันติสุขที่แท้จริง จะต้องเกิดปัญหาเรื่อยไป เพราะเราพัฒนาสังคม โดยไม่ได้มีการพัฒนามนุษย์อย่างถึงเนื้อถึงตัวของเขา และมีการเบียดเบียนกันอย่างแฝงเร้นอยู่ตลอดเวลา พุดง่าย ๆ ว่ามนุษย์ยังมองกันเป็นเหยื่อ ไม่ได้หวังประโยชน์ต่อกันอย่างแท้จริง

ถ้ามนุษย์จะสร้างสรรค์พัฒนาสังคมที่มีสันติสุขให้สำเร็จ ก็จะต้องมีความร่วมมือ ร่วมใจ และการเกื้อกูลกันอย่างสอดคล้องตลอดวงจร โดยให้ปฏิบัติการทางสังคมที่เป็นการแสดงออกภายนอกเป็นผลสืบทอดจากเมตตากรุณาที่เป็นรากฐานอยู่ภายใน จริงอยู่ การที่เราแสดงออกต่อผู้อื่นอย่างที่เรียกว่ามีมนุษยสัมพันธ์ดี ย่อมมีวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งที่จะให้งานหรือกิจกรรมที่เราปฏิบัติบรรลุผลสำเร็จ แต่ความสำเร็จแห่งวัตถุประสงค์นั้น จะต้องมาพร้อมกับความซื่อสัตย์จริงใจต่อเพื่อนมนุษย์หรือต่อสังคมคือการมีเจตนาดีที่มุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมด้วย

การศึกษาและการฝึกฝนอบรมต่าง ๆ จะต้องไม่มุ่งที่จะพัฒนามนุษย์เพื่อให้มีความสามารถมากขึ้นในการที่จะเอาจากผู้อื่นหรือจากสังคม แต่ต้องมุ่งให้เขามีความสามารถมากขึ้น ในการที่จะเอื้อประโยชน์สุขแก่สังคม หรือที่จะให้ความสุขแก่ผู้อื่น การศึกษาหรือการพัฒนาคน จะต้องให้เกิดความสมดุลระหว่างการได้เพื่อตนกับการให้เพื่อผู้อื่น อย่างน้อยให้สองอย่างนี้ไม่เป็นความขัดแย้งหรือหลอกลวงกัน

พูดในขั้นรากฐานก็คือ ปฏิบัติการทางสังคมหรือการ แสดงออกต่อผู้อื่นทุกครั้งจะต้องเกิดจากจิตใจที่ปรารถนาจะทำให้ผู้อื่นมีความสุข จะต้องมาถึงขั้นสร้างเป็นจิตสำนึกในทางสังคม

และทัศนคติพื้นฐานต่อเพื่อนมนุษย์ที่เรียกว่า การสัมพันธ์กับผู้อื่น หมายถึงการที่จะทำประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นแก่เขาอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อจะทำการอันใดอันหนึ่งออกไปภายนอก จะต้องให้การนั้นเป็นส่วนร่วมสร้างสรรค์ประโยชน์สุขของสังคมในทางใดทางหนึ่ง หรืออย่างน้อยจะต้องไม่ให้เกิดโทษภัยต่อประโยชน์สุขของสังคม

สังคมก็เพื่อบุคคล และบุคคลก็เพื่อสังคม โดยสัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน ภายในขอบเขตที่ประสานเกื้อกูลสมดุลพอดี และที่แน่นอนนั้นก็เป็จุดหมายและเป็นเครื่องวัดความสำเร็จผลของการศึกษาและการพัฒนา ที่จะให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมนี้ เป็นความสัมพันธ์ในทางที่เอื้อเกื้อกูลต่อกัน ไม่ขัดแย้งทำลายหรือบั่นรอนกัน

ว่ากันไป ปัญหาสำคัญของมนุษย์ ในแง่หนึ่งก็คือความขัดแย้งระหว่างประโยชน์ของบุคคลกับของสังคม ซึ่งเป็นปัญหาคือพื้นฐานที่ก่อความทุกข์ยากเดือดร้อนมาตลอด เพราะฉะนั้น การศึกษา และการพัฒนาในความหมายหนึ่ง ก็คือ กระบวนการจัดสรรปรุงแต่งเหตุปัจจัยเพื่อให้บุคคลและสังคมเจริญงอกงามไปได้ด้วยดีอย่างสมดุล และเกื้อกูลต่อกัน

เมื่อมีธรรมสองฝ่ายรวม ๓ หมวดนี้แล้ว ก็มั่นใจได้ว่า กระบวนการศึกษาและการพัฒนาจะดำเนินไปด้วยดี ความสำเร็จและความรุ่งเรือง ช่วยให้ผู้คนมีชีวิตดีงามเป็นสุข และสังคมเจริญก้าวหน้ามีสันติสุข

เพราะฉะนั้น จึงถือว่าธรรมชุดสามหมวดนี้ เป็นสิ่งมีค่า

สำหรับมอบให้แก่ท่านสาธุชนเป็นการปิดท้ายการปาฐกถาครั้งนี้ และถือว่เป็นส่วนร่วมเฉลิมฉลองพระชนมายุของสมเด็จพระเทพฯ

ถ้าหากว่าปาฐกถานี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าอยู่บ้าง ก็ขอให้ถือว่าเป็นส่วนร่วมในการที่ได้มีการเฉลิมฉลองนั้น ซึ่งหากเป็นการฉลองที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ก็จะเป็นการเฉลิมฉลองชนิดที่เป็นปฏิบัติบูชา ดังที่กล่าวมาแล้ว

ในท้ายที่สุดแห่งปาฐกถา อาตมาภาพขออนุโมทนาทุกท่านในที่ประชุมที่ได้มีชั้นดีธรรม และมีฉันทะที่ได้ฟังปาฐกถานี้จนกระทั่งจบลง และขอให้ท่านผู้ฟังทุกท่านซึ่งได้มีความพร้อมใจกัน โดยเฉพาะทางยุวพุทธฯ ซึ่งได้มีกุศลจิตในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ด้วยความจงรักภักดีและมีความปรารถนาดี ในการที่จะร่วมเฉลิมฉลองสมโภชพระชนมายุ ๓ รอบของสมเด็จพระเทพฯ ขอให้ทุกท่านตั้งใจตั้งใจน้อมรำลึกถึงบุญจริยา คือความดีงามทั้งหลาย และน้อมถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระองค์ท่าน

ขออาราธนาคุณพระรัตนตรัยอำนวยการพรชัยมงคลอภิบาลรักษาให้ทรงพระเกษมสำราญ พรั่งพร้อมด้วยพระพลานามัย ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

และขอให้ท่านผู้ฟังทุกท่านจงเป็นผู้มีส่วนแห่งจตุรพิธพรชัย มีความเจริญงอกงาม รุ่งเรืองในพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยทั่วกัน ตลอดกาลนาน เทอญ

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) อายุ ๕๓ ปี พรรษา ๓๐ เกิดเมื่อ ๑๒ มกราคม ๒๔๘๑ ที่อำเภอศรีประจันต์ จังหวัด สุพรรณบุรี บรรพชาเมื่อ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๙๔ สอบเปรียญธรรม ๙ ประโยคได้ขณะยังเป็นสามเณร จึงได้รับพระราชทาน พระบรมราชานุญาตให้อุปสมบทในฐานะนาคหลวง ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๐๔ สอบได้ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ ๑) จากมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย เมื่อ ๒๕๐๕ และสอบได้วิชา ชุตตม พ.ม. เมื่อ ๒๕๐๖ ได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากสถาบันการศึกษาถึง ๗ สถาบัน ดังนี้

- ๑) ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๒๕
- ๒) ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาปรัชญา) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๒๙
- ๓) ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาหลักสูตรและการสอน) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๓๐

๔) ปรินญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศึกษาศาสตร์การสอน) จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๓๐

๕) ปรินญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๑

๖) ปรินญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาภาษาศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๓๒

๗) ปรินญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาปรัชญาการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๓๓

ได้รับพระราชทานโล่รางวัล "มหิดลวรานุสรณ์" พ.ศ. ๒๕๓๒

ได้รับรางวัลกิตติคุณสัมพันธ์ "สังข์เงิน" สาขาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๓๓

เคยดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ - ๒๕๑๗

และเป็นเจ้าอาวาสวัดพระพิเรนทร์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๙

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) เป็นพระสงฆ์ที่ทำคุณประโยชน์ต่อวงวิชาการพระพุทธศาสนาอย่างหาที่เปรียบได้ยากรูปหนึ่ง เป็นพระภิกษุที่ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะอันเป็นที่ประจักษ์ชัด จนได้รับการยกย่องกล่าวถึงในฐานะนักปราชญ์ของไทยในปัจจุบัน เป็นผู้มีความวิริยะและฉันทะต่อการสร้าง

งานวิชาการที่เป็นรากฐานสำคัญต่าง ๆ เพื่อสื่อสารให้คนในยุคใหม่เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และให้เยาวชนเล็งเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาทั้งในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติ และในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของวัฒนธรรมไทย

งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเทพเวทีปรากฏในหลายลักษณะ ทั้งในด้านการสอน การบรรยาย การปาฐกถา การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการแสดงพระธรรมเทศนา ท่านได้รับอาราธนาไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ณ มหาวิทยาลัยชั้นนำในต่างประเทศหลายครั้ง อาทิ University Museum, University of Pennsylvania ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ Swarthmore College, Pennsylvania ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ และ Harvard University ใน พ.ศ. ๒๕๒๔ และเป็นพระสงฆ์ไทยที่ได้รับการระบุอาราธนาแสดงปาฐกถาในที่ประชุมนานาชาติ ซึ่งจัดขึ้นภายในประเทศตามวาระสำคัญต่าง ๆ หลายครั้ง เช่น ปาฐกถาในการประชุม The International Conference on Higher Education and the Promotion of Peace เรื่อง Buddhism and Peace ซึ่งจัดขึ้นที่โรงแรมเอเชีย กรุงเทพฯ เมื่อ ๓ ธันวาคม ๒๕๒๙ บรรยายในการประชุม Buddhist Knowledge Exchange Programme in Honour of His Majesty the King of Thailand เรื่อง Identity of Buddhism ซึ่งจัดโดยองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พสล.) เมื่อ ๙ พฤษภาคม ๒๕๓๐ ปาฐกถาในการประชุม The Sixth Asian Workshop on Child and Adolescent Development เรื่อง Influence of Western & Asian Thought on Human Culture Development เมื่อ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๓

สำหรับงานเผยแผ่ในลักษณะตำราและเอกสารทางวิชาการนั้น งานนิพนธ์ของพระเทพเวที มีจำนวนทั้งสิ้นถึง ๑๑๙ เรื่อง และทุกเรื่องเป็นที่รู้จักแพร่หลายในวงวิชาการ ว่าเป็นงานที่ดีเยี่ยมตามมาตรฐานของงานวิชาการ มีความถูกต้องชัดเจนทั้งด้านภาษาและหลักวิชาการพระพุทธรศาสนา ประกอบด้วย ความสมบูรณ์ของระบบอ้างอิง งานนิพนธ์ที่รู้จักกันแพร่หลาย อาทิ พุทธธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ธรรมบัญญัติ การศึกษาของคณะสงฆ์ ปัญหาที่รอทางออก การศึกษาที่สากกลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย Thai Buddhism in the Buddhist World ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธรศาสนา เป็นต้น นอกจากนั้น พระเทพเวทีได้รับนิมนต์เป็นที่ปรึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดล ในการสร้างพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ สำเร็จสมบูรณ์เป็นฉบับแรกของโลก ทำให้การศึกษาค้นคว้าหลัก คำสอนของพระพุทธรศาสนาเป็นไปได้อย่างรวดเร็วสะดวก และมีความถูกต้องแม่นยำ

นอกจากเกียรติคุณในฐานะพระพุทธรสาวก ผู้อุทิศตนทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธรศาสนา ด้วยการเผยแผ่ธรรมในลักษณะดังกล่าวแล้ว

พระเทพเวทียังเป็นผู้ที่เข้าใจถึงปัญหา ที่กระทบกระเทือนต่อพระธรรมวินัยอย่างชัดเจน บทบาทการเผยแผ่ความเข้าใจดังกล่าวต่อประชาชนเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับพระธรรมวินัยปรากฏชัดในกรณีสันติอโศกด้วยท่าทีที่อ่อนโยนมีเมตตา และ

เจตนาที่ต้องการดำรงความถูกต้องตาม คำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเทพเวทีนิพนธ์เอกสารทางวิชาการเรื่อง กรณีสันติอโศก เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิรักษ์ และได้เป็นวิทยากรบรรยายถวายเป็นความรู้แก่ที่ประชุมการกสงฆ์ ในงานชี้แจงสร้างความรู้ความเข้าใจเหล่านี้ ท่านชี้ประเด็นที่เป็นปัญหาและแนวทางแก้ไขให้ปรากฏชัดอย่างปราศจากอคติ กล่าวได้ว่าสถาบันด้านสื่อสารมวลชน และสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ได้ฟังฟังภูมิธรรมและภูมิปัญญาของท่านต่อการเข้าใจปัญหาดังกล่าว ทั้งในแง่ของถ้อยคำภาษาที่ใช้ตามหลักวิชาการพระพุทธรศาสนาและความถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

ในปัจจุบัน ชีวิตที่อุทิศต่อพระศาสนาของพระเทพเวทีมีความสงบเรียบง่ายเป็นสาระก่อปรด้วยปฏิบัติและจริยาวัตรที่อ่อนน้อมถ่อมตน ให้ความสนใจและความสำคัญต่อพุทธศาสนิกชนทุกคนที่เข้าพบเสมอมา เป็นแบบอย่างของพระภิกษุที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรมทั้งด้านกรุณาและปัญญา อันเป็นคุณลักษณะสำคัญยิ่ง ในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนา ด้วยคุณลักษณะพิเศษของพระเทพเวทีดังกล่าวมา จึงก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนและส่งผลเชิดชูเกียรติคุณของสถาบันสงฆ์โดยรวม

ยวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์

ISBN 974-88757-3-3

ย.4 962